İNSAN&İNSAN
BİLİM KÜLTÜR SANAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ
YIL/YEAR: 7 SAYI/ISSUE: 23 KIŞ/WINTER 2020 ISSN: 2148-7537

MAKALELER / ARTICLES

FEHMİNAZ ÇABUK
19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine Bir Değerlendirme
Adultery in Ottoman Society in 19th Century: An Evaluation on the Commit Murders on Some Adultery Events

AHMET GÜVEN
Hakikatin Yitimi Olarak Post-Truth: Bir Kavramsallaştırma Denemesi
Post-Truth as the Loss of the Truth: A Conceptualization Attempt

BİHTER KARAGÖZ / HANDE BEGÜM BUMİN DOYDUK
Lojistik 4.0 Uygulamaları ve Lojistik Firmalarının Bakış Açısı
Logistics 4.0 Applications and Industry 4.0 from Logistics Firms' Point of View

AYŞE MÜGE YAZGAN
The Consumption of Relations and Loneliness amongst Adults
Yetişkinler Arasında İlişki Tüketimi ve Yalnızlık

İNSAN&İNSAN
BİLİM KÜLTÜR SANAT VE DÜŞÜNCE DERGİSİ
JOURNAL OF SCIENCE, CULTURE, ART AND THOUGHT

Hakkında

İNSAN&İNSAN Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi üç ayda bir elektronik olarak yayımlanan erişime açık hakemli bir dergidir. Bahar, Yaz, Güz ve Kış sayıları Nisan, Temmuz, Ekim ve Ocak aylarında yayımlanır.

İNSAN&İNSAN Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi çok alanlı bir dergidir. Çevre, edebiyat, eğitim, etik, felsefe, hukuk, iktisat, iletişim, işletme, sanat, siyaset, şehir, tarih, toplum, uluslararası ilişkiler, yönetim ve yöntembilim alanlarında insana dair, özgün bakış açısına sahip akademik araştırma, inceleme ve çalışmalara yer verir. Dergiye gönderilen yazılar yayın kurulunun ön değerlendirmesinden sonra, anonim en az iki hakem tarafından incelenir.

İNSAN&İNSAN Dergisi TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı (SBVT) TR DİZİN'de 2017 yılından itibaren taranmaktadır. ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences), BASE (Bielefeld Academic Search Engine), DOAJ, InfoBase Index, OAJI, CiteFactor Academic Scientific Journals, Scientific Indexing Services (SIS), Journal Factor, International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF), International Citation Index (ICI), Cosmos Impact Factor, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Academic Resource Index (ResearchBib), International Institute of Organized Research (I2OR), Google Scholar Index ve Türk Eğitim İndeksi tarafından taranmaktadır. Dergimizde yayınlanan makaleler Dergipark Akademik altyapısında dijital olarak arşivlenmektedir.

About

İNSAN&İNSAN Journal of Science, Culture, Art and Thought is an open access double peer reviewed journal which is published quarterly. The spring, summer, fall and winter issues are published in April, July, October and January respectively.

İNSAN&İNSAN Journal of Science, Culture, Art and Thought is a multidisciplinary journal. It includes academic researches, investigations and studies with a unique, human-related viewpoint on environment, literature, education, ethics, philosophy, law, economics, management, communications, art, politics, city, history, society, international relations, administration and methodology.

The papers sent to the journal are reviewed by two anonymous referees minimum after the preliminary evaluation of the editorial board.

İNSAN&İNSAN is indexed by TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı (SBVT) (Social Sciences and Humanities Database) TR DİZİN, ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and Social Sciences), BASE (Bielefeld Academic Search Engine), DOAJ, InfoBase Index, OAJI, CiteFactor Academic Scientific Journals, Scientific Indexing Services (SIS), Journal Factor, International Innovative Journal Impact Factor (IIJIF), International Citation Index (ICI), Cosmos Impact Factor, Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Academic Resource Index (ResearchBib), International Institute of Organized Research (I2OR), Google Scholar Index and Türk Eğitim İndeksi (Turkish Education Index). The articles published in the Journal are archived digitally in the Dergipark Akademik infrastructre.

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year: 7 Sayı/Issue: 23 Kış/Winter 2020
ISSN : 2148-7537
Elektronik Yayın Adresi : www.insanveinsan.org
Sahibi / Publisher:
Okur Yazar Derneği, Osmanağa Mahallesi, Süleymanpaşa Sok. No. 30, Kat 4/40
34710 Kadıköy, İstanbul Türkiye
İletişim / Contact: *bilgi@insanveinsan.org*

Baş Editör / Editor in Chief
Dr. Halil Emre Deniş

Editörler/ Editors
Arş. Gör. Dr. Ali Minarlı
Marmara Üniversitesi
Buşra Erimli
E-posta: *editor@insanveinsan.org*

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. H. Emre Bağce
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Yüksel Dede
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Can Erbil
Boston College

Prof. Dr. Abdullah Özkan
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Abdulkadir Şenkal
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Ebubekir Ayan
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih Demir
Celal Bayar Üniversitesi

Doç. Dr. Harun Kırılmaz
Sakarya Üniversitesi

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. İsmail Aytaç
Fırat Üniversitesi

Prof. Dr. Bünyamin Bacak
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Prof. Dr. H. Emre Bağce
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Kaya Bayraktar
Yalova Üniversitesi

Prof. Dr. Filiz Aydoğan Boschele
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Güven Büyükbaykal
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Yüksel Dede
Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. Nesrin Kula Demir
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Prof. Dr. Adem Doğan
Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Can Erbil
Boston College

Prof. Dr. Ayhan Gençler
Trakya Üniversitesi

Prof. Dr. Ayşen Akkor Gül
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Muhsin Halis
Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Esra Hatipoğlu
Nişantaşı Üniversitesi

Prof. Dr. Metin Işık
Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Özer Kanburoğlu
İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. Kutay Karaca
Nişantaşı Üniversitesi

Prof. Dr. Emine Koyuncu
Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Sadık Öncül
Cumhuriyet Üniversitesi

Prof. Dr. Birsen Örs
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Barış Özdal
Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Abdullah Özkan
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Seçkin Özmen
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Burcu Pelvanoğlu
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Dr. Fikri Salman
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Prof. Dr. Kemalettin Şahin
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Prof. Dr. Abdulkadir Şenkal
Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Rıdvan Şentürk
İstanbul Ticaret Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmet Şimşek
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. İbrahim Şirin
Kocaeli Üniversitesi

Prof. Dr. Abdullah Taşkesen
Bingöl Üniversitesi

Prof. Dr. Turgay Uzun
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Haldun Yalçınkaya
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi

Prof. Dr. Bahattin Yaman
Süleyman Demirel Üniversitesi

Prof. Dr. Ergün Yolcu
İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Sayım Yorgun
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Banu Akdenizli
Northwestern Üniversitesi

Doç. Dr. Salih Akkanat
Gümüşhane Üniversitesi

Doç. Dr. Emre Ateş
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Anıl Ertok Atmaca
Karabük Üniversitesi

Doç. Dr. Artun Avcı
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Ebubekir Ayan
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Meryem Ayan
Pamukkale Üniversitesi

Doç. Dr. Ülkü Ayşe Oğuzhan Börekci
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih Demir
Celal Bayar Üniversitesi

Doç. Dr. Barış Doster
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Fahri Erenel
İstinye Üniversitesi

Doç. Dr. Şakir Eşitti
Ardahan Üniversitesi

Doç. Dr. Nilsen Gökçen
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Filiz Erdemir Göze
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Burcu Kümbül Güler
Dokuz Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Uğur Gündüz
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Gülcan Işık
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Oğuz Işık
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Tolga Kara
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. İhsan Karlı
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Nazım Kartal
Sinop Üniversitesi

Doç. Dr. Bedrettin Kesgin
Yalova Üniversitesi

Doç. Dr. Hikmet Kırık
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Harun Kırılmaz
Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Kocaoğlu
Ahi Evran Üniversitesi

Doç. Dr. Selçuk Koç
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Ayşe Koncavar
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Oya Korkmaz
Mersin Üniversitesi

Doç. Dr. Mahmut Masca
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Doç. Dr. Pınar Seden Meral
Beykoz Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Özçağlayan
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Hilmi Özkaya
Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Armağan Öztürk
Artvin Çoruh Üniversitesi

Doç. Dr. İrfan Paçacı
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Veli Polat
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Hakan Samur
Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Doğa Başar Sarıipek
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Şükrü Sim
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Lütfi Sunar
İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Köksal Şahin
Sakarya Üniversitesi

Danışma Kurulu / Advisory Board

Doç. Dr. Yasin Şehitoğlu
Yıldız Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Soyalp Tamçelik
Gazi Üniversitesi

Doç. Dr. Hacı Yunus Taş
Yalova Üniversitesi

Doç. Dr. Coşkun Taştan
Polis Akademisi

Doç. Dr. Yıldırım Torun
Yalova Üniversitesi

Doç. Dr. İnci Yakut
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Bora Yenihan
Kırklareli Üniversitesi

Doç. Dr. Sinem Yıldırımalp
Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Mustafa Yılmaz
Kocaeli Üniversitesi

Doç. Dr. Aslı Yurdigül
Erzurum Atatürk Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şevket Kamil Akar
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ferda Alper Ay
Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Göksel Aymaz
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Edip Asaf Bekaroğlu
İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Budak
Kocaeli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman Çalık
Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Adem Çelik
Kafkas Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Oktay Çetin
Piri Reis Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Elif Demoğlu
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hakkı Cenk Erkin
Kocaeli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Devrim Ertürk
Dokuz Eylül Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zühal Fidan
Aksaray Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şenel Gerçek
Kocaeli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Özlem Gök
Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Ziya Gökçek
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Erdinç Gülbaş
Esenyurt Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Bilge Gürsoy
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Güven
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Bülent Kabaş
Sakarya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Kaban Kadıoğlu
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İsmet Bihter Karagöz
Gelişim Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Berna Karagözoğlu
Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Atahan Birol Kartal
Beykent Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yasin Keleş
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul Korkmaz
Aksaray Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Köktürk
Piri Reis Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yalçın Lüleci
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Haldun Narmanlıoğlu
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Alparslan Nas
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Otrar
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Seçil Özay
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ali Özcan
Gümüşhane Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Yurttaş Özcan
Sakarya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Lale Özdemir
Marmara Üniversitesi

Danışma Kurulu / Advisory Board

Dr. Öğr. Üyesi Arzu Özsoy Özmen
Kocaeli Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Mert Sunar
İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Feryade Tokan Şenol
Yeditepe Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sefa Usta
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hasan Uzun
Fırat Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nilgün Çelebi Yıldız
Marmara Üniversitesi

Öğr. Gör. Dr. Esra Cizmeci
Yalova Üniversitesi

Arş. Gör. Dr. Aysel Ay
Marmara Üniversitesi

Dr. Ahmet Tetik

Arş. Gör. Ali Hikmet Korkmaz
Ahi Evran Üniversitesi

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year: 7 Sayı/Issue: 23 Kış/Winter 2020

Bu Sayının Hakemleri / Referees of this issue

Prof. Dr. Orhan Küçük
Kastamonu Üniversitesi

Prof. Dr. Yeşim Ulusu
Bahçeşehir Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Murat Yel
Marmara Üniversitesi

Doç. Dr. Ali Görener
İstanbul Ticaret Üniversitesi

Doç. Dr. Zübeyde Güneş Yağcı
Balıkesir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Hande Bilsel
Bahçeşehir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Ziya Gökçek
Marmara Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Veysel Gürhan
Mardin Artuklu Üniversitesi

İÇİNDEKİLER
CONTENTS

Makaleler
Articles

Fehminaz Çabuk
19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine Bir Değerlendirme
Adultery in Ottoman Society in 19th Century: An Evaluation on the Commit Murders on Some Adultery Events 1

Ahmet Güven
Hakikatin Yitimi Olarak Post-Truth: Bir Kavramsallaştırma Denemesi
Post-Truth as the Loss of the Truth: A Conceptualization Attempt 20

Bihter Karagöz / Hande Begüm Bumin Doyduk
Lojistik 4.0 Uygulamaları ve Lojistik Firmalarının Bakış Açısı
Logistics 4.0 Applications and Industry 4.0 from Logistics Firms' Point of View 32

Ayşe Müge Yazgan
The Consumption of Relations and Loneliness amongst Adults
Yetişkinler Arasında İlişki Tüketimi ve Yalnızlık 52

Yazım Kuralları / Publication Rules / 68

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year 7, Sayı/Issue 23, Kış/Winter 2020, 1-19
DOI: https://doi.org/10.29224/insanveinsan.528621

19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Zina: Bazı Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler Üzerine Bir Değerlendirme

FEHMİNAZ ÇABUK*
n_a_z1453@hotmail.com
ORCID-ID: 0000-0002-1654-1763

Öz: *Toplumların nezdinde çirkin, haram, günah ve ahlaka aykırı bir eylem olarak nitelendirilen zina, tarih boyunca toplumlar tarafından çeşitli şekilde cezalandırılmıştır. Zina suçuna tatbik olunan cezalar, toplumların hukuk ve ahlak anlayışına göre değişiklik göstermiştir. Bazı toplumlar, bu fiili işleyenleri sadece kınamakla yetinirken bazılarıysa verilebilecek en büyük ceza olan ölümle cezalandırmıştır. Osmanlı Devleti'nde umumi ahlaka aykırı bir eylem olarak nitelendirilen zina suçu, kaynağı din olan şer'i hukuk ve örfi kanunların hükümlerine uygun olarak cezalandırılmıştır. 19. yüzyılda yeni ceza kanunnameleriyle birlikte zina suçuna uygulanan cezalarda nispeten değişiklik olmuş, ancak şer'i mahkemelerin görevlerine devam etmelerinden kaynaklı olarak dini hükümlerin uygulanmasına devam edilmiştir. Ayrıca zina ve bozgunculuk yapan kadının öldürülmesi gerektiğiyle ilgili olan fetvalar tatbik edilerek kadını ve suç ortağını zina halinde görüp öldüren akrabalara, şer'en ve kanunen bir ceza verilmemiş ve bu yüzden günümüzde namus cinayetleri olarak adlandırılan cinayetler, geniş bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı Devleti'nde azımsanmayacak derecede çok vukua gelmiştir.*

Anahtar Kelimeler: *Osmanlı, Zina suçu, Ceza, Cinayet, Şer'i Hukuk.*

Giriş

Toplum nezdinde meşru görülmeyen cinsel münasebet olarak sözlüklere geçmiş olan "zina" kelimesi, dinlerin kutsal kitaplarında ve toplumların ceza kanunlarında farklı ve karmaşık tanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Kelimeyi bu kadar karmaşıklaştıran, toplumların zinaya bakışı, aile-evlilik kurumuna atfedilen değer, farklı zaman ve mekanlarda ahlak anlayışı ve cinsellik algısı gibi etmenlerdir. Zina tarih boyunca birçok toplumda büyük bir suç ve günah sayılmış, ağır cezalar tatbik edilmiştir. Zina işleyenlere ceza tatbik eden tek merci devletlerin mahkemeleri veya mahkeme niteliği taşıyan kurumları değildir. Bilhassa kadının yakınları toplumun namus kavramına yüklediği anlamalara binaen çoğu zaman cezayı kendileri icra etmeye kalkışmış ve

* Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Gönderim 18 Şubat 2019
Düzeltilmiş gönderim 20 Kasım 2019
Kabul 15 Aralık 2019

www.insanveinsan.org e-ISSN: 2148-7537
Araştırma makalesi

bu ceza genellikle kadının ve suç ortağının öldürülmesi olmuştur. Bugün hala onca mahkeme ve yasalara rağmen gelenekçi toplumlarda zina işleyen kadına, cezayı kesen ve uygulayan ailesidir.

Zinayı karmaşıklaştıran bir diğer husus ise cinsel ilişkide taraflar, diğer bir ifadeyle bu eylemin kimler arasında gerçekleştiğidir. Çünkü cinsel birleşmeler sadece kadın ve erkek arasında olmayıp birçok toplumda hoş karşılanmamasına rağmen iki erkek veya iki kadın arasında gerçekleşebildiği gibi insan ve hayvan arasında ya da yaşayan bir insan ile ölü bir varlık arasında da olabilmektedir. Tarih boyunca farklı coğrafya ve kültürlerde bu tarz cinsel birleşmeler olagelmiştir. Günümüzde ise bazı ülkelerde katı bir şekilde bu gibi cinsel ilişkiler yasaklanıp ağır cezalara çarptırılsa da diğer taraftan bazı ülkelerde, aynı cinsiyette olan bireylerin beraber yaşamaları ve hatta evlat edinmeleri dahi desteklenmekte ve daha fazla hakka sahip olabilmeleri için sivil toplum örgütleri çalışmalar yürütmektedir. Bu noktada zaman ve mekan önem arz etmekte. Zina ile ilgili bir araştırma yapılacaksa toplumların sahip olduğu kültür ve ahlaki yapıları zaman ve mekan içerisinde incelenmeli ve genel bir yargıda bulunmaktan kaçınılmalıdır. Ancak araştırmamız kapsamında incelediğimiz bazı bilimsel çalışmalarda bu hassasiyet gösterilmeyerek dini ve kültürel yargıların tesiriyle zina konusuna oldukça dar bir zihniyetle yaklaşılmıştır.

Semavi dinler zinayı çirkin bir fiil sayıp yasakladıkları gibi bu suçu işleyenleri suçun kapsamına göre farklı şekil ve ağırlıkta da olsa cezalandırmıştır. Yahudilikte "niuf, zenut" gibi İbranice kelimelerle ifade edilen zina en büyük suçlardan sayılmıştır. Erken dönemlerde zina kavramı, kadının kocasının mülkü oluşuyla ilişkilendirilmiştir. Kadın kocasının özel mülkü sayıldığı için zina doğrudan doğruya mülke tecavüz anlamına gelmekteydi.[1] Kutsal kitapları Tevrat'a göre zina ve fuhuş, büyük bir günah ve suçtu.[2] Yahudilikte fuhuş, "iğrençlik, rezillik, sapıklık, utanç, kötülük" gibi ifadeler içermekte ve insanların bundan uzak durmaları Tevrat'ın birçok yerinde emredilmiştir. Fuhuş ifadesiyle genel olarak yasak cinsel ilişkiler/cinsel cürümler kastedilmektedir. Yahudi hukukunda yasak cinsel ilişki, erkekle kadın, erkekle erkek, kadınla kadın ve insanla hayvan arasında olabilecek cinsel münasebetlerin tamamını kapsamaktadır. On Emir'in yedinci maddesinde yer alan zina yasağına paralel olarak Tevrat'ta da bu fiil açık şekilde yasaklanmaktadır. Tevrat, zina yasağını çiğneyenlere karşı kesin olarak ölüm cezasını uygun görmüştür.[3] Evli veya nişanlı bir kadınla zina etmenin cezası ise iki taraf için de idamdır ve idam şekli recm olarak belirlenmiştir. Ayrıca homoseksüel erkekle ve hayvanla cinsel ilişkide bulunan erkek veya kadınında öldürülmesi emredilmiştir.[4]

Hıristiyanlık'ta her ne kadar zina, kavram ve hüküm olarak Yahudi hukukundan

1 TDV İslam Ansiklopedisi, Eldar Hasanov, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, "Zina" maddesi, s.445.
2 Mehmet Boynukalın, "İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1995, s.5.
3 Eldar Hasanov, "İslam Hukuku ile Karşılaştırılmalı Olarak Yahudi Hukukunda Zina ve Benzeri Cinsel Suçlar", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007, s.8-15.
4 Boynukalın, "İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", s.5.

alınıp devam ettirilmiş olsa da Peygamber İsa[5] tarafından bu kavramın kapsamı biraz daha genişletilmiş, insanın karşı cinse şehvi duygularla bakışı dahi zina kapsamında düşünülmüş ve hatta boşandıktan sonra evlenme her iki taraf için zina sayılmıştır.[6] Kutsal kitapları olan İncil'de zina, gayri meşru ilişkiler, livata ve fuhuşun günah olduğu bildirilmekle beraber Tevrat'taki gibi ceza hususunda açık ve kesin hükümler bulunmamaktadır. İncil'e göre zina günah ve yasaktır. Zina edenlerle görüşmemek beraber yemek yememek ve toplumdan sürmek gerekir. Anlaşıldığı üzere İncil zina için bir ceza buyurmamıştır. Ancak Hıristiyan din adamaları, zina ve diğer gayri meşru ilişkiler için bazı cezalar hükmetmişlerdir. Ortaçağda Katolik kiliseleri, zina ve ahlaka aykırı eylemler için idam cezası uygulamıştır.[7]

Zina, dinlerde çirkin, kötü bir fiil olarak kabul görmüş ve nesebin karışması ve namus gibi kavramlar açısından tehlikeli bulunmuştur. Bu sebeple İslam hukukunda hadd cezalarının en ağırı, zina suçlarına verildiği görülmektedir.[8] İslâm hukukunda Hanefiler zinayı, evli olsun bekar olsun, yalnızca kadın ile erkek arasında gerçekleşen gayr-i meşru cinsel ilişki, şeklinde tanımlamış; Hanefiler dışındaki İslam hukukçuları ise evli olsun bekar olsun, kadın ile erkek arasında, erkek ile erkek arasında ya da kadın ile kadın arasında gerçekleşen her türlü gayr-i meşru cinsel ilişki, olarak tanımlamıştır.[9] İslam ceza hukukunda zina, hadd cezaları kapsamına girmektedir. Hadd, Allah hakkı (kamu hakkı) olarak yerine getirilmesi gereken miktarı belli ceza demektir.[10] İslam ceza hukukunda zina suçu için uygulanan hadd cezaları, evliyse recm (taşlayarak öldürme), bekarsa yüz celde (sopa) vurulması ve bir yıl sürgündür.[11]

Osmanlı Devleti, İslam hukukunun Hanefi ekolünü tatbikini esas kabul etmiştir. Osmanlı ceza hukuku, şer'i ve örfi ceza hukukun bütününden oluşur. Diğer bir ifadeyle Osmanlı ceza işlerinde, İslam hukukunun ukubat adı altında ceza hükümlerini temsil eden şer'i ceza hukukunu ve yine İslam hukukunun devlet başkanına tanıdığı ta'zir suç ve cezalarını ihdas etme yetkisinden doğan örfi ceza hukukunu uygulamıştır.[12] İslam ceza hukukundaki zina ile ilgili hususlar, Osmanlı Devleti'nde fıkıh kitaplarıyla fetva kitaplarında ve kanunnamelerde yer almıştır.[13] Osmanlı ceza hukukunda, zina

5 Peygamber İsa'nın, *sanmayın ki ben şeriatı yahut peygamberi yıkmaya geldim; ben yıkmaya değil, fakat tamam etmeye geldim*, diyerek aslında Tevrat'taki hükümlere işaret ettiği ifade edilmiştir. Diğer bir ifadeyle Tevrat'taki hükümler tasdik edilerek yeni hükümlerin ise birer tamamlayıcı olduğu belirtilmiştir. Boynukalın, "İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", s.14.

6 TDV İslam Ansiklopedisi, "Zina" maddesi, s.445.

7 Boynukalın, "İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", s.14-15.

8 Yağmur Temiz, "İslam Hukukundan Günümüze Zina", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/2 (2014), s. 493.

9 Ünal Yerlikaya, "Hukuk-Değer İlişkisi Açısından İslam Ceza Hukuku Normları", Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012, s.152.

10Ahmet Akgündüz, "Kanunnamelerdeki Ceza Hukuku Hükümleri ve Şer'i Tahlili", *İslami Araştırmalar Dergisi,* 12/1 (1999), s.2; TDV İslam Ansiklopedisi, Mehmet Akif Aydın, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 1993, "Ceza" maddesi, s.473.

11 Ünal Yerlikaya, "Hukuk-Değer İlişkisi Açısından İslam Ceza Hukuku Normları", Doktora Tezi Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012 s.153.

12 Mehmet Akman, "Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 3/5 (2005), s.489; Rabia Beyza Candan, "1840 Tarihli Kanunname-i Hümayunu İncelemesi", *AndHD,* 1/1 (2015). 63-81.

13 Abdulmecit Mutaf, "Teorik ve Pratik Olarak Osmanlı'da Recm Cezası: Bazı Batı Anadolu Şehirlerindeki Uygulamalar", *Turkish Studies*, 3/4 (2008), s.579.

için İslam hukukunda yer alan hadd cezası öngörülmüştür.[14] Ancak hadd suçlarından olan zinanın kesin bir şekilde işlendiği tespit olursa hadd cezası uygulanacağı için kesinlik, burada önem arz etmektedir ve en ufak şüpheye yer yoktur. Şüpheye mahal verecek bir durum söz konusu olursa hadd cezası düşer.[15] Bu yüzden Osmanlı'da zina suçlarına hadd cezaları pek sık uygulanmamış, suçun ispatı için aranan şartlardan biri eksik olunca ta'zir cezaları uygulanmıştır.[16]

1858 tarihli Ceza Kanunnamesiyle, zina suçlarına hapis cezası öngörülmüş, ancak görevlerine Tanzimat'tan sonra da devam eden şer'i mahkemeler, zina suçuna ve zina vakalarında işlenen cinayetlere verilen cezalarda İslam ceza hukukunu esas almıştır. Osmanlı'da zina vakalarında işlenen cinayetleri incelediğimizde Tanzimat'la birlikte eskiye nazaran daha modern bir hukuk, uygulamada kabul edilmiş olsa da günümüz hukuk sisteminin gerisinde olduğu mahkemelerde icra olunan cezalardan anlaşılmaktadır. Osmanlı'da zina vakalarında kadının akrabaları, şer'i hukukun onlara verdiği hakla zina işleyen kadını ve suç ortağını öldürmekte ve hiçbir ceza almamaktaydılar. Ancak cezadan muafiyet için bazı şartlar aranmaktaydı, ilk şart şüphesiz kadının akrabası olan kişinin bizzat gözleriyle zina eylemine şahit olmasıydı. Diğer şartlar ise yemin, ikrar ve diğer şahitlerin beyanıydı. Osmanlı'da ahlak, aile, kadının toplumdaki yeri, erkeğe tanınan haklar ve toplumun namus kavramına yüklediği anlam gibi hususları, Osmanlı'da mahkemelere intikal etmiş zina vakalarında inceleyebilir ve toplumun düşünce yapısını kısmen analiz edebiliriz.

19. Yüzyılda Osmanlı Toplumunda Ahlaki Bir Sorun Olarak Zina

Aile, ahlak, namus, mahremiyet, şeref ve din gibi kavramlar, Osmanlı toplumunda büyük bir öneme haiz idi. Ahlaki bir çöküntü, iffetsizlik ve hayasızlık olarak nitelendirilen zina, saydığımız bu kavramları derinden sarsan ve zedeleyen bir eylemdi. Osmanlı'da zina suçunun faili her kim olursa olsun öncelikle toplumun en temel kurumu olan ailenin birer ferdiydi. Osmanlı aile yapısını ve değerlerini bilmeden toplum hakkında genel bir yargıya varmak oldukça güçtür. Osmanlı, geniş bir coğrafyaya hükmeden, farklı din, dil ve kültürleri içerisinde barındıran bir devlet idi. Buna bağlı olarak Osmanlı'da aile yapısı ve değerler de farklılık arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle Müslüman bir aileyle Yahudi veya Hıristiyan ailenin yaşantısı ve ehemmiyet verdikleri değerler aynı olmayabilir. Ancak ahlak, aile mahremiyeti, namus ve şeref gibi kavramlar her Osmanlı ailesi için muhafaza edilmesi gereken ve aileyi toplum içerisinde ayakta tutan kutsiyet atfedilen kavramlardı. Devlette, zina hususunda hassasiyet göstererek Müslim veya gayrimüslim farkı gözetmeksizin mahkemelerde şer'en ve kanunen uygun cezanın icrasıyla adaletin tesis edilmesine ihtimam göstermiştir. Zina suçunu işleyen devlet görevlilerinden biriyse derhal görevinden azledilerek cezalandırılmıştır. Üçüncü Orduyu Hümayun tabur binbaşısı Zarif Efendi de bu gerekçeyle askeri vazifesinden uzaklaştırılarak Selanik'e sürgün

14 Ömer Menekşe, "Osmanlı'da Zina Cezası Olarak Recm", *Marife Dergisi*, 3/2 (2003), s. 11.
15 Coşkun Üçok, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 3/1 (1946), s.132; Ekrem Buğra Ekinci, *İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler*, İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2016, s.312-313.
16 Akgündüz, "Kanunnamelerdeki Ceza Hukuku Hükümleri ve Şer'i Tahlili", s. 3.

edilmiş biriydi.[17]

Zina vakalarının nasıl ortamlarda meydana geldiğini bize ayrıntılı bir şekilde aktaran bazı arşiv vesikaları sayesinde dönemin eğlence anlayışı olarak fahişlerin gizli ortamlara çağırılmasını ve insanlar arasındaki gizli münasebetlerin nelere yol açtığını irdelemek mümkün olmaktadır. Osmanlı'da şehir ve kırsal bölgelerde fahişelik yaparak para kazanan kadınlar, talep üzerine evlere ya da köhne boş viranelere gider gözlerden ırak bir şekilde eğlence ortamları diye nitelendirebileceğimiz yerlerde kişi veya kişilerle zina ederlerdi.[18] Bazen eğlence ortamlarında işler umulduğu gibi gitmeyip ahali tarafından mekan baskına uğrayabilir veya kişiler arasında çıkan kavga yüzünden olay zabıtaya intikal edebilirdi. 1856 senesinde üç arkadaşın fahişe çağırarak tertip ettiği bir eğlence de aralarında nedeni bilinmeyen bir kavga yüzünden zabıtanın gelmesiyle sonlamıştı. Olay şu şekilde cereyan etmişti; Denizli Kazasına tabi Karaman karyesinden Mustafa, kardeşi İsmail ve Öküzbaklı mahallesinden Arap Selman, Ayşe isimli bir fahişe ile zina kastıyla Karaman karyesindeki Debiktaş bölgesinde toplanmışlardı. Üç dört el ateş ettikleri haber alınınca hemen üzerlerine zabıta gönderilmiş, zabıtaya itaat etmeyip karşı koyan Mustafa, yanındaki bıçakla zabıtaya saldırmıştı. Büyük bir hadiseye mahal vermeden zabıtalar Mustafa'yı yakalar ancak o hengamede İsmail ve Arap Selman kaçmayı başarır. Mustafa'ya yapılan muayenede arkasında küçük bir bıçak yarasıyla ayaklarına kurşun isabet ettiği görülmüştü. Yaraların sebebi sorulduğu halde cevap vermemişti. Yanlarındaki silahlardan da anlaşılacağı üzere zabıtalar olay mahalline varmadan önce bunların arasında bir kavga meydana geldiği ihtimal dahilindeydi, ancak işin aslı firariler yakalandıktan sonra anlaşılacaktı.[19] Ortamda kadın dışında içki olup olmadığı, kişilerin evli mi yoksa bekar mı olduğu, silahların nasıl temin edildiği, aralarındaki anlaşmazlığın sebebi ne olduğu gibi hususlar hakkında elimizde bir malumat bulunmadığı için bir değerlendirme yapmamız zor, ancak Osmanlı toplumunda fahişlerin böyle gizli bir yerle çağırılarak zina suçu işlendiği vakadan anlaşılmaktadır. Vakanın şehirde değil de kırsalda gerçekleşmesi, dikkat çeken bir diğer husustur. Buna benzer bir vakada şehirde vukua gelmişti. Balat ahalisinden Boyacı Vasil isimli bir zimmi ile fahişe takımından Cemile nam hatun, Çarşanba Pazarı civarında Germid mahallesindeki bir viranelikte, mahallenin kol memuru ile mahalle ahalisi tarafından basılmışlardı. İfadeleri alındığı vakit Cemile inkarda bulunmuş ise de zimmi Vasil zina suçunu işlediğini ve Cemile'nin arkadaşı Emine'nin de onlara gözcülük yaptığını itiraf

17 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Bab-ıAli Sadaret Dairesi Kalemleri, Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi (A.}MKT.MHM.), 308/25 (H. 01 Ra 1281 / M. 4 Ağustos 1864). Mahkemeye intikal etmiş başka bir davada ise kişi, davası görülmeden yolda getirilirken öldürülmüştü. Kütahya zabıta neferinden olup aldığı yara sebebiyle ölen Veli'nin davasıyla ilgili meclise gönderilmiş mazbata da yazılanlara göre; hakkında zina suçlaması bulunan Veli'nin yakalanarak getirilmesi vazifesiyle gönderilen zabıta neferlerinden Ahmet ile Ali, Veli'nin muhalefetiyle karşılaşmış ve yolda bir şekilde öldürülmüştü. Ali ve Ahmet bu hadiseden ötürü teslim olup mahkemeleri yapılmış ancak her ikisi de Veli'yi öldürdüklerini kabul etmeyip inkar edip suçu birbirlerine atmışlardı. Ali ve Ahmet, ifadelerinde Veli'yi öldürdüklerine dair suçlamayı kabul etmeyip inkar ettikleri için şer'en kendilerine bir ceza verilmeyeceği fetvahane tarafından beyan kılınmıştı. Ancak şer'en suçun işlendiği sabit olmasa da sorguda suçu birbirlerine atmaları kabahatlerini bir nevi itiraf etmeleri demekti. Bu yüzden cinayet suçlamasıyla iki zabıtanın hapis tarihlerinden itibaren dört sene müddetle hapse konulmaları uygun görülmüştü. BOA., A.}MKT. 140/62 (H. 17 Ş 1264 / M. 19 Temmuz 1848).

18 BOA. Meclis-i Vala Riyaseti Belgeleri (MVL.), 68/55, (H. 01 Ş 1262 /M. 25 Temmuz 1846).

19 BOA., Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayet (A.}MKT.UM..), 245/60 (H. 21 Za 1272 / M. 24 Temmuz 1856).

etmişti. Kol memurunun da onları olay mahallinde basıp tutukladığını söylemesi üzerine Vasil zina suçundan hapse atılmıştır.[20] Cemile ile onları gözcülük yapan Emine'ye nasıl bir ceza verildiğiyle ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Osmanlı'da zengin orta sınıf aileler, hizmetlerini görsün diye köle satın almakta veya yanlarında maaşla ahaliden birilerini çalıştırabilmekteydiler. Satın alınan köle kadın, efendisinin düzenli veya düzensiz cinsel eşi haline gelebiliyordu. Osmanlı'da erkekler, sorumlulukları altındaki köle kadınları, cinsel olarak kullanma hakkına sahiptiler, ancak bu sınırsız bir sahiplik değildir. İslam hukuku, köle ve sahibi arasındaki ilişkinin nasıl olması gerektiğini açıklayarak her iki tarafın riayet etmesi gereken hususları bir nizam altın almıştır.[21] Osmanlı'da köle ve sahibi arasında bir anlaşmazlık çıktığında her iki tarafta mahkemeye başvurabilirdi. Aynı şekilde hane sahibi, hanesinde çalıştırdığı hür kadından cinsel olarak ondan istifade etmeye kalkıştığında da kadın mahkemeye başvurarak dava açabilirdi. Ancak 1850 senesindeki bir vakada olduğu gibi kadın mahkemede hakkını arayamadan öldürülmüşte olabilirdi.

1850 senesinde Ali Ağa'nın oğlu Kaya Bey, hanesinde hizmetçilik yapan Zenan isimli hatunla zina ettiği sonrasında hamile kalınca Zenan'ı kurşunla öldürmüş olduğu suçlamasıyla hapse atılmıştı. Vakayla ilgili gerekli tahkikatın yapılmasına karar verilmiş, tahkikat gereğince ifade vermek üzere meclise Zenan'ın veresesi (mirasçısı) Roğperde çağırılmıştı. Meclise gelen Roğper'e dava ile ilgili bazı sorular sorulduğunda verdiği ifadeye göre bundan beş sene evvel tarladan dönerken yolda Zenan'ı gördüğünde onu eve götürmüş ancak vücudunda herhangi değişiklik görmemişti. Zenan, Kaya Bey'in hanesinde hizmetçiydi ancak vefat tarihinden hayli müddet önce oradan ayrılıp kendi hanesine gelmişti. Kaya Bey'in öldürdüğünü işitmemiş ve bu hususta da bir malumatı olmamıştı. Zenan'ın tek yakını dahi ifadesinde Kaya Bey'le ilgili herhangi bir suçlamada bulunmamıştı. Cinayet suçundan dolayı hapiste olan Kaya Bey'in yapılan tahkikatla bu suça müdahil olmadığı anlaşıldığından tahliyesi istenmişti.[22] Vakayla ilgili kesin bir hüküm verebilmek zor, ancak Kaya Bey hakkında kimsenin ki buna Zenan'ın yakınları dahil şikayette bulunmamalarının nedeni Kaya'nın bölgede nüfuzlu biri olması olabilir. Diğer bir ifadeyle Roğper başta olmak üzere bölge ahalisi, Kaya ve ailesini karşılarına almak istemediklerinden hakkında şikayette bulunmamış olabilirler.

Osmanlı toplumunda zina gibi hassas bir konuda insanlar, kendi menfaatlerini sağlamak adına iftiraya başvurabilmekteydiler. Osmanlı ahalisinden zimmi olan Kaplani de karısına zina iftirası atarak askerlikten muaf olmaya çalışmış biriydi. Askerlik vazifesini yerine getiriyor olan Misail Kaplani, üç günlük izinle evine döndüğünde uygunsuz bir şekilde karısıyla bir adamı aynı yatakta yatarken görmüştü. Bu olay üzerine karısı hakkında şikayette bulunmuş ayrıca durum Patrikhane'ye de bildirilmişti. Kaplani, bu hadiseden dolayı düştüğü çaresizliği bir arzuhalle Harbiye Nezaretine bildirmişti. Hem Dersaadet'te hem de memleketinde bir akrabası

20 BOA., MVL. 68/55, (H. 01 Ş 1262 /M. 25 Temmuz 1846).
21 Zilfi C. Madeline, *Osmanlı İmparatorluğunda Kölelik ve Kadınlar*, çev., Ebru Kılıç, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018.
22 BOA., MVL. 199/44 (H. 27 Ş 1266 / M. 08 Temmuz 1850).

bulunmayan Kaplani'nin biri sekiz yaşında bulunan oğlu Vasil ve beş yaşındaki diğer oğlu Mihail ile henüz bir yaşına girmemiş Olga isimli kızı kimsesiz kalmışlardı. Çocuklarından dolayı kıtasına teslim olamayan Kaplani şaşkın ve çaresiz olduğunu arzuhalinde ifade etmiştir. Çocuklarının hükümetin koruması altına alınmasını ve taburu tarafından firari muamelesi görmemeyi istirham eylemişti. Arzuhali üzerine hemen gerekli yerlere yazılar gönderilerek tahkikat yapılmıştı. Aslında Kaplani, askerlikten kurtulmak maksadıyla zevcesini hanesinde darp edip aleyhinde zina davası açmıştı. Çocuklarına bakacak kimsesi olmadığı bahanesiyle terhis iddiasında bulunmuş ise de muvaffak olamamış hükümetin emriyle çocuklar Darülaceze'ye verilmiş, kendisi de taburuna teslim olmuştu. İki oğlu Darülacezeye verilmiş ancak yaşından dolayı küçük kızı annesinde kalmıştı. Anneleri diğer evlatlarını da yanına almak maksadıyla Darülaceze'ye müracaat etmiş ancak ret cevabı almıştı. Bunun üzerine Rum Patrikliği araya girmiş çocukların annelerine teslim edilmesini istemiştir. Bilhassa dört yaşındaki Mihail'in anneye verilmesi hususu gündeme getirilmiş, izin istenilmişti. Ancak çocuklar askeriyenin isteği üzerine Darülaceze'ye kabul edildiğinden ancak babalarının rızası ve askeriyenin onayıyla annelerine verileceği bildirilmiştir.[23] Vakadan da anlaşıldığı üzere toplum nezdinde çirkin, günah, haram diye nitelendirilen zina, kişilerin çıkarları mevzu olduğunda içerdiği tüm anlamları yittirebildiği gibi Namus kavramına, aile mahremiyetine ve evliliğe yüklenen tüm anlamlarda önemini kaybedebiliyordu.

Osmanlı toplumunda zina vakaları sadece iki kişinin gizli cinsi münasebeti olmayıp fuhuş kapsamında değerlendirilebilecek vakalarda mevcuttur. Bazı evli kadınlar, dağa veya gözden ırak başka yerlere kocalarından gizli bir şekilde gidip zina eylemekte, ceza alacakları vakitse kendilerini himaye edecek nüfuzlu birilerini bulup cezadan kurtulmaktaydılar. Tokat'ın Erbaa kazasından Ömer, Anadolu Vilayetleri Müfettişliğine gönderdiği bir arzuhalde, birilerin nüfuzunu kullanarak mahkeme kararının uygulanmasına engel olduğunu belirterek şikayetçi olmuştu. Arzuhalde yazılanlara göre, Ömer, hanesinde olmadığı bir zamanda zevcesi Zübeyde dağa çıkarılmış ve küçük kız çocukları ise hanede yalnız bırakılmıştı. Zübeyde dağda yedi gün boyunca birileriyle zina eylemişti. Zina vakasının suçlularından olan Köseoğlu Mehmet, Ahmet, Karasevili oğlu Ahmet ve Köseoğlu Osman isimli dört kişi, mahkemeye çıkarılarak ilgili madde hükmünce dokuz ay hapis cezasına çarptırılmışlardı. Aynı şekilde zina vakasında zorlama olmadığı ve Zübeyde'nin kendi rızasıyla dağa çıkarılıp zina eylediği mahkemede tespit edildiğinden kendisine de dokuz ay hapis cezası verilmişti. Dokuz ay hapis cezası alan dört mahkum cezaları bitiminde hapisten çıkarılmalarına rağmen Zübeyde, cezasını çekmesi için tevkif edilip hapse konulmamıştı. Sebebi ise Erbaa Eytam Müdürü Caniklioğlu Hasan'ın nüfuzunu kullanarak Zübeyde'nin hapse konulmasına engel olmasıydı. İddialara göre Eytam Müdürü, Zübeyde'ye sahip çıkarak hanesine almıştı. Ömer, eski zevcesi olan Zübeyde'nin tevkif edilerek cezasını çekmesi için hapse konulmasını istemiştir.[24]

23 BOA., Dahiliye Nezareti İdare-i Umûmiye Belgeleri (DH.İ.UM.), 84/28, (H. 18 B 1333 / M. 01 Haziran 1915).
24 BOA., Yıldız Esas Evrakı, (Y.EE), 134/43 (H. 05 M 1317/ M. 16 Mayıs 1899).

19. Yüzyılda Osmanlı'da Zina Vakalarında İşlenen Cinayetler ve Uygulanan Cezalar

Klasik dönem Osmanlı örfi kanunnamesinde kadın ve erkek zina yaparken yakalandıklarında eş ya da başka bir akraba tarafından öldürülmeleri halinde zina faillerini öldüren kişiye herhangi bir ceza verilmeyeceği ifade edilmiştir. Konuya ilişkin kanunname hükümlerinden biri, "Ve bir kimesne kendi avretin bir kimesne ile zina ederken bir yerde bulsa, ikisini bile katletse, heman evi içine cemeat getirip işhad etse, ol maktüllerin varislerinin davaları istima olunmaya."; ve ilgili diğer hüküm ise, "Veya bir kimesne kendi evinde bir ecnebiyi bulup alet-i harp ile çalup mecruh etse, mecruh ettiğine cemeat işhad etse anun dahi siyaseti sorulmaya." idi.[25] Erkeklerin lehine olan bu hükümlere göre karısını zina esnasında gören erkek, karısıyla birlikte suç ortağını öldürse veya yaralasa ve hemen mahalle ahalisini getirip şahit tutarsa koca aleyhinde herhangi bir dava açılmayacağı belirtilmiştir. Allah'ın emirlerine riayet etmeyen, ahlaksız olan ve bozgunculuk yapıp zina eden bir kadının ulülemrin emri ile öldürülmesi meşru olduğuna dair verilen bir fetvada, yine hüküm zina işleyen kadının öldürülebileceğiyle ilgilidir.

> "Sual: Fasıka ve fâcire olup sâ'i bi'l-fesad olan Hind-i zâniyenin emr-i veliyyü'l-emr ile katli meşrû' mudur.
>
> El-cevâp: Allahu a'lem meşrû'dur.
>
> Ketebehû el-fakîr es-Seyyid Mehmed el-müftî bi-Antalya Ufiye anh.
>
> Men sa'â fi'l-arzı bi'l-fesâdi yecûzü katlühû ve yesâbü kâtilühû.[26]
>
> Bahru'r-râik"[27]

Tanzimat dönemindeki bazı zina vakaları ve ilgili cinayet davaları incelendiğinde, zina suçunu işleyen veya işlediği iddia edilen kadın ve suç ortağı, kadının kocası, oğlu, babası, kardeşi veya damadı tarafından öldürüldüğünde cinayet işleyen kişiye, fetvahanenin ilamında şer'en bir ceza verilmeyeceği ifade edilmiş ve birçok davada kanunen de aynı şekilde ceza verilmeyeceği belirtilmiştir.

1856 senesindeki bir davada şer'en ve kanunen de ceza verilmemişti. Menteşe Sancağına tabi Pes karyesi İmamı Mehmet Efendi, hizmetinde olan Osman'ı öldürmüştü. Mehmet Efendi'nin ifadesi alınmış, davayla ilgili mazbata ve ilam, nihai karar için Meclis-i Vala'ya[28] havale edilmişti. İlamda yazılanlara göre Mehmet Efendi,

---

25 Cihan Osmanağaoğlu, "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Zina Suçu ve Cezası", *İÜHFM Dergisi*, LXVI/1 (2008), s.156; Türkler Ansiklopedisi, İsmail Acar, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, "Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası" maddesi, s.152,161.

26 Her kim ki; yeryüzünde bozgunculuk için çalışırsa, onun katli caizdir ve katili sevapla ödüllendirilir.

27 BOA., MŞH. FTV. 1/186.

28 1839'dan sonra kurulan "Bidayet" ve "İstinaf" mahkemeleriyle, vilayet ve sancaklar düzeyinde kurulan Muhasıllık Meclisleri'nde (vilayetlerde Büyük Meclis, sancaklarda Küçük Meclis) yapılan yargılamalar, İstanbul'da kurulan Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye'ye, onun yargılama yetkileri çerçevesinde, temyize gönderiliyordu. Tanzimat'ın merkezde Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye olarak kurduğu sistem ile taşrada Muhassıllık Meclisi olarak kurduğu sistem aynı mantığa dayanmakta ve bütünleşik bir yapı oluşturmaktadır. Tıpkı klasik dönemin Divan-ı Hümayun'u gibi, Meclis-i Vala da bir yüksek yargı organı olarak, oluşum halindeki yeni adalet sistemindeki üstün konumunu almaktaydı.

Osman'ı kızı Ayşe ile zina ederken gözleriyle gördüğünde büyük bir bıçakla önce Osman'ı sonra kızı Ayşe'yi o yerde öldürmüş ve bunu sorgusunda da ikrar (itiraf) etmişti. Davası görülen Mehmet Efendiye şer'en bir ceza verilmeyeceği fetvahaneden beyan kılınmıştır. Nitekim, kendisine şer'en bir ceza verilmediği gibi kanunen dahi ceza lazım gelmeyeceği Meclis-i Vala'da ifade olunmuştu.[29] Mehmet Efendi, hem kızını hem de hizmetinde çalışan Osman'ı öldürmüş, ancak herhangi ceza almamıştır. Bu vakaya benzer bir zina vakası daha yaşanmıştı. Perzerin Kazasından Feyzullah kız kardeşi Nurhan'ı kaza ahalisinden Beytullah ile zina yaparken gördüğü vakit öldürmüş ve yapılan tahkikatla vakanın doğruluğu tespit edilmişti. Üsküp Meclisi, bu hadise ile ilgili mazbata ve şeri ilamı Meclisi Vala'ya göndermişti. Meclis'e göre Feyzullah'ın bu suçu işlemesi aslında korumaktan ileri geldiği bu yüzden kanun hükmü gereğince kendisi mağdur görülmüş tahliyesine karar verilmiştir. Askerlik vazifesini yerine getirmek üzere orduya katılması münasip görülmüş bu husus seraskere bildirilmiştir. Tevkif müddeti ise yüz doksanıncı madde hükmünce kafi görülmüştür.[30] Mehmet Efendinin ve Feyzullah'ın zinaya bizzat gözleriyle tanıklık etmeleri işledikleri cinayetleri meşru kılan önemli nedendi. Bundan dolayı her ikisi de şer'en ve kanunen cezadan muaf kılınmıştır.

Yukarıdaki iki vakadan farklı olarak Bolu Sancağındaki bir cinayet davasında, kız kardeşini zina ederken gözleriyle görmediği halde onu öldüren Mehmet'e kanun hükmüne uygun olarak ceza verilmişti. Bolu Sancağı kazalarından Mudurnu'ya tabi Kocababası karyesi sakinlerinden maktul Hatice'nin babası Mustafa ile validesi Halime Hatun hadisenin tahkiki için Meclis-i şer'i şerife çağırılmışlardı. Ailenin ifadesine göre, büyük oğulları Mehmet, karye ahalisinden Hüseyin ile zina edip bekaretini bozmuşsun diyerek kız kardeşi Hatice'nin üzerine hücum edip öldürmüştü. Ancak aile oğulları Mehmet'ten asla davacı ve şikayetçi olmadıklarını beyan etmişlerdi. Hakkında hüküm verilene kadar Mehmet, mahpusta tevkif kılınmıştı. Fetvahane, bu surette şer'en bir ceza gerekmeyeceğini bildirmiş ise de Mehmet'in a'maden (görmeden) bu suçu işlediği tespit edildiğinden ve bu gibi suçlara bir seneden beş seneye kadar hattı pranga cezası kanunen uygun görüldüğünden Mehmet'in hapis tarihinden itibaren mahallinde bir sene müddetle hattı pranga olunarak sefil hizmetlerde çalıştırılmasına ve ceza müddeti bittiğinde ise salıverilmesine karar verilmiştir.[31]

Benzer başka bir cinayet davasında ise zina eylemi gerçekleşmediği halde kardeşini öldüren kişiye ilgili madde hükmüne uygun olarak ceza verilmiştir. Sivas Sancağı dahilindeki Zile Kazası sakinlerinden Ayşe ve onu öldüren kardeşi Osman'ın icra kılınan mahkemeyi şer'ilerine dair mazbata ve ilam, nihai karar için Meclis-i Valaya havale edilmişti. İlamda yazılanlara göre, Osman kardeşi Ayşe'yi İsmail ile zina etmek üzere iken görüp kama ile Ayşe'yi ağır yaralayıp öldürmüş ancak İsmail hafif yaralandığından firar etmeyi başarmıştı. Osman, verdiği ifadeye yeminiyle sadık kaldığından hakkında şer'en bir ceza lazım gelmemişse de Ceza Kanunun yüz

29 BOA., A.}MKT.UM.., 259/88 (H. 07 Ra 1273 / M. 5 Kasım 1856); BOA., Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vâlâ (A.}MKT.MVL.), 80/83 (H. 21 Za 1272 / M. 24 Temmuz 1856).
30 BOA., A.}MKT.UM.. 490/25 (H. 03 S 1278 / M. 10 Ağustos 1861).
31 BOA., A.}MKT.MVL. 2/94, (H. 19 L 1262 / M. 10 Ekim 1846).

doksanıncı maddesi hükmüne tevfiken mahpus tarihinden itibaren üç ay müddetle hapis olunarak beş sene müddet için zaptiye nezareti altına alınması ve firari İsmail'in bulunarak nizama uygun olarak hapis tarihinden itibaren üç ay müddetle hapis olunması hususlarında gerekenin yapılması için Meclis-i Vala, gerekli yerlere yazı gönderilmesine karar vermiştir.[32]

Bir kardeş cinayeti davasına, diğer davalardan farklı olarak kısas ve diyet[33] cezaları uygun görülmüştü. Antakya kazasına tabi Gökçegöz karyesi sakinlerinden olup maktul Fatma'nın mirasçılarıyla kardeşi ve katili olan Osman'ın yapılan mahkemelerinde, kardeşi Fatma'yı Ahmet Efendi ile zina eylerken gördüğü için tabancayla onu öldürdüğünü itiraf etmiş ve müdafaasını maktulün zevcesi dahi tasdik etmişti. Buna sebep olan Ahmet Efendi hakkında icap eden şer'inin icrasını talep etmişlerse de şer'en bir ceza gerekmediği belirtilmişti. Maktulün mirasçıları, Osman'a kısas cezasının uygulanmasını istemeyerek bu cezadan affetmişler ancak küçük mirasçılara (kadının çocuklarına) diyet verilmesini talep etmişlerdi. Maktulün küçük oğlu Mehmet Derviş ve küçük kızına diyet verilmesi gerektiği fetvahaneden beyan kılınmıştı. Kanunen ise Osman'ın mahpus tarihinden itibaren mahallinde beş sene müddetle pranga olunarak ceza bitiminde ise tahliye edilmesine karar verilmişti. Ayrıca kefalete bağlanan Ahmet Efendi'nin de kefalet altından çıkarılması hususu uygun görülmüştü.[34] Davadan da anlaşıldığı üzere evli olan Fatma'yı zina iddiasıyla kardeşi öldürmüş, kocası ise mahkemede Osman'ın lehine müdafaada bulunmuştu. Davada şer'en kısas cezası uygun görülmüş ancak mirasçılar, kısas istemediği için şer'en diyet cezası verilmiştir. Kanunen ise Osman'ın beş sene müddetle prangaya konulmasına karar verilmiştir. Fatma'yla zina eylediği iddia edilen Ahmet Efendi'ye de ne şer'en ne de kanunen ceza verilmiştir. Ahmet Efendi'ye ceza verilmemesinin nedeni yüksek ihtimalle zina eyledikleri tahkikatla tespit edilememesidir. Ayrıca İslam ceza hukukunda kısas, masum birini kasten öldüren veya yaralayan kişiye verilen bir cezadır. Nitekim bu hususlara dayanarak zina işlediği iddia edilerek öldürülen kadının masum olduğu söylenebilir. Kısas cezasının uygulanmasından vazgeçilen bir diğer cinayet davası da şu şekildeydi:

Tarsus Kasabası sakinlerinden maktul Meryem'in mirasçılarıyla katili Ali'nin yapılan mahkemelerinin Meclis-i Vala'ya gönderilen meclis mazbatası ile ilamında yazılanlara göre, Ali, zevcesi Meryem'i, Antakyalı Ali ile zina eylediğinden dolayı öldürdüğünü kendi isteğiyle ikrar etmesiyle hakkında kısas cezası uygun görülmüş ancak Meryem'in mirasçıları, Ali'ye kısas cezasının uygulanmasını istemeyip onu bu

32 BOA. A.}MKT.MVL. 142/69 (H. 10 N 1278 /M. 11 Mart 1862).

33 İslam ceza hukukunda şahsın haklarına karşı işlenen suçların cezası "kısas" ve "diyet"tir. Kasten yaralama, sakat bırakma ve öldürme olaylarında suçlunun işlediği fiile denk bir ceza ile cezalandırılmasına kısas denir. Kısas, cana karşı ve uzva karşı kısas olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kısas için gerekli şartlar oluşmamışsa veya oluşmakla birlikte kısastan vazgeçilmişse o vakit diyete hükmedilir. Kısasa tâbi suçlar şikayete bağlıdır, bu nedenle kısas isteme hakkına sahip olanlardan biri dahi vazgeçerse suçluya kısas uygulanmaz. TDV İslam Ansiklopedisi, Ali Bardakoğlu, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, "Ceza" maddesi, s.473; İlhan Akbulut, "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52/1 (2003), s.170; Nevin Ünal Özkorkut, "İslam Ceza Hukukunda Kadın", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 56/2 (2007), s.84.

34 BOA. A.}MKT.MVL. 62/25 (H. 29 C 1269 / M.9 Nisan 1853).

cezadan affetmişlerdi. Kısastan affedildiği için bu ceza uygulanmayacağı fetvahane tarafından bildirilmesi üzerine kanunen Ali'nin hapis tarihinden itibaren Dershane-yi Amire'de beş sene müddetle küreğe konularak ceza müddetinin bitimiyle tahliye edilip memleketine gönderilmesi uygun görülmüştür.[35] Şer'en hükmü verilen kısas cezasından mirasçıların affı üzerine kurtulan Ali, ceza kanunun hükmü olan beş yıl kürek cezasından kurtulamamıştır.

Geniş bir coğrafyaya hükmeden Osmanlı Devleti'nde vukua gelen çeşitli zina vakalarını incelediğimizde farklı din, dil ve kültürlere sahip olan Osmanlı toplumunda söz konusu aile namusu olduğunda tepkiler cinayette varacak kadar sert olmuştur. Bolu, Menteşe, Sivas ve Antakya gibi birbirinden uzak sancaklarda vukua gelen bu cinayetleri, günümüz tabiriyle namus cinayetleri olarak adlandırmak yanlış olmasa gerek. Mahkemeye çıkarılan mahkumların ifadelerine bakıldığında ise, kardeşleri, anneleri veya eşlerini zina eylerken görmeleri nefislerine ağır geldiği için cinayet işlediklerini söylemişlerdir. Nispeten diğer davalardan farklılık arz eden bir zina vakasında ise kadının oğlu, annesini bir zimmiyle yakaladığında onu ve suç ortağını öldürmüş ve hapse konulmuştu.Vaka şu şekilde vukua gelmişti:

Maraş'a tabi Andırın Nahiyesi'nin Kapakeş karyesi sakinlerinden Mola Mehmet'in zevcesi Emine hatun, Serkiz isimli bir zimmi ile zina ederken on yedi yaşındaki oğlu İsmail onları görüp babası Mehmet ve dayısı Osman'a haber vermesi üzerine üçü birlikte haneye vardıklarında İsmail, tüfek kurşunuyla evvela validesini sonra zimmiyi yaralayıp öldürmüştü. İstihbaratın alınması üzerine İsmail, babası ve dayısı meclis-i şer'i şerife çağırılarak İsmail sorguya çekilmişti. İsmail, validesi ile zimmiyi zina ederken gördüğünde bu durum nefsine ağır geldiğinden dayısı ve babasıyla birlikte olduğu halde onları tek başına öldürdüğünü sorguda itiraf etmişti. Babası dahi oğlunun itirafını tasdik eylemişti. Zimmi Serkiz'in karyede akrabaları olmasına rağmen hiç kimse davaya gelmemişti ve hakkında hüküm verilene kadar İsmail, hapishaneye konulmuştu. Ayrıca fetvahaneden Meclis-i Vala'ya gönderilen ilamda, İsmail onları zina ederken mi öldürdü yoksa zina sonrasında mı öldürdü hususu tespit edilemediğinden İsmail bu suçu işlediğini kabul etmiş olsa da fetvahanedeki kayıtta bu hadisenin daha açık bir şekilde izah edilmesi gerekiyordu. İlaveten zimminin ailesinden henüz dava ile ilgili bir adım gelmediğinden onların meclis-i şer'i şerife çağırılarak davanın görülmesi ve İsmail'in bu suçu nasıl ne şekilde işlediği daha açık bir şekilde izah edilerek hakkında verilen hükmün ilam ve mazbatasıyla Meclis-i Vala'ya bildirilmesi istenmiştir.[36] Meselenin yeniden tahkik edilerek bildirilmesi istenmişti. Bir müddet sonra İsmail hapishanede ishal hastalığına yakalanmış ve düzelene kadar başka bir yere götürülmesi talep edilmişti. Dayısının kefaletiyle İsmail, Memur İbrahim'in gözetiminde Ali Efendi'nin hanesine çıkarılmış ancak dört gün sonra vefat etmişti. İsmail'in vefatıyla davanın bu şekilde neticelendiği hükümete bildirilmişti.[37]

Osmanlı'da kişi hakkında kanunen uygun görülen cezanın icrası için mahkemesinin

35 BOA., A.}MKT.MVL. 66/55 (H.14 S 1270 / M. 16 Kasım 1853).
36 BOA., A.}MKT.MVL. 1/76 (H. 23 L 1261 / M. 25 Ekim 1845).
37 BOA., Sadaret Mektubi Kalemi (A.}MKT.) 37/64 (H. 13 Ra 1262 / M.11 Mart 1846).

yapılması gerekirdi ve bu müddet zarfında bu kimse hapse konulurdu. Ancak bu dava yeniden görülmeden ve etraflıca tahkikat yapılmadan İsmail'in ölümü nedeniyle kapatılmıştır. Bu vakayla ilgili göz önünde bulundurulması gereken birkaç önemli husus var; olay mahalline hem İsmail hem de babası ve dayısı gitmiş ve zinayı görmüş olmalarına rağmen sorguda İsmail, zimmiyi ve annesini sadece kendisinin öldürdüğünü ikrar etmiştir. İkrarı üzerine İsmail hapse konulmuş, dayı ve babaya herhangi bir ceza verilmeyerek gitmelerine müsaade edilmiştir. Ancak İsmail'in suçu işlediğine dair kendi ikrarı dışında bir kanıt bulunmaması akla baba veya dayı tarafından cinayetin işlenip İsmail'e yüklendiği ihtimalini getirmektedir. İsmail'in genç bedeni hapishane şartlarına dayanamamış ve nihayetinde dava ölümüyle sonuçlanmıştı. Bu vakaya istinaden 1909 tarihli bir fetvaya bakıldığında Osmanlı'da çocuk eğer annesini zina eylerken görür ve öldürürse ceza uygulanmayacağı ifade edilmiştir.

> "Sual: Bir çocuk bir adamı anasıyla zina ederken gördüğünde onu öldürürse çocuğa bir şey yapmak lazım olur mu?
>
> Cevap: Olmaz.
>
> Ya bu surette zinayı inkar ederlerse sadece çocuğun suçlamasıyla tasdik olunur mu?
>
> Cevap: Olunur."[38]

Osmanlı'da başka bir anne-oğul cinayet davasında, yukarıdaki fetvanın bu hükmü geçerli olmuş annesini öldüren oğul, hem mirastan mahrum edilmemiş hem de annesini öldürdüğü halde ceza almamıştı. Ferhan karyesi sakinlerinden olan maktul Paşako hatun, kardeşi Fatma ile katil Tahir'in yapılan mahkemelerine dair Meclis-i Vala'ya gönderilen mazbata ile şer'i ilama göre, katil Tahir, validesi Paşako hatunu Bekçi Şemseddin ile zina eylerken gördüğü için validesini döverek öldürdüğünü mahkemede ikrar etmişti. Bu vakadan dolayı Tahir'in validesinin mirasından mahrum olmayacağı fetvahane tarafından beyan edilmiş ve ayrıca Tahir hakkında şer'en bir ceza gerekmeyeceği gibi kanunen de bir ceza verilmeyeceği belirtilmişti.[39] Tahir, şer'en mirastan da mahrum edilmeyerek böylelikle Osmanlı'da bir dava daha erkeğin lehine neticelendirilmiştir.

Osmanlı'da zina vakalarında işlenen cinayetlerin birçoğu koca tarafından gerçekleştirilmiştir. Genellikle kendi hanesinde karısını, yabancı bir erkekle zina cürmünü işlerken gören erkek, hem karısını hem de suç ortağını yanında varsa bir aletle yoksa olay mahallinde bulunan sert bir cisimle öldürmeye çalışmıştır. İslam ceza hukukunda hadd suçlarından olan zinanın tespitindeki zorluk, Hanefi mezhebinin görüşlerini esas alan Osmanlı şer'i mahkemelerinde zina suçuyla dava edilenlerin cezalandırılmasını güçleştirmekteydi. Zinanın tespiti için dört erkek şahit mahkemede hakimin karşısında şahitlik etmeli ve aralarında ihtilafa düşmemeliler, zina suçunu işleyen kadın ve erkek dört ikrarı (itiraf) ayrı ayrı meclislerde hakimin

38 BOA., Y..EE.. 37/99, (H. 06 R 1327 / M. 27 Nisan 1909).
39 BOA. A.}MKT.MVL. 104/8 (H. 14 Ca 1275 / M. 20 Aralık 1858).

önünde yapmalıdır. Eğer bu şartlar sağlanmaz şüphe, ikrar ve şahitlikten dönme durumları söz konusu olursa zina cezası düşer.[40] Bu nedenlerden dolayı Osmanlı toplumunda erkekler, mahkeme kapılarında adaletin sağlanmasını beklemeyip namuslarına halel geldiği düşüncesiyle cezayı kendileri tesis etmiştir. Bu hakkı onlara tanıyanda yine şer'i hukuktu. Osmanlı'da zina vakalarında işlenen cinayetlerin birçoğunda fetvahane, karısını bir erkekle zina ederken bizzat gözleriyle görüp onları öldüren kocaya şer'en bir ceza vermemiştir. 1848 senesinde Meclis-i Vala'ya intikal etmiş bir cinayet davası, bu görüşü desteklemektedir.

Bilecik'in Seferihisar bölgesinden Berberoğlu Ali'nin öldürülmesiyle ilgili gerekli tahkikat yapıldıktan sonra Bilecik Meclis mazbatasıyla naibin ilamı Meclis-i Vala'ya takdim edilmişti. Ali'nin babası, karye ahalisinden Koca Ali'nin büyük bir bıçakla oğlunu öldürdüğünü söyleyerek davacı olmuştu. Yapılan mahkemede Koca Ali, hanesinde zevcesi Fatma ile Ali'yi zina ederken görmüş olduğundan her ikisini bıçakla yaraladığını ancak zevcesini yarası ağır değilken berber oğlu Ali'nin yarası ağır olduğundan yedi gün sonra vefat ettiğini ifadesinde ikrar etmişti. Koca Ali, zevcesi Fatma ile Ali'nin zina eylediğini kendi gözleriyle gördükten sonra onları yaraladığına dair yemin vermiş olduğundan fetvahane, Ali'ye şer'en bir ceza gerekmediği hükmünü vermiştir. Aynı şekilde kanunen de bir ceza verilmeyeceği ifade edilerek Koca Ali'nin tahliyesine karar verilmişti. Ayrıca Meclis-i Vala, Koca Ali'nin tahliyesine dair bir emirnamenin Bilecik Kaymakamına gönderilmesini istemiştir.[41] 1848 senesinde Meclis-i Vala'ya intikal eden başka bir cinayet davasına da aynı hüküm uygulanmıştır. Vaka şu şekilde cereyan etmişti: Dimetoka Kazasında bulunan göçebe yörüklerden İnci oğlu Mehmet zevcesi Hanife Hatun'u Mehmet Ali isimli bir şahısla zina eylerken gördüğünde bu duruma tahammül edemeyip zevcesini öldürmüştü. Mehmet, mahkemeye çıkarılmış ancak bazı eksikliklerden dolayı Meclis-i Vala mahkemesinin yeniden görülmesini istemişti. Gelen emir üzerine taraflar meclis-i şeri şerife tekrar çağırılmış ve yeniden dava görülmüştü. Mehmet, zevcesinin zina eylediğine bizzat şahit olduğundan buna tahammül edemeyip onu öldürdüğünü yeminle ikrar ederek, önceki ifadesine sadık kalmıştı. Bu yüzden Mehmet'e bir ceza gerekmeyeceği ve zaten hakkında verilecek nihai karara kadar hapishanede kaldığı, fetvahane tarafından meclis-i Vala'ya bildirilmişti. Meclis-i Vala, aynı şekilde kanunen de ceza verilmeyeceğini belirterek Mehmet'in tahliyesine karar vermiştir.[42]

İki ayrı cinayet davasında ise iki koca, zevcelerini zina halinde gördükleri adamları öldürerek hapse konulmuşlardı. Gözleriyle zinaya tanıklık ettiklerinden haklarında ceza icra olunmayarak tahliyelerine karar verilmişti. Birinci dava: Canik Sancağı Alaçam Kazası sakinlerinden maktul Hüseyin'in ailesi ile katil Hacı Osman'ın yapılan mahkemelerine dair Meclis-i Vala'ya gönderilen mazbata ve ilama göre Hacı Osman, maktul Hüseyin'i hanesinde zevcesiyle zina ederken gördüğü zaman

40 Mutaf, "Teorik ve Pratik Olarak Osmanlı'da Recm Cezası: Bazı Batı Anadolu Şehirlerindeki Uygulamalar", s. 577; İbrahim Çalışkan, "İslam Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXXIII, s.79-90; Hasanov, "İslam Hukuku İle Karşılaştırılmalı Olarak Yahudi Hukukunda Zina ve Benzeri Cinsel Suçlar", s.136.

41 BOA. A.}MKT.MVL. 8/35, (H. 21 R 1264 / M. 27 Mart 1848).

42 BOA. A.}MKT.MVL. 7/11, (H. 28 Ra 1264 / M. 04 Mart 1848).

hemen yatağın bacağıyla onu öldürdüğünü ikrar etmişti. İfadesinin doğruluğuna dair yemin vermesi üzerine kendisine bir ceza gerekmeyeceği fetvahaneden beyan kılınmıştı. Şer'en bir ceza gerekmediği gibi kanunen de bir şey gerekmeyeceği için Hacı Osman'ın tahliyesine karar verilmişti.[43] Diğer dava: Meclis-i Vala'ya gönderilen Sivas Meclisinin bir kıta mazbatasıyla naibinin ilamına göre Sivas Eyaletine bağlı Kızılöz karyesi sakinlerinden olan maktul Abdülkadir'in mirasçıları ile katil Ali'nin mahkemeleri yapılmıştı. Abdülkadir Ali'nin zevcesiyle zina ederken, Ali üzerlerine varıp çakı bıçağı ile Abdülkadir'i boynundan ve başından yaralamış, yarasının ağır olması nedeniyle vefat ettiği tespit edilmişti. Ali'nin mahkemede yeminiyle de bu husus tasdik edilmişti. Bu yüzden Ali'ye şer'en bir ceza gerekmeyeceği gibi kanunen dahi bir hüküm tertip edilmeyeceğinden tahliyesine karar verilmiştir.[44]

Yukarıdaki dört davada da fetvahane, kocalara şer'en bir ceza gerekmediğini ilamla nihai karar için Meclis-i Vala'ya bildirmiş, aynı şekilde kanunen de bir ceza verilmeyeceği Meclis-i Vala tarafından ilgili yerlere iletilmişti. Bir diğer ifadeyle Meclis-i Vala, fetvahaneden gelen kararları uygun bularak tahliyelerine karar vermiştir. Ancak bir cinayet davasında diğerlerinden farklı olarak Meclis-i Vala, fetvahanenin kararını uygun bulmayarak suçlunun cezalandırılmasını istemişti.

Bihke Sancağı ahalisinden Recep Çavuş'un mahkemesine dair Meclis-i Vala'ya nihai karar için gönderilen Bihke Meclis mazbatası ve iki kıta ilam-ı şer'i de yazılanlara göre, Recep, hanesinde zevcesi Fatma ile Ali Ağa'nın zina eylediğini görmesiyle tahammül edemeyip ikisini birden tabanca kurşunuyla yaralamıştı. Ancak ağır yaralanan zevcesi ölmüştü. Recep itirafının doğruluğuna dair gerekli yemini ettiğinden hakkında şer'en bir ceza gerekmeyeceği fetvahane tarafından beyan olunmuş ve Recep'in kanunen de mazur olmasından dolayı tahliye edilmesi talep edilmişti. Ancak ceza kanunun yüz doksanıncı maddesi hükmüne tevfiken ceza alması icap ederken kendisinin cezadan muaf tutularak tahliye edilmesi kanuna aykırı görüldüğünden mahpus tarihinden itibaren Recep'in üç ay müddetle hapis olunarak beş sene içinde zaptiye nezareti altına alınması uygun olacağı belirtilmişti. Fetvahanenin ve meclisin bu kararını uygun bulmayan Meclis-i Vala, kanuna aykırı hal ve hareketten sakınarak verilecek kararın kanun hükmüne uygun olmasına dikkat edilmesi gerektiğini de bildirmiştir.[45]

Bir cinayet davasında ise nefsi müdafaa söz konusu olduğu için kocaya hem şer'en hem kanunen bir ceza gerekmeyeceği belirtilerek tahliyesine karar verilmişti. İzmir Sancağı dahilinde Gölpazarı Kazasına tabi Tozaklı karyesi sakinlerinden maktul İbrahim, babası Hasan ve katil Osman'ın icra olunan mahkemeyi şer'ilerine dair Meclis-i Vala'ya gönderilen mazbata ve şeri ilamda yazılanlara göre, maktul İbrahim, katil Osman'ın hanesinde zevcesiyle zina eylerken Osman üzerlerine gelmesiyle İbrahim yanında bulunan tabancayla ateş etmeye çalışmışsa da olmamış bunun üzerine hemen yatağın bacağını çekerek Osman'ın üzerine hücum etmesiyle Osman nefsi müdafaa için tüfekle İbrahim'i öldürmüştü. Osman'ın ikrarı ve tahkikatla olayın bu şekilde gerçekleştiği anlaşıldığından katil Osman'a şer'en bir ceza gerekmeyeceği

43 BOA. A.}MKT.MVL. 66/79 (H. 28 S 1270 / M. 30 Kasım 1853).
44 BOA. A.}MKT.MVL. 49/84 (H. 17 R 1268 /M. 09 Şubat 1852).
45 BOA., A.}MKT.MVL. 127/31 (H. 26 L 1277 / M. 07 Mayıs 1861).

fetvahaneden bildirilmişti. Ceza kanunun yüz seksen altıncı maddesinde dahi nefsi müdafaa ve muhafaza için vuku bulan yaralama ve öldürme fillerinden kişinin muaf tutulması yazılı olduğundan Osman'ın şu fiil ve hareketi dahi bu yolda vuku bulmasına nazaran hakkında kanunen bir ceza gerekmediğinden mahkum hapisteyse derhal salıverilmesi uygun görülmüş, Meclis-i Vala bu hükmün hemen uygulanması için gerekli yerlere yazı göndermiştir.[46]

Mahkemelere intikal etmiş Zina vakalarında işlenen cinayet davalarında çoğu zaman çıkan karar cinayeti işleyen erkeğin lehine olmasına karşın bazen kişi korkuya kapılarak firar edebilmekteydi. Firari Mehmet'in vakasını buna örnek verebiliriz. Opar nahiyesinden Dobriçan karyeli Mehmet, zevcesini öldürdüğü için cinayetle suçlanmaktaydı. Mehmet'in zevcesinin, Tahir denilen kişiyle ilişkisi vardı ve bir gün Mehmet, hanesine geldiğinde uygunsuz bir halde zevcesini ve Tahir'i görünce elindeki baltayla Tahir'i boğazından zevcesini ise sol kulağının üst tarafından başının yarısına kadar keserek ikisini öldürmüş ve firar etmişti. Vaka, karye muhtarı, ihtiyar heyeti ve bekçisi ile maktul Tahir'in validesinin ifade evrakından anlaşılmış ve Opar Müdürlüğünün vakayı hükümete bildirilmesi üzerine derhal firari olan Mehmet'in yakalanması emri verilmiştir.[47]

Yukarıda incelediğimiz zina vakaların tümünde erkek, cezayı kendi tesis etmeye çalışmış, zina eyledi gerekçesiyle akrabası olan kadını ve suç ortağını veya her ikisini öldürmüştür. Ancak bu vakalara bakılarak Osmanlı toplumunda her fert kendi adaletini sağlıyor denilemez. Şikayet ederek adaletin tesisini mahkemeye bırakanlarda vardı. İslam Bey de bu gerekçeyle Sadarete şikayet dilekçesi takdim etmiş biriydi. Dilekçede Eşi Bedriye'nin Telgraf müdürü Şevket Efendi ile zina ettiğini ifade edip hukukunun muhafazası ve adaletin sağlanması için gerekenin yapılmasını istirham eylemiştir. Gelen şikayet üzerine Suriye Vilayeti'nden meselenin tahkik edilmesi istenmiştir.[48] Benzer bir diğer dava: Harput Eyaleti dahilinde olan Kemah Kazası karyelerinden birinde yaşayan Fatma ile İbrahim haklarında açılan zina davasından dolayı Harput Meclisinde sorguya çekilmişlerdi. Ancak sorguda suç hakkaniyetle tespit edilemediğinden haklarında yeniden dava görülmesi Fatma'nın babası Mustafa Ağa tarafından arzuhalle istirham eylenmişti. Arzuhal üzerine hükümet, bu hususta gereğinin yapılmasını Harput Vilayetinden istemiştir.[49]

Sonuç

19. yüzyılda Tanzimat'la birlikte mahkemelere intikal eden davalar daha titizlikle ele alınmış, ahaliden gelecek en küçük şikayete bile mahal bırakmadan dava ile ilgili gerekli tahkikat ve tetkikat etraflıca yapılmıştır. Taşrada mahkeme görevi gören meclisler, ırza geçme suçlarına ait ilam ve mazbataları kanun gereği, zorunlu olarak ve gerektiğinde bir daha görüşülmek üzere Meclis-i Vala'ya gönderirlerdi. Meclis-i Vala tarafından verilen karar, Meclisi-i Umimi'de ele alındıktan sonra padişaha arz

46 BOA., A.}MKT.MVL. 123/100 (H. 25 C 1277 / M. 08 Ocak 1861).
47 BOA., Rumeli Müfettişliği Tasnifi, Manastır Evrakı (TFR.I..MN..) 117-11675 (H. 17 M 1325 / M. 02 Mart 1907).
48 BOA., Dahiliye Mektubi Kalemi, (DH.MKT.) 2604/125 (H. 29. Ra 1322 / M. 13 Haziran 1904).
49 BOA., A.}MKT.UM.. 144/16 (H. 12 Muharrem 1270 / M. 15 Ekim 1853).

edilir, padişah tarafından onaylandıktan sonra uygulanırdı. Padişahın onayından sonra Meclis'te alınan nihai karar, cezanın infazı için vilayet/sancak yönetimine gönderilirdi. Tanzimat dönemi her alanda olduğu gibi yargı ve yasa alanında da yenilik getirmişse de diğer taraftan eskinin yargı sistemi olan şer'i mahkemelerin görevlerini idame ettirmesi davalarda alınan kararların farklı olmasına yol açmıştır.

İslam ceza hukukunda zina suçu için öngörülen hadd cezaları, evliyse recm, bekarsa yüz sopa vurulması ve sürgündür. Hadd suçu kesin bir şekilde sabit olunca belirli cezanın verilmesi gerekir, eğer şüphe, ikrar ve şahitlikten dönme gibi durumlardan biri söz konusu olursa zina cezası düşer. İslam ceza hukuku, zina suçunun tespitini böyle zorlaştırarak aslında bir bakıma ceza hususunda sorumluluğu kadının ailesine bırakmıştır. Osmanlı toplumunda aile namusu, kadının iffetli oluşu diğer bir ifadeyle kadının davranışlarıyla ilişkilendirilmekte ve erkeğe, aile namusuna halel getiren kadını öldürme yetkisi vermekteydi. Osmanlı'da İslam hukukunu esas alan şer'i mahkemeler, iki kişiyi zina eylediler diye öldüren bir kimseye (kadının akrabası) hiçbir ceza vermeden tahliyesine hüküm verebilmekteydi. Ancak gözüyle duruma şahit olma gibi bazı şartların sağlanması gerekirdi. Günümüz modern hukuku ve yargı sistemiyle bağdaşmayan bu şer'i hükümler, bir noktada insanlara devletin mahkemelerine başvurmadan kendi adaletlerini tesis etme hakkını tanımaktaydı. Namusumu, şerefimi, nesebimi korudum diyerek zina işleyen ve işlediği iddia edilen kızını, kardeşini, annesini, karısını ve onların suç ortağını öldüren birinin bir ceza almadan tahliye edilmesi, Osmanlı toplumunda namus cinayetlerini meşru kılmaktaydı. İncelediğimiz altmışa yakın zina vakasında namus kavramı tamamen kadına yüklenmiş, kadının akrabaları tarafından cinayetler işlenmiştir. Bir erkeğin karısı veya akrabaları, *sen zina eyledin namusumuza halel getirdin*, diye erkeği öldürmeye kalkışmamıştır. Osmanlı'da bazı davalarda kadının zina eylediği ispat edilmediği halde onu öldüren akrabalarına verilen ceza, en fazla beş yıl kürek cezası olmuştur. Dönemin şartlarına göre ağır bir ceza kabul edilse de masum birinin öldürülmesine karşılık hafif kalmaktadır.

Kaynakça

Akbulut, İlhan. "İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 52/1 (2003): 167-181.

Akgündüz, Ahmet. "Kanunnamelerdeki Ceza Hukuku Hükümleri ve Şer'i Tahlili". *İslami Araştırmalar Dergisi.* 12/1 (1999): 1-16.

Akman, Mehmet. "Osmanlı Ceza Hukuku Çalışmaları Üzerine Bir İcmal", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 3/5 (2005): 489-512.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Bab-ıAli Sadaret Dairesi Kalemleri, Sadaret Mektubi Mühimme Kalemi (A.}MKT.MHM.): 308/25 (H. 01 Ra 1281 / M. 4 Ağustos 1864).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Dahiliye Mektubi Kalemi, (DH.MKT.) 2604/125 (H. 29. Ra 1322 / M. 13 Haziran 1904).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Dahiliye Nezareti İdare-i Umûmiye Belgeleri (DH.İ.UM.): 84/28, (H. 18 B 1333 / M. 01 Haziran 1915).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Meclis-i Vala Riyaseti Belgeleri, (MVL.): 68/55, (H. 01 Ş 1262 /M. 25 Temmuz 1846); 199/44 (H. 27 Ş 1266 / M. 08 Temmuz 1850).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). MŞH. FTV. 1/186.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Rumeli Müfettişliği Tasnifi, Manastır Evrakı (TFR.I..MN..):117-11675 (H. 17 M 1325 / M. 02 Mart 1907).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Sadaret Mektubi Kalemi (A.}MKT.): 37/64 (H. 13 Ra 1262 / M.11 Mart 1846); 140/62 (H. 17 Ş 1264 / M. 19 Temmuz 1848).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Sadaret Mektubi Kalemi Meclis-i Vâlâ (A.}MKT. MVL.): 80/83 (H. 21 Za 1272 / M. 24 Temmuz 1856); 2/94, (H. 19 L 1262 / M. 10 Ekim 1846); 142/69 (H. 10 N 1278 /M. 11 Mart 1862); 62/25 (H. 29 C 1269 / M.9 Nisan 1853); 66/55 (H.14 S 1270 / M. 16 Kasım 1853); 1/76 (H. 23 L 1261 / M. 25 Ekim 1845); 104/8 (H. 14 Ca 1275 / M. 20 Aralık 1858); /35, (H. 21 R 1264 / M. 27 Mart 1848); 7/11, (H. 28 Ra 1264 / M. 04 Mart 1848); 66/79 (H. 28 S 1270 / M. 30 Kasım 1853); 49/84 (H. 17 R 1268 /M. 9 Şubat 1852); 127/31 (H. 26 L 1277 / M. 07 Mayıs 1861); 123/100 (H. 25 C 1277 / M. 08 Ocak 1861).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayet (A.} MKT.UM..): 245/60 (H. 21 Za 1272 / M. 24 Temmuz 1856); 259/88 (H. 07 Ra 1273 / M. 5 Kasım 1856); 490/25 (H. 03 S 1278 / M. 10 Ağustos 1861); 144/16 (H. 12 Muharrem 1270 / M. 15 Ekim 1853).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA). Yıldız Esas Evrakı (Y.EE): 134/43 (H. 05 M 1317/ M. 16 Mayıs 1899); 37/99, (H. 06 R1327 / M. 27 Nisan 1909).

Boynukalın, Mehmet. "İslam Hukukunda Zina Suçu ve Cezası". Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1995.

Candan, Rabia Beyza. "1840 Tarihli Kanunname-i Hümayunu İncelemesi". *AndHD.* 1/1 (2015): 63-81.

Çalışkan, İbrahim. "İslam Hukukunda Zina Suçunun Mahiyeti ve Cezası". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. XXXIII, 61-100.

Ekinci, Ekrem Buğra. *İslam Hukuku Umumi ve Hususi Hükümler*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2016.

Hasanov, Eldar. "İslam Hukuku ile Karşılaştırılmalı Olarak Yahudi Hukukunda Zina ve Benzeri Cinsel Suçlar". Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2007.

Madeline, Zilfi C. *Osmanlı İmparatorluğunda Kölelik ve Kadınlar*. Çev., Ebru Kılıç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018.

Menekşe, Ömer. "Osmanlı'da Zina Cezası Olarak Recm". *Marife Dergisi.* 3/2 (2003): 7-18.

Mutaf, Abdulmecit. "Teorik ve Pratik Olarak Osmanlı'da Recm Cezası: Bazı Batı Anadolu Şehirlerindeki Uygulamalar". *Turkish Studies.* 3/4 (2008): 573-597.

Osmanağaoğlu, Cihan. "Klasik Dönem Osmanlı Hukukunda Zina Suçu ve Cezası". *İÜHFM Dergisi*. LXVI/1 (2008): 109-178.

Özkorkut, Nevin Ünal. "İslam Ceza Hukukunda Kadın". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 56/2 (2007): 83-95.

TDV İslam Ansiklopedisi. Ali Bardakoğlu. 7 cilt. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

Yayınları, 1993.

TDV İslam Ansiklopedisi. Eldar Hasanov. 44 cilt. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003.

TDV İslam Ansiklopedisi. Mehmet Akif Aydın. 7 cilt. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

Temiz, Yağmur. "İslam Hukukundan Günümüze Zina". *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.* 5/2 (2014): 489-514.

Türkler Ansiklopedisi. İsmail Acar. 10 cilt. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Üçok, Coşkun. "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 3/1 (1946): 125-146.

Yerlikaya, Ünal. "Hukuk-Değer İlişkisi Açısından İslam Ceza Hukuku Normları". Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2012.

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year 7, Sayı/Issue 23, Kış/Winter 2020, 1-19
DOI: https://doi.org/10.29224/insanveinsan.528621

Adultery in Ottoman Society in 19th Century: An Evaluation on the Commit Murders on Some Adultery Events

FEHMİNAZ ÇABUK

Abstract: *Adultery, which has been described as an ugly, haram, sin and immoral act in the eyes of societies, has been punished in various ways throughout the history. Penalties for adultery crimes vary according to the law of societies and morality of societies. Some societies have only condemned these adulterous, while others have punished them with the greatest punishment that can be given. In the Ottoman Empire, the crime of adultery, which is described as an action against the public morality, has been punished in accordance with the provisions of şer'i and örfi laws. With the new criminal law in the 19th century, the penalties imposed on adultery were relatively changed. However, the implementation of religious provisions was continued due to the fact that şer'i courts continued their duties. In addition, "the woman who committed adultery and evil must have been killed related" this fetva applyed. to the relatives who saw the woman and his accomplice in adultery and killed him, şer'i law and code don't punishment. Therefore, today's murders, called honor killings, have become happened in the Ottoman Empire, which dominated a wide geography.*

Keywords: *Ottoman, Adultery, Punishment, Murder, Şer'i Law.*

Received 18 February 2019
Received in revised form 20 November 2019
Accepted 15 December 2019

www.insanveinsan.org e-ISSN: 2148-7537
Research article

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year 7, Sayı/Issue 23, Kış/Winter 2020, 20-36
DOI: https://doi.org/10.29224/insanveinsan.577956

Hakikatin Yitimi Olarak Post-Truth: Bir Kavramsallaştırma Denemesi

AHMET GÜVEN*
aguven@bandirma.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-2452-2992

Öz: *İletişim araçlarının yapısındaki büyük dönüşüm, etik tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Son yıllarda sıklıkla gündeme gelmeye başlayan post-truth kavramı bu tartışmaların odağında yer almaktadır. Oxford Dictionary'nin yaptığı tanıma göre kamuoyunun nesnel olgulardan ziyade kişisel duygu ve inançlar tarafından belirlenmesi anlamına gelen post-truth, akademik çalışmaların da üzerinde durduğu bir kavram haline gelmiştir. Daha çok yalan haber, gerçekliğin çarpıtılması ve bu yolla kamuoyunun irrasyonel tercihler yapması çerçevesinde ele alınan kavram bu haliyle problemli görünmektedir.*
Bu çalışmanın temel iddiası post-truth kavramının, yalan ve çarpıtma haberlerle kamuoyunun yönlendirilmesi şeklinde tanımlanamayacağıdır. Bu bağlamda yapılan kavramsal tartışma çalışmanın yöntemini de teşkil etmektedir. İletişim araçlarının (medium) çağın hakikat algısını belirlediği iddiasında olan teknolojik determinist yaklaşım tartışmanın teorik zemini oluşturmaktadır. Tartışmadan elde edilen sonuç ise postmodernizmin hakikatin varlığını reddeden tavrının elektronik medyanın yapısından kaynaklandığı ve post-truth kavramının bu bağlamda hakikatin çarpıtılması olarak değil hakikat arzusunu yitimi olarak tanımlanması gerektiğidir.

Anahtar Kelimeler: *Post-truth, Postmodernizm, Teknolojik determinizm, Sosyal medya, Hakikatin yitimi.*

Giriş

Post-truth kavramı, 2004 yılında Ralph Keyes tarafından kullanılmış olsa da 2016 yılında Oxford Dictionary'nin yılın kelimesi olarak post-truth kelimesini seçmesinin ardından oldukça popüler hale gelmiştir. Post-truth üzerine yapılan çalışmalar hızla artmaya ve bu yeni kavramı bir çağın niteleyicisi olarak kullanma eğilimi rağbet görmeye başlamıştır. Genellikle post-truth kelimesini tanımlamak için Oxford

* Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Medya ve İletişim Bölümü.

Gönderim 14 Haziran 2019
Düzeltilmiş gönderim 25 Kasım 2019
Kabul 15 Aralık 2019

www.insanveinsan.org e-ISSN: 2148-7537
Araştırma makalesi

Dictionary'nin verdiği tanım kabul edilirken bu tanım çerçevesinde kavram, çeşitli parametrelere uygulanacak bir paradigma gibi ele alınmaktadır. Ne var ki post-truth kavramının ne olduğu sorusu üzerine henüz yeterince tartışma yapılmış ve kavramsal bir çerçeve oluşturulmuş değildir. Bu çerçeve eksikliği, kavramın Türkçe'ye çevrilme güçlüğünden metinlerin anakronik ifade sorunlarına düşmelerine kadar geniş bir muğlaklığı beraberinde getirmektedir.

Post-truth kavramı ABD seçimlerinde Donald Trump'ın başkan seçilmesi ve İngiltere'nin Brexit referandumu bağlamında tartışılmaya başlanmıştır. Akademik çalışmaların çoğu popülist söylemin "gerçekliğe" üstün gelmesi ve dolayısıyla irrasyonel olanın rasyonel olandan daha fazla taraftar bulmasının olumsuzluğu üzerinedir.[1] Trump'ın seçim öncesi söylemlerinde yer alan Meksika sınırına duvar örmek gibi vaatleri, yabancı düşmanlığı üzerine kurulmuş söylemleri post-truth siyaset olarak kabul edilmektedir.[2] Benzer şekilde İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrılmak için yaptığı referandumda ayrılıkçı kanadın ortaya koyduğu söylemin gerçeklikten uzak olduğu fakat buna rağmen ayrılıkçıların sandıkta galip gelmesinin gerçeklikten kopuk bir siyasete yol açtığı tartışmaları yapılmaktadır. Buradaki iddia gerçek bilginin yozlaştığı ve artan popülist söylemin hakikatin önemini yok ettiği yönündedir.[3] Her ne kadar tanımda yer almasa da kavramın sosyal medya ile ilişkisi aşikardır. Zaten söz konusu irrasyonel kararların ortaya çıkmasında sosyal medyanın başat rolü oynadığı tüm akademik çalışmaların ortak noktasıdır. Elbette Facebook skandalı ve Cambridge Analytica davası sosyal medyanın siyasal bir manipülasyon aracı olarak kullanıldığının önemli bir göstergesidir. Bu skandalda büyük veri (big data), yalan haber (fake news) ve yankı fanusları (eco chambers) kavramları ön plana çıkmıştır.[4] 2014 yılında ABD seçmen profilini araştırmak amacıyla Aleksandr Kogan tarafından geliştirilen bir anket Facebook üzerinden kullanıcılara ulaştırılmıştır. Anketi cevaplayan tüm kullanıcılar Facebook profil bilgilerinin uygulama ile paylaşılmasını kabul etmişlerdir. Böylece ilk aşamada 270 bin kullanıcının (bu kullanıcıların Facebook arkadaşları da dahil edildiğinde) nihai olarak yaklaşık 50 milyon kullanıcın profil bilgilerine erişim sağlandıktan sonra ortaya çıkan bu büyük veri (big data) Cambridge Analytica isimli veri toplama ve analiz şirketine satılmıştır. Cambridge Analytica'nın seçmen profillerinden meydana gelen bu büyük veriyi işleyerek ABD seçmenlerinin Donald Trump'a oy vermelerini sağlayacak şekilde bireysel mesajlar gönderdikleri iddia edilmektedir. Channel 4 muhabirlerinin gizli kamera kullanarak şirketin yöneticisi olan Alexander Nix ile yaptıkları görüşmelerde Nix bu iddiayı doğrulamakta hatta seçmenleri yönlendirmek için yalan haberleri nasıl servis ettiklerini anlatmaktadır.[5] Cambridge Analytica'nın farklı ülkelerde de

1 Volkan Şimşek, "Post-truth ve Yeni Medya: Sosyal Medya Grupları Üzerinden Bir İnceleme", *Global Media Journal TR Edition*, 8/16 (2018); Kezban Karagöz, "Post-truth Çağında Yayıncılığın Geleceği", *TRT Akademi Dergsisi*, 3/6 (2018); Mesut Özcan, "Öznenin Ölümü: Post-truth Çağında Güvenlik ve Türkiye", İNSAMER, (2018); Işıl Z. T. İpek, "Risk Toplumunda Seçimler", *Sosyoekonomi*, 26/36 (2018).

2 Şimşek, "Post-truth ve Yeni Medya: Sosyal Medya Grupları Üzerinden Bir İnceleme", s.2.

3 Şimşek, "Post-truth ve Yeni Medya: Sosyal Medya Grupları Üzerinden Bir İnceleme", s.3.

4 Orhan Şener, "Filtre Balonu Patlıyor mu: Guardian'dan Sağcı Yazar Açılımı", erişim 20 Şubat 2017, https://journo.com.tr/filtre-balonu-patliyor-mu?; Recep Ünal ve Ahmet Taylan, "Sağlık İletişiminde Yalan Haber-Yanlış Enformasyon Sorunu ve Doğrulama Platformları", *Atatürk İletişim Dergisi*, 14 (2017).

5 Channel 4 News, "Cambridge Analytica Uncovered: Secret Filming Reveals Election Tricks", erişim 19 Mart 2018, https://www.youtube.com/watch?v=mpbeOCKZFfQ.

(Kenya, bazı Doğu Avrupa ülkeleri, Brexit) benzer şekilde seçimleri yönlendirdiği iddialar arasındadır. Bu örnek siyasal bir manipülasyonun sosyal medya aracılığı ile nasıl gerçekleştirildiğini gösteren iyi bir örnektir. Ne var ki post-truth kavramını gerçekliğin çarpıtıldığı böyle bir örnekle temellendirmek problemli olacaktır.

Kavramı analiz ederken öncelikle Oxford Dictionary'nin verdiği tanımdaki paradoksu ele almak gerekmektedir. Oxford Dictionary tarafından 2016'da yılın kelimesi seçilen post-truth, kamuoyunun nesnel olgulardan ziyade kişisel duygu ve inançlar tarafından belirlenmesi şeklinde tanımlanmıştır (Oxford Living Dictionaries). Bu tanım yeterince açıklayıcı gözüküyor olsa da esasında daha temel bir kavramsallaştırmaya ihtiyaç duymaktadır. Çünkü duygu ve inançların nesnel hakikatlerin önüne geçmesi meselesi günümüzün bir sorunu değildir. İnsanların, kendileri gibi düşünen ve inanan kişilerin kanaatlerini, hakikatin tam aksi bile olsa, kabul etmeye yatkın olmalarının örnekleri çok fazladır. İnsanın rasyonel davranmak yerine irrasyonel davrandığı, kanaat ve tutumlarının reel olarak belirlenmediği tespitini daha 20. yüzyılın başları sayılabilecek bir tarihte yapan Edward Bernays kitleleri manüple etme konusunda önemli uygulayıcılardan biri olmuştur. Bernays tüketim toplumunun oluşmasına giden bu yola Freud'un fikirlerini uygulayarak başlamıştır. Buna göre id, ego ve süperegodan oluşan insan esas olarak id'de saklanan cinsellik ve saldırganlık başta olmak üzere irrasyonel dürtüler doğrultusunda hareket etmektedir. Başka bir ifade ile Freud, temelde insanın irrasyonel bir varlık olduğunu iddia ediyordu.[6] İnsanın en rasyonel görünen kararlarının altında bile arzuların yattığını varsayan bu görüş iki alanda uygulamaya dönüşmüştür. Bunlardan biri siyasal diğeri ise ekonomik alandır. Özellikle II. Dünya Savaşı gibi büyük bir yıkıma yol açmış olan bir felaketin temelinde kitlelerin tamamen irrasyonel bir şekilde manipüle edilmesinin etkisi büyüktür. Alman Nazizm'i kitlelerin bilinçaltında saklanan libidinal gücü Hitlere yönlendirirken saldırganlığı ise Ari ırktan olmayan diğerlerine, düşmanlara yönlendirmekteydi. Sonuç olarak ortaya tamamen irrasyonel güçlerin kontrolünde bir siyasal hareket çıkmıştır. İnsanların içinde irrasyonel ve yıkıcı bir gücün var olduğunun somut olarak görülmesi üzerine bu yıkıcı güçlerin tüketime yönlendirilmesini öngören başka bir fikir oluşmuştur. Özellikle Amerika'da görülen ve daha sonra bütün dünyada etkili olan kapitalist tüketim toplumu irrasyonel güçlerin yönlendirildiği ikinci alan olmuştur. Edward Bernays'ın başını çektiği kampanyaların temel fikri bir ürünü iyi hissetmek için satın almak üzerinedir.[7] Neredeyse bütün 20. yüzyılı ve günümüze kadar 21. yüzyılın tüketim anlayışını belirleyen temel ilke insanların kararlarını rasyonel değil irrasyonel zeminde almalarıdır. Kısacası siyaset alanında da tüketim alanında da kamuoyu zaten nesnel olgular tarafından belirlenmemektedir.

Post-truth kavramının, popülist söylemin hakikatin önemini kaybettirdiği ve irrasyonel olanın nesnel olgulardan daha fazla taraftar bulduğu şeklinde tanımlanması sanki daha önce nesnel bir siyaset alanının ve rasyonel kararlar veren

6 Hasan Kaplan, "Psikanaliz Kuramının Yükselen Hermenötik Değeri", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 11/31 (2008), s.161.

7 Özlem Şendeniz, "Kapitalizm ve Ağız Kokusu: 1920'li Yıllarda Toplumsal Cinsiyet Rollerini Listerine Reklamları Üzerinden İzlemek", *Fe Dergi,* 10/2 (2018).

seçmen kitlesinin var olduğu yanılgısını doğurmaktadır.[8] Esasında siyaset zaten bir gerçeklik inşa etme sürecidir. Yukarıda da görüldüğü gibi insan davranışı irrasyonel zeminde manipülasyona müsaittir. Hatta meseleye bu açıdan yaklaşıldığında 14. yüzyılda yaşamış olan İbni Haldun'un şu ifadeleri yalan haberin mahiyeti ve insan davranışının rasyonel zemine oturmayışı bağlamında çok şey ifade etmektedir:[9]

> Yalan denen şey haberin yapısına doğal olarak girmiştir. Buna yol açan nedenlerden biri insanların, görüş ve inanış eğilimlerinde yan tutmalarıdır. (…) Eğilimi, bir görüşe bir inanca olan bağlılığı onu kendine bağlamışsa aldığı haberler içinde eğilimine ilk anda hangisi uygun düşerse onu kabul eder insan. Bu eğilim ve yan tutma insanın gerçeği görmeye yarayan gözünde bir perde olur. Eleştirmeyi ve inceleme çabasını engeller. Ve yalanı benimsemeye, alıp aktarmaya sürükler.

Görüldüğü üzere kamuoyunun irrasyonel olan üzerine oluşturulması ve insanların kararlarını irrasyonel olarak alması yeni bir durum değildir. Böyle bir kabul popülist söylemlerini alabildiğine genişleten ve haklı olarak belli kesimleri rahatsız eden Trump'ın eleştirisini mümkün kılıyor olsa da aynı zamanda daha önceki ABD başkanlarının oldukça rasyonel davrandıkları, Amerikan halkına ve dünyaya yalan söylemedikleri yanılgısını oluşturarak onların söylemlerini meşrulaştırmaktadır. Örneğin kitle imha silahı bulundurduğu gerekçesiyle Irak'ı işgal eden Bush dönemi Amerikan yönetimi, böyle bir post-truth söylemiyle kendi siyasetini rasyonel ve dürüst olarak gösterme fırsatı bulmakta ve meşruiyet kazanabilmektedir. Bu anlamıyla hakikat sonrası siyaset (post-truth politics) kavramının içi boş ve temelleri gevşek bir kavram olduğunu iddia etmek yanlış olmayacaktır.

Sonuç olarak şu hususları tespit etmek gerekmektedir:

1) Post-truth kavramı irrasyonel kanaat ve hislerin kamuoyunu belirlemede nesnel olgulardan daha etkin olduğu şeklinde tanımlanıyorsa kavramı Trump'ın başkan seçilmesi ve Brexit sürecindeki popülist söylemlerden bağımsız olarak ele almak gerekir.

2) Post-truth kavramı basitçe, gerçekliğin çarpıtılması, popülist söylemlerin artması, yalan haberlerle kamuoyunun yönlendirilmesi olarak ele alınamaz.

3) Post-truth kavramı sosyal medya ile ilişkilendirilerek ele alınacaksa sosyal medyanın hakikat kavramına nasıl bir etkide bulunduğu tartışılmalıdır. Böyle bir tartışma ise medyanın insan tipolojisine etkisi çerçevesinde medyanın yapısı, medya epistemolojisi ve hakikat-medya ilişkisi etrafında gerçekleştirilmelidir.

Teknolojik Determinizm ve Medya Epistemolojisi

Genel olarak teknoloji özelde ise iletişim teknolojileri toplumların örgütlenme biçimlerini, kültürlerini ve insan tipolojilerini belirleme noktasında etkilidirler. Tarihsel süreç içerisinde farklılaşan iletişim teknolojileri farklı kültürler ve zihinsel

8 Aybars Yanık, "Popülizm (V): Post-truth", *Birikim Dergisi,* 11 Ağustos 2017, http://www.birikimdergisi.com/haftalik/8463/populizm-v-post-truth#.XIBWv-gzZPY.
9 İbni Haldun, *Mukaddime cilt I,* Ankara: Onur Yayınları, 1977, s.123-124.

süreçler meydana getirmiştir. Bu çalışmada ele alınan post-truth kavramı da tarihsel sürecin son kertesinde ortaya çıkan elektronik medya ve daha belirgin olarak sosyal medyanın yeni bir insan tipolojisi oluşturduğu iddiası üzerinden ele alınacaktır. Zira hakikat kavramı kullanılan iletişim aracının (medya) yapısından bağımsız olarak ele alınamaz. Bu bağlamda post-truth kavramını yalnızca gerçekliğin çarpıtılması olarak ele almak yerine elektronik medya epistemolojisinin meydana getirdiği bir zihinsel durum olarak ele almak gerektiği düşünülmektedir.

Teknolojik determinizm kabaca teknolojinin toplumu belirlemesi şeklinde tanımlanır. Daha detaylı bir tanım yapmak gerekirse teknolojik determinizm, ortaya çıkan yeni teknolojilerin ekonomi, siyaset, kültür gibi toplumun temel bileşenlerini değiştirmesi, dönüştürmesi ve belirlemesidir denilebilir. Yapıp etme "tekhne" ve bilgi "loji" kelimelerinin birleşmesiyle oluşan ve yapıp etmenin bilgisi anlamına gelen teknoloji, her ne kadar toplumun uğraşları ve planlı çabaları sonunda ortaya çıkan bir bilgi türü olsa da nihayetinde toplumu belirleme gücüne sahip olduğunu da belirtmek gerekir. Teknolojinin toplumların ekonomik, siyasal, kültürel yapılarını hatta daha temelde insan tipolojilerini nasıl belirlediğini tarihin başlangıcından itibaren gözlemlemek mümkündür. Özellikle medya teknolojilerindeki gelişmelere bakıldığında bu durum açıkça gözlenmektedir. Walter Ong, Harold İnnis, Marshall Mcluhan, Neil Postman gibi düşünürlerin medya teknolojilerindeki değişimler hakkındaki teorilerine bakıldığında, medya teknolojilerinin toplumu ve insan tipolojisini temelden belirlediği şeklindeki abartılı görünen önerme, çok daha kabul edilebilir hale gelmektedir.

İletişim alanındaki çalışmalarda Mcluhan ile özdeşleştirilen teknolojik determinizm daha çok teknolojiyi olumlama bağlamında ele alınmaktadır.[10] Teknolojinin kültürü ve insan tipolojisini belirlediği tezinden hareket ederek elektronik medya çağında insanlığın çok daha iyi bir dünyada yaşayacağını iddia eden Mcluhan'ın bu olumlaması teknolojik determinist görüşün de teknolojiyi daima olumladığı yanılgısını yaratmaktadır. Bu çalışmada teknolojik determinizm, bir dönemin başat medyasının yapısından kaynaklı olarak o dönemin kültürünü ve insan tipolojisini belirlediği fakat bu durumun olumlu veya olumsuz yönleri olabileceği şeklinde ele alınacaktır.

Ong'un sözlü kültür ile yazılı kültürü derinlemesine inceleyerek karşılaştırdığı ünlü eserinde[11] alfabenin toplumu ve insanı, bir başka deyişle kolektif düşünceyi ve bireysel düşünceyi nasıl dönüştürdüğü detaylıca ele alınmaktadır. Ong'a göre yazı öncesi insanı kendi bilincine ve düşüncesine odaklanabilen bir zihin yapısına sahip değildir. Zira yazı öncesi kültür, bilginin "söz"de saklandığı bir çağdır. Bilgi atasözlerinde, mitlerde ve kuşaktan kuşağa aktarılan anlatılarda var olabilen bir mahiyete sahiptir.[12] Alfabe teknolojisiyle birlikte bilgi, zihin dışında başka alanlarda saklanabilme imkanı bulmasının yanı sıra listeleme, sıralama, soyutlama, sınıflandırma ve açıklama gibi düşüncenin farklı boyutları da ortaya çıkabilmiş ve

10 Erkan Yüksel, İletişim Kuramları, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013, s.107.
11 Walter Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür,* İstanbul: Metis Yayınları, 2013.
12 Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür*, s.37.

analitik düşünce mümkün hale gelmiştir.[13] Felsefenin ve bilimsel düşüncenin ortaya çıkabilmesi kaçınılmaz olarak alfabe teknolojisinin bulunmasına bağlıdır. Bunun yanı sıra yazı, bilginin nesnelleşmesini ve bilen ile bilinen arasına mesafe koymayı da sağlamıştır.[14] Bu da insana kendi zihnini ve benliğini dışarıdan gözlemleme imkanı kazandıran bir teknolojiye sahip olması anlamına gelir. Alfabe teknolojisinin zihnin işleyişi ve insan tipolojisinde meydana getirdiği değişim üzerinde duran Ong'un yanı sıra bu teknolojinin toplumsal yapılarda meydana getirdiği değişim de çokça ele alınmıştır. Bilginin, zihin dışında bir alanda depolanabilmesi imkanını veren alfabe teknolojisi ticari faaliyetlerin ve sosyal örgütlenmelerin daha kolay yapılabilmesini sağlamıştır. Bu sayede daha büyük şehirler ve daha karmaşık yapılara sahip yönetimler ortaya çıkabilmiştir. İnnis ise alfabenin kendisinden ziyade yazının üzerine yazıldığı malzeme üzerinden determinist bir görüş bildirir. Buna göre yazının papirüs ve kağıt üzerine yazılarak kolayca taşınması krallıkların genişlemesine ve merkezi imparatorlukların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kolay taşınabilme özelliğine sahip bu medyayı mekana dayalı medya olarak isimlendiren İnnis[15] kil, taş ve parşömen gibi malzemelerin kullanıldığı medyayı zamana dayalı medya olarak tanımlar. Mekana dayalı medya kolay taşınabilir olduğu için merkezi yönetimin "söz"ünü uzaktaki hakimiyet alanlarına da taşıyabildiğinden dolayı kağıt ve papirüs kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte Mısır, Pers ve Roma gibi imparatorluklar ortaya çıkmıştır.[16] Dolayısıyla sözlü kültürün insanı ile yazılı kültürün insanının tipolojisi arasında fark olduğu gibi toplumsal, ekonomik ve siyasal yapılar arasında da fark vardır.

Alfabe teknolojisinin meydana getirdiği değişimden belki de daha fazlasını basılı medyanın yani matbaanın getirdiğini çarpıcı şekilde ortaya koyan Mcluhan ünlü eseri Gutenberg Galaksisi'nde[17] fonetik alfabenin ve basılı medyanın, farkına kolayca varılamayan etkilerini irdelemektedir. Tıpkı kolay taşınan papirüsün merkezi imparatorlukları ortaya çıkarması gibi basılı medyanın da ulusçuluğu ortaya çıkardığını ve bireyselleşen insan tipolojisinin matbaa ile mümkün olduğunu belirtir. Basılı medyanın çizgisel (lineer) yapısı mekanik bir dünya algısı oluşturmuştur.[18] Bu da yaşamın kutsaldan arınmasını yani sekülerizmi doğurur.[19] Basılı medyanın yapısından kaynaklanan bir diğer durum kitabın yalnız okunması ve sesi insanın içine hapsetmesidir. Bu özellik insanın kendini gözlemlemesi fırsatını verdiği gibi bireyin ortaya çıkışını, yalnızlaşmayı ve toplumdaki sıcak cemaat bağlarının parçalanmasını da beraberinde getirmiştir. Yine aynı şekilde basılı medya anadilde yazmayı ve okumayı teşvik eden netice olarak ulusçuluğu ortaya çıkaran ana etkendir.[20] Mcluhan içerikte ne olduğundan bağımsız olarak bir aracın (medya) bizatihi kendisinin yeni bir insan tipolojisi meydana getirdiğini iddia eder. Ona göre sözün egemen

13 Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür*, s.21.
14 Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür*, s.62.
15 Harold İnnis, *İmparatorluk ve İletişim Araçları,* Ankara: Ütopya Yayınları, 2007, s.28.
16 İnnis, *İmparatorluk ve İletişim Araçlar*, s.31.
17 Marshall Mcluhan, *Gutenberg Galaksisi,* İstanbul: Cogito, 2017.
18 Mcluhan, *Gutenberg Galaksisi,* s.321-325.
19 Mcluhan, *Gutenberg Galaksisi*, s.111-113.
20 Mcluhan, *Gutenberg Galaksisi*, s.279-280.

olduğu dünya sıcak ilişkilerin, cemaatin güçlü bağlarının hakim olduğu bir "kulak" dünyasıdır. "Göz"ün dünyası olan basılı medya çağı bireyselleşmeyi, ulusçuluğu ve sekülerizmi tetikleyerek kulağın dünyasını parçalayan bir çağ olarak olumsuzlanır.[21] Mcluhan her dönemin başat medyasının toplumun yapısını belirlediğini ortaya koymuştur. Onun meşhur "araç mesajdır" (the medium is the message) sözü tam olarak bu belirlenime işaret etmektedir.

Teknolojinin insanı belirlediği düşünesine katılan bir başka düşünür Neil Postman'dır. Temelde Mcluhan ile aynı noktada buluşsa da basılı ve elektronik medya teknolojilerinin insanda ve kültürde meydana getirdiği değişikliklerin iyi veya kötü olması noktasında tam tersi bir düşünceye sahiptir. Mcluhan'ın "araç mesajdır" ifadesine karşılık "araç metafordur" ifadesini kullanır. Ona araç mesajdır sözü kültürün her iletişim aracılığıyla yeni baştan yaratılmasıdır ve somut bir açıklamayı yansıtır. Aracın metafor olması ise dünyanın insanlar adına sınıflandırılması, sıraya sokulması belli bir çerçeve çizilmesi, genişletilip küçültülmesi, hakikatin tanımlanması ve dünyanın görünümüne ilişkin tezlerin ortaya atılması anlamına gelir.[22] Herhangi bir aracın dolayımı olmadan insanın hiçbir şeyi göremeyeceğini ve bilemeyeceğini şöyle ifade eder:[23]

> Yeni bir medium yalnızca insanın zihinsel kapasitesinde ve bilme kapasitelerinde değişikliğe yol açmaz aynı zamanda yeni bir medium söylem yapısını da değiştirir. Söylem yapısını aklın kullanılışının bazı yollarını cesaretlendirerek belli zeka ve bilgelik tanımlarını öne çıkarır ve belli türde içerik talep eder. Televizyonun yarattığı epistemolojinin basılı söze dayalı epistemolojinin gerisinde kaldığına inanmakla yetinmiyor ayrıca bunun tehlikeli ve anlamsızlığı egemen kılan bir gelişme olduğuna da inanıyorum.

Postman medya metafordur sözünün yanı sıra belli bir medyanın yapısından kaynaklanan belirleme gücünü ifade etmek için "medya epistemolojisi" ifadesini kullanır. "Dil bizim medyamızdır, iletişim araçlarımızdır. Medyamız metaforlarımızdır. Kültürümüzün içeriğini metaforlar yaratır"[24] derken veya "matbaa bir metafor işlevi, ciddi ve rasyonel bir kamusal konuşma biçimi yaratacak bir epistemoloji işlevi görür"[25] cümlesini kurarken medyanın metafor olmasının belli bir epistemolojiye sahip olması anlamına geldiğini, içerikten bağımsız olarak belli bir gerçeklik sunduğunu söylemektedir. Postman medyanın bir inceleme nesnesi olarak ele alınırken epistemoloji üzerinde durmanın gerekli olduğunu zira hakikat tanımlarının doğduğu kaynağın epistemoloji olduğunu ve hakikat tanımlarının enformasyonu taşıyan medyanın karakterine bağlı olduğunu ifade eder.[26]

Ong, İnnis ve Mcluhan gibi Postman da "medya epistemolojisi" olarak isimlendirdiği

---

21 Fahrettin Altun, "M. McLuhan ve J. Baudrillard'ın Medya Kuramlarının Karşılaştırmalı Çözümlemesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi SBE, 2006, s.215-217.
22 Neil Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence,* İstanbul: Ayrıntı yayınları, 2012, s.19.
23 Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence*, s.37.
24 Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence*, s.24.
25 Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence*, s.55.
26 Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence*, s.26.

kavramla bir çağın başat medyasının toplumu ve kültürü belirlemesini işaret eder. Fakat bunlardan da bir adım öteye giderek hakikat tanımlarının da medyanın epistemoljisine bağlı olarak ortaya çıktığı iddiasında bulunur. Matbaa çağını olumlayan bir düşünür olarak Postman telgraf ve fotoğrafın icadıyla başlayıp televizyon ile devam eden elektronik kültürü adeta lanetler. Ona göre basılı medyanın epistemolojisi analitik düşünceyi, derin tahlilleri, karşılaştırmalı fikirleri önceleyen bir yapıya sahiptir. Telgraf ve fotoğraf ise yapısı gereği bağlamdan kopuk ve düşünceye izin vermeyen bir medya epistemolojisine sahiptir.

Bahis mevzuu edilen düşünürlerin fikirleri normatif anlamda bir birlerin ayrılsa da vardıkları olgusal yargılar bir noktada birleşmektedir. Bu çalışmanın da dayanak noktasını oluşturan bu önerme her medya teknolojisinin yapısı gereği bir epistemoloji dayattığı ve her çağın başat medyasının epistemolojisi çerçevesinde o çağın toplum yapısının belirlendiğidir. Günümüzde tartışılan "post-truth" kavramının postmodern çağ ile bağlantılı olduğu, bunun ise dijital medya teknolojilerinin epistemolojisine bağlı olarak ortaya çıktığı iddia edilmektedir.

Postmodernizmin Hakikat Algısı ve Sosyal Ağların Epistemolojisi

Metin kelimesi bir yazınsal bütünlüğü ifade etmesinin yanı sıra sağlamlık anlamına da gelir. İki farklı kavramın metin kelimesiyle ifade edilmesi basit bir eş anlamlılığın ötesindedir. Zira yazı ile kayıt altına alınarak saklanmış olan bilgi sabitlenmiş ve sağlam bir zemine oturtulmuş olan bilgidir. Medya epistemolojisi açısından bakıldığında kitabın ve dolayısıyla metnin sahip olduğu bu dirençli yapı modernizmin "tek hakikatçı" (monik) tarafını beslemiştir. Matbaanın icadı sonrasında Avrupa merkezli olmak üzere ortaya çıkan aydınlanmacı hareket ağırlıklı olarak basılı medyanın epistemolojisinin gereği olarak yükselmiştir. Modern felsefenin öncüsü kabul edilen Descaretes'ın cogitosu (düşünüyorum, o halde varım) bile basılı medyanın yani kitabın, düşünceyi derinleştirme, zihnin kendi kendisi üzerine düşünebilme ve var olmayı bile düşünceye dayandırma gücünün bir sonucudur.[27] Modern çağın sahip olduğu tek ve mutlak hakikat düşüncesi metnin sızdırmaz, sabit ve güçlü epistemolojisinin bir sonucudur demek çok da abartılı bir iddia olmayacaktır.

Evrensel bir hakikatin varlığı tartışması ilkçağ felsefesine, sofistlerle Sokrates'in tartışmalarına kadar götürülebilir. Sofistler tek bir hakikatin olmadığını, her şeyin ölçüsü olan insana göre şekillenen çoklu hakikatlerin olduğunu iddia ederlerken Sokrates insanın varoluşunun ötesinde herkesi bağlayan bir evrensel hakikat fikrinin olduğunu savunmuştur.[28] Tam da mitostan logosa, sözden yazıya geçişin gözlendiği bu dönüşüm, eksen çağ[29] olarak ifade edilen ve doğal toplum modelinin yerini yavaş yavaş sembolik toplum modeline[30] bıraktığı bir dönemi işaret etmektedir. Gerek Sokrates sonrası Platoncu felsefe gerekse tek tanrılı dinlerin algısında mutlak bir hakikatin varlığı sorgulanmaya kapalıdır. Postmodernizm dönem hakikatin

27 Klaus Bruhn Jensen, "Nitel Bilim Olarak Beşeri Araştırmalar: Kitle İletişim Araçlarına Katkılar", *Medya ve İzleyici*, der., Şahinde Yavuz, Ankara: Vadi Yayınları, 2005, s.30.
28 Ahmet Cevizci, *Felsefeye Giriş,* İstanbul: Say Yayınları, 2012, s.222.
29 Robert Neelly Bellah, "What is Axial About the Axial Age?", *European Journal of Sociology,* 46/1 (2005).
30 İlkay Sunar, *Düşün ve Toplum*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979, s.51-53.

izafiliğini vurgulamaktadır.[31] Hakikatin tek olduğu fakat farklı görünümleri olabileceği ve hakikate hangi yollarla ulaşılabileceği tartışmaları daima var olduğu halde postmodern dönemde hakikatin izafi olduğu dolayısıyla evrensel bir hakikatin olmadığı düşüncesi sofistlerin henüz mitosun dünyasından kurtulamamış fikirlerine adeta bir geri dönüşü hatırlatmaktadır.

Modernizm ilerlemeci tarih anlayışına dayanan, gelişmeci, bilimci, rasyonel tavra sahip[32] ve dolayısıyla tek bir doğru fikrine sabitlenmiş bir düşüncenin ürünüdür. Bu monik düşünce "epistemik mutlakiyetçilik" ve "radikal rölativizm" olmak üzere iki uç anlayış doğurmuştur.[33] Epistemik mutlakiyetçilik bilginin varlığın göreceli olabileceğini toptan reddederek hakikate ulaşmanın tek bir yolu olduğunu iddia etmiştir. Radikal rölativizm ise hakikatin varlığını toptan reddeder. Bu, bütün doğruların ve erdemlerin bireyin konumuna göre şekillendiği ve bireyin durduğu merkeze atıfla herkesin farklı hakikat algısının olduğu dolayısıyla hakikatin izafi hale geldiği postmodern bir algının ifadesidir. Böyle bir algı ontolojik bir kaos içerisinde kalmış zihni ve siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda makro anlatıların yerine geçen mikro anlatıları doğurmuştur.

Postmodernizmin öncü düşünürlerinden kabul edilen François Lyotard'ın modernizmin metinlerini kötülediği ve postmodern çağın çoklu hakikat dünyasını göklere çıkardığı eserlerinde, çağın değişen başat medyasının insan tipolojisine etkisi fark edilir. Lyotard modernizmin kesinlik ve mutlak hakikat iddialarını sert şekilde eleştirirken postmodern çağı olumlar. Çünkü Lyotard'a göre postmodern çağda görselliğin ve imgenin yeniden doğuşu metnin sıkıcı ve hegemonik yapısını yıkacaktır.[34] Fotoğraf ile başlayan görsel çağ sinema ve televizyonla birlikte coşkulu ve şenlikli bir sirke dönüşecektir. Bu yeniçağda metnin ağır söylemlerinin, büyük anlatıların, tek hakikat iddiasındaki modern düşüncenin yerini hisler, tecrübe, coşku, küçük anlatılar ve aynı anda mümkün olabilen farklı hakikatler alacaktır[35] Postmodern dönemin başat medyası olan elektronik medyanın epistemolojisi "küçüğün güzelliği"ne övgüler düzen, büyük anlatıları alaya alıp küçük düşüren bir gerilla anlatısının kurulmasına zemin teşkil eder.

Postmodern dönemde hakikat fikri görüntünün arkasında kalmış, sınırsız sayıdaki kopya ve dış görünüş özün ve gerçeğin yerini almıştır. Hakikat yalnızca bir yanılsama ve eğlenceden ibaret olmaya başlamıştır.[36] Baudrillard'a göre ise hakikat fikrinin önünde, gerçekliğin yok edilmiş olması gibi bir engel durmaktadır. Onun meşhur kavramı olan simülasyon, gerçeğe ait tüm göstergelerin ele geçirildiği gerçeğin yerine geçmiş sahte gerçeklik olarak tanımlanabilir. Sinsice gerçeği yok edip yerine geçmiş olan hipergerçektir. Taklit, bir simülasyon değildir.[37] Çünkü taklit, aslıyla

31 İbrahim Kalın, *Akıl ve Erdem*, İstanbul: Küre Yayınları, 2013, s.257.
32 Süleyman Hayri Bolay, "Postmodernizm", *Moderniteden Postmoderniteye Değişim,* der., Coşkun Can Aktan, Konya: Çizgi Kitabevi, 2003, s.67.
33 Kalın, *Akıl ve Erdem*, s.247.
34 Jean-François Lyotard, *Postmodern Durum,* Ankara: Vadi Yayınları, 1994.
35 Michael Ryan ve Douglas Kellner, *Politik Kamera*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011, s.182-201.
36 Guy Debord, *Gösteri Toplumu*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012, s.34.
37 Jean Baudrillard, *Simülasyon ve Simulakrlar, Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011*, s.16.

kıyaslanarak ayırt edilebilir. Oysa simülasyonda artık sahte ve hakiki gibi iki ayrı şey yoktur. Gerçeğin tüm göstergelerine sahip olan simülasyon gerçekliği yok edince artık o gerçekliği imgelemenin imkanı da ortadan kalkar.

Boş zamanın üretilmesi ve yönetilmesiyle ortaya çıkan ticari alanda bireyin tüm etkinlikleri kontrol altındadır. Bu kontrol eğlence, sinema, müzik gibi kültürel unsurların endüstri haline getirilmesi ile sağlanır. Gösteri sanatlarından oyunlara, spor faaliyetlerinden turizme kadar pek çok alan bu endüstrinin denetimindedir. Buna bağlı olarak sinema salonları, alış veriş merkezleri, lunaparklar, yüzme havuzları, fitness salonları, stadyumlar gibi yeni tüketim mekanları ortaya çıkar. Bütün bu boş zaman faaliyetleri Baudrillard'ın ifadesiyle birer simülasyona dönüşür. Baudrillard'ın, simülasyona örnek olarak verdiği şeylerden biri de Disneyland'dir. Disneyland aslında Amerika'nın gerçek olduğunu onaylatmaya çalışan bir simülasyondur. Yapılmak istenen Disneyland'in Amerika'nın bir taklidi olduğuna inandırılarak Amerika'nın gerçekliğini onaylatmaktır. Oysa Amerika'nın kendisi de ne gerçektir ne de bir gerçekliğin taklididir. Baudrillard "Amerika" isimli kitabında Amerika'nın bir hipergerçeklik olduğunu anlatır (Baudrillard, 2006).[38] Bu durumda Disneyland Amerika gerçekliğini yeniden üretmek üzere tasarlanmış bir simülasyon evrenidir.[39]

Baudrillard'ın en bilinen örneklerinden biri olan Körfez Savaşı ona göre medyanın vasıtasıyla oluşturulan bir simülasyondur. Esasında hiçbir şekilde bir savaş yaşanmamış olduğu halde medyada ve özellikle televizyonlarda yayınlanan görüntüler bir savaş simülasyonunu meydana getirmiştir. Savaşın(!) sembol görüntülerinden biri olan petrole bulanmış kuş görüntüsünün esasında Fransa açıklarında kaydedildiğinin sonradan ortaya çıkması simülasyonun nasıl bir hipergerçeklik olarak mümkün olabildiğini göstermektedir. Baudrillard'a göre özellikle Batı toplumlarında zihinlerin hakikat ile bir ilişkisi kalmamış ve bütün gerçekliğin tasfiye edildiği bir simülasyon çağının kapısı aralanmıştır.[40] Artık hakikati bulmak mümkün değildir çünkü bu yeniçağda medyanın ürettiği şey yalan veya taklidin ötesinde gerçekliğin öldürülmesi ve onun yerine gerçekliğin bütün izlerini taşıyan başka gerçekliklerin alması durumudur. Bu hipergerçeklik hiçbir gerçek gerçekliğe dayanmaksızın kendini sınırsız sayıda üretme yeteneğine de sahiptir.

Medya, kamuoyunun hakikate ilişkin fikirlerini tanımlama ve düzenleme biçimini belirler.[41] Bir diğer ifade ile hakikati tanımlamanın farklı biçimleri vardır ve bu biçimler kullanılan aracın (medya) yapısına göre değişmektedir. Elektronik medya çağının başlangıcı kabul edilen telgrafın bir medya olarak nasıl bir epistemolojiye sahip olduğunu ve bilgiyi nasıl dönüştürdüğünü Postman şöyle ifade eder:[42]

> Telgraf ilgisizlik, etkisizlik ve tutarsızlığı geniş ölçüde yayarak tipografinin söylem alanına üç koldan saldırmıştı. Telgrafın bağlamsız enformasyon fikrine

38 Jean Baudrillard, *Amerika, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006.*
39 Baudrillard, *Simülasyon ve Simulakrlar*, s.30.
40 Baudrillard, *Simülasyon ve Simulakrlar*, s.15.
41 Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence*, s.27.
42 Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence*, s.79.

> bir tür meşruiyet kazandırması bu söylem iblislerini canlandıran bir etkendi. Bağlamsız enformasyon fikir enformasyonun değerinin onun toplumsal ve politik kararlarla eylemlerde ve görebileceği işleve bağlı olmasının gerekmediği, ama değerinin onun yeniliği, ilginçliği ve özgüllüğüne bağlanabileceği düşüncesini içeriyordu. Telgraf, enformasyonu bir meta yararı veya anlamına bakılmaksızın alınıp satılabilecek bir "şey" haline getirmekteydi.

Telgraf ve fotoğrafla birlikte enformasyon, bağlamından koparılmış bir duruma düşmüştür. Fotoğraf, yani görüntüye dayalı medyanın yükselişi ise dünyanın bir fikir olarak algılanmasından nesne olarak algılanmasına geçişi göstermektedir:[43]

> Fotoğraf genel olarak insandan değil bir insandan, genel olarak ağaçtan değil bir ağaçtan bahseder. Nasıl denizin fotoğrafını çekemezseniz doğanın da fotoğrafını çekemezsiniz. Yalnızca şimdi ve burada gördüğünüz belli bir kesiti fotoğraflayabilirsiniz. Ve nasıl doğayı ve denizi fotoğraflayamazsanız hakikat, onur, aşk, yalan gibi daha geniş soyutlamalar hakkında görüntü sözlüğüyle konuşamazsınız. Çünkü bir şeyi göstermek ile bir şey hakkında konuşmak bambaşka iki süreci anlatır. Resimlerin tanınması sözcüklerin ise anlaşılması gerekir. Fotoğraf dünyayı nesne olarak dil ise fikir olarak sunar.

Postman televizyonun epistemolojisi hakkında da şunları söyler:[44]

> Televizyon üst araç (meta-medium) statüsüne yalnızca dünyaya ilişkin bilgimizi değil aynı zamanda bilme yollarına ilişkin bilgimizi de yönlendiren bir araç statüsüne yükselmiştir. (…) Televizyonun hakikat, bilgi ve gerçeklik tanımlarını o kadar gözü kapalı kabul etmekteyiz ki ilgisizlik bize anlamlı görünmekte, tutarsızlık ise özellikle akıllıca davranmak gibi gelmektedir.

Postmodern döneme medya açısından yaklaşıldığında telgraf, fotoğraf, televizyon ve sonrasında sosyal medyanın sahip olduğu epistemolojinin dünyayı algılama ve tanımlama biçimlerini ilgisizlik ve eğlence temeline doğru sürüklediğini görmek mümkündür. Post-truth kavramının anlamı da tam olarak bu anlamsızlığın hüküm sürdüğü yeni medyanın epistemolojisinde saklıdır.

Post-truth kavramı literatüre kazandıran Ralph Keyes'in "Hakikat Sonrası Çağ" isimli kitabında[45] ortaya koyduğu değerlendirme de esasında teknolojik determinist bir bakışa sahiptir. Kavramı basitçe yalan söylemek ve yalan ile yönlendirmekten öte postmodernizmin radikal rölativist anlayışıyla teknolojik araçlar ve medya arasındaki bağı irdeleyerek temellendirmeye çalışan Keyes, televizyon ve internet üzerinden pek çok örnek vermektedir. Keyes'e göre televizyon, yapısı gereği dramatik unsurları olgusal unsurlara tercih etmektedir. Bu sebeple kurmaca olmayan programlar bile kurmaca programların yöntemlerini kullanır.[46] Zira televizyon görselliğe dayanan bir medya olarak gösteri aracına dönüşmek zorundadır. Yapısı gereği televizyon

43 Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence*, s.86.
44 Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence*, s.92-93.
45 Ralph Keyes, *Hakikat Sonrası Çağ,* İzmir: Deli Dolu Yayınları, 2017.
46 Keyes, *Hakikat Sonrası Çağ*, s.230.

görüntüyü öze tercih eder. Sadece aldatmacaya yatkın olmayan bunu açıkça teşvik de eden televizyon[47] kurmacanın kaçınılmazlığıyla sürekli popülizm üretir. Neil Postmann'ın siyasal aktörler üzerinden verdiği çarpıcı örnek değişen medyanın insan tipolojisini nasıl belirlediğini göstermek açısından önemlidir.[48] Abraham Lincoln ile rakibi Stephen Douglas'ın girdikleri siyasal tartışmalarda izleyicilerin konuşmacıları nasıl saatlerce dinleyebildikleri ve konuşmacıların kurdukları uzun cümleleri nasıl takip edebildiklerini anlatan Postman bu tipolojinin basılı medya epistemolojisinin bir sonucu olduğu ifade etmektedir. Fakat görüntü teknolojilerinin artmasıyla birlikte siyasal aktörlerin olgular üzerinden kurdukları argümanlar ile ikna etme yöntemleri; yerini, aktörlerin görüntü yani imaj üzerinden ikna yöntemlerine bırakmıştır. Bir başka ifade ile siyasal fikirler ve yetenek yerine siyasal aktörün yetenekli olduğu veya siyasal fikirlerinin daha geçerli olduğu algısını uyandıracak görünümler sergileme eğilimi geçmiştir. Keyes'e göre televizyondaki imgeler dürüstlükle değil dürüstlüğün görünümüyle ilgilidir. Görüntü odaklı bir medya olarak yapısı gereği dramatik yoğunluğu önceleyen televizyon her zaman duyguları gerçeklere tercih etmektedir.[49] Yapısında gösterinin, kurmacanın ve popülizmin yer aldığı televizyon haberlerden eğlence programlarına, dizilerden reklamlara kadar ürettiği tüm içeriklerle zaten post-truth çağının başat medyasıdır.

Keyes'e göre post-truth'a zemin hazırlayan şey işte bu modern teknolojidir.[50] 2004 gibi, sosyal medya hakkında söz söylemenin henüz oldukça erken olduğu bir yılda kaleme aldığı kitabında genel olarak internet teknolojilerinin yapısı hakkında önemli değerlendirmeler yapan Keyes'in tespitleri, günümüzde kitle iletişiminin odağına yerleşen sosyal medya için de geçerlidir. Televizyonda kurmacayı pasif şekilde alan izleyici internetle birlikte katılımcı da olmuştur. Yukarıda da değinildiği gibi bu katılımcılık görünürde özgürlükçü bir alana işaret etse de Keyes'e göre sahtekarlığa karşı çok az yaptırımın olduğu siber uzay etikten muaftır. Hakikat fikrinin tamamen yok olduğu internet dünyası post-truth tohumlarının yeşermesi için mükemmel bir seradır.[51] Televizyon kurmacayı merkeze aldığı gibi internet teknolojileri de anonimliği merkeze alır. Anonim olabilmek ihtiyatlı olma zorunluluğunu ortadan kaldırdığı gibi[52] kullanıcıların, sorumluluk fikrinin gereksizliğine de inanmalarını sağlar. Siber uzayın şenlikli dünyasında sorumluluk fikrinden kurtulan insanın hakikatin ne olduğuna dair sorgulamada bulunması beklenemez. Günümüzde sosyal medya ve etik bağlamında tartışılan yalan haber, manipülasyon, yankı fanusları gibi meselelerin temelinde internet medyasının yapısı vardır. Zira hem yalan haber hem manipülasyon hem de sürekli kendi fikirlerini destekleyici paylaşımlarla karşılaşmak anlamına gelen yankı fanusları internet teknolojileri ile birlikte ortaya çıkmamış olsalar da özellikle sosyal medya ile birlikte ciddi bir değişim geçirmişlerdir. Bu değişim hakikatin çarpıtılmasından öte hakikat arayışının anlamsızlaşması, bir anlamda hakikatin yitimidir. Keyes'e göre siber uzay derinlik yerine yüzeydeki

47 Keyes, *Hakikat Sonrası Çağ*, s.231.
48 Postman, *Televizyon: Öldüren Eğlence,* s.56-60.
49 Keyes, *Hakikat Sonrası Çağ*, s.233.
50 Keyes, *Hakikat Sonrası Çağ*, s.255.
51 Keyes, *Hakikat Sonrası Çağ,* s.259.
52 Keyes, *Hakikat Sonrası Çağ*, s.264.

postmodern değerlere, gerçeklik yerine simülasyona ve ciddiyet yerine oyunbazlığa biçim verir.[53] Satır aralarında teknolojik determinist bakış açısı oldukça rahat gözlemlenebilen Keyes bu yeni teknoloji hakkında şöyle söyler:[54]

> İnternet ağı, gerçek gibi sunulan dedikoduların, haber olarak verilen basın bültenlerinin, aldatmacalı reklamların, kötü niyetli söylentilerin ve katıksız dümenlerin bir karışımıdır. İnternet bilerek merkezsizleştirilmiş bir araç olarak tasarlandığı için hangisinin hangisi olduğunu denetleyecek yeterli denetleyici olmaksızın doğru ve yanlış bilgiyi ayrım yapmadan birleştirir. (…) Sonuç olarak internette doğruluk, tamamen göreceli bir kavramdır. (…) İnternet için hiçbir söylenti fazla rezil, hiçbir paranoyak hezeyan aşırı değildir.

Merkezsiz ve kontrolsüz bir yapıya sahip olan internet medyası doğruluğu göreceli hale getirmesinin yanı sıra doğruluğu anlamsız hale de getirmektedir. Anlamsızlaşma bir hakikat yitimidir. Post-truth kavramını Keyes'in ifade ettiği bu noktalar dışında anlamsızlaşma ve anlam veya doğruluk arayışının gereksiz hale geldiği bir çağ olarak okumak gerekir.

Toplumların eski devirlerden bu yana yalan haberler ile yönlendirilip kontrol edilmesi bilinen bir durumdur. İçinde yaşadığımız postmodern çağın durumunun farklı olması hakikat arayışının ortadan kalkması ile ilgilidir. Bir başka ifade ile premodern dönem hatta modern dönem teknik olarak yalana müsaade etse de epistemolojik olarak hakikatin varlığını inkar etmemesine karşı postmodern dönem teknik olarak yalana daha fazla müsaade etmesinin yanı sıra epistemolojik olarak zaten bir hakikat fikrini reddeder haldedir.

Sosyal medya ve artık sosyal medya ile entegre hale gelmiş olan konvansiyonel medyanın yapısında hız, yüzeysellik, katılımcılık, merkezsizlik ve niceliğin büyüklüğü gibi özellikler mevcuttur. Sosyal ağlardan her saniye akmakta olan yüksek miktarda verinin işlenmesi ve belli bağlamlara oturtularak işlenmesi sosyal medyanın bir diğer özelliği olan hız ile tezat teşkil etmektedir. Bu durum beraberinde, kaçınılmaz olarak, yüzeyselliği getirmektedir. Katılımcılık ve dolayısıyla merkezsizlik ise görünüşte daha demokratik bir kamusal alan yanılgısı yaratmakta fakat esas olarak bilginin bağlamını ve hakikatini anlamsız hale getirmektedir. Böyle bir araç (medium) kaçınılmaz olarak büyük anlatıları komik duruma düşürecek eğlenceyi amaç haline getirecektir.

Görüntünün hızla aktığı sosyal medya epistemolojisinde haber değeri ve değer kavramı tıpkı hakikat kavramı gibi sosyal medyanın epistemolojisine bağlı olarak belirlenmektedir. Konvansiyonel medyanın 5n 1k kuralı sosyal medya ile yıkıma uğramış ve haber değeri ilginç, olağan dışı ve eğlenceli olana indirgenmiştir. Mobese kameralarından derlenen kaza görüntüleri veya yaramaz kedi videoları bağlamından koparılmış sadece sıra dışı veya eğlencelik olma özelliğine sahip haberler olarak haber bültenlerinde bile yer almaktadır. Çoğaltılması mümkün olan bu örneklerin

53 Keyes, *Hakikat Sonrası Çağ*, s.262.
54 Keyes, *Hakikat Sonrası Çağ*, s.266.

doğruluğu veya yanlışlığı, gerçekliği veya çarpıtma olması söz konusu değildir. Esas mesele hakikate ilişkin bir tartışmanın veya hakikat arayışı ve arzusunun sosyal medyanın yapısı içerisinde mümkün olmamasıdır.

Sonuç

Bu çalışma üç temel iddia üzerine oturmaktadır. Birincisi Oxford Dictionary'nin yaptığı post-truth tanımı hem çelişkilidir hem de açıklayıcı olmaktan uzaktır. Dolayısıyla yeni bir tanım yapmak gereklidir. İkincisi her iletişim aracının (medium) bir epistemolojisi ve hakikati tanımlama biçimi vardır. Üçüncüsü sosyal medya epistemolojisi hakikati çarpıtmaktan ziyade hakikat arzusunu öldürmekte olduğu için post-truth kavramı bu bağlamda tanımlanmalıdır.

Post-truth kelimesi Raph Keyes tarafından 2004 yılında kavramsallaştırılmaya çalışılmış olsa da asıl popülaritesini 2016'da yılın kelimesi seçilmesinden sonra kazanmıştır. Kavram özellikle ABD başkanlık seçimleri ve Brexit referandumuna üstü kapalı bir atıfla ele alınmıştır. Ancak kamuoyunun nesnel olgulardan ziyade kişisel duygu ve inançlar tarafından belirlenmesi şeklindeki tanımlama iki noktada problemli gözükmektedir. Birincisi post-truth dönemin ne zaman başladığına dair bir bilginin tanımda yer almamasıdır. Bir dönemleştirme söz konusu olmadığı için post-truth çağ, kamuoyunun nesnel olgularla belirlenmediği bütün zamanları kapsayacak şekilde genişletilebilir. Bu durumun anakronizme ve muğlaklığa yol açacağı ortadadır. İkinci problem sosyal medyaya üstü kapalı olarak atıf yapıldığı halde tanımda sosyal medyaya yer verilmemesidir. Zira post-truth hakkındaki bütün akademik çalışmalar sosyal medya üzerine odaklanmaktadır. Ne var ki yalan haber, çarpıtma ve manipülasyon sosyal medyanın ortaya çıkışından önce var olduğu gibi sosyal medyada da varlığını sürdürmektedir. O halde yeni bir dönemi tanımlamak için ortaya atılmış olan böyle bir kavramın kendisinden önceki dönemlerden nasıl bir farklılığı tanımladığını açık şekilde ortaya koymak gerekmektedir.

İletişim araçlarının kendi yapılarından kaynaklanan bir hakikati tanımlama biçimleri olduğu tezi teknolojik determinist olarak kabul edilen teorisyenlerin ortak iddiasıdır. Sözlü kültürlerde söz üzerinden tanımlanan bir hakikat tanımlaması varken basılı sözün (matbaanın) hakim olduğu dönemde kitabın yapısından kaynaklanan farklı bir epistemoloji ve hakikati tanımlama biçimi söz konusudur. Elektronik çağ ise yine elektronik ağların sahip olduğu epistemoloji doğrultusunda kendi zihin dünyasını inşa etmiştir. Gutenberg'in dünyasından Markoni'nin dünyasına, kağıdın egemenliğinden elektronik ağların egemenliğine geçiş esasında modernizmden postmodernizme geçişle paralel olmuştur. Daha doğru bir ifade ile değişen medya hakikat tanımlamasını da belirleyerek postmodern değerleri ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla post-truth kavramı postmodernizmden ve elektronik ağların epistemolojisinden bağımsız olarak ele alınamaz.

Post-truth kavramı, yalan haber, çarpıtma veya kamuoyunun irrasyonel kararlar alması için yönlendirilmesi gibi tanımlamalarla açıklanamaz. Post-truth çağ hakikati arama veya gerçeği öğrenme arzusunun gereksiz hale geldiği, önemsizleştiği, zihinlerden silindiği ve sürekli akış halinde olan devasa boyuttaki veriler arasında

hakikati aramanın imkânsızlaştığı bir çağ olarak tanımlanmalıdır. Bu tanımlama postmodernizmin büyük anlatıları yıkan, "küçük olanın güzelliğini" vurgulayan, ciddi ve ağır düşüncenin yerine eğlenceyi ve şenliği geçiren tavrı ile örtüşmektedir.

Kaynakça

Altun, Fahrettin. "M. McLuhan ve J. Baudrillard'ın Medya Kuramlarının Karşılaştırmalı Çözümlemesi". *Yayınlanmamış Doktora Tezi,* İstanbul Üniversitesi SBE., 2006.

Baudrillard, Jean. *Amerika*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2006 .

Baudrillard, Jean. *Simülasyon ve Simulakrlar*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011.

Bellah, Robert Neelly. "What is Axial About the Axial Age?". *European Journal of Sociology,* 46/1 (2005): 69-89.

Bolay, Süleyman Hayri. "Postmodernizm". *Moderniteden Postmoderniteye Değişim.* Der., Coşkun Can Aktan. Konya: Çizgi Kitabevi, 2003.

Cevizci, Ahmet. *Felsefeye Giriş.* İstanbul: Say Yayınları, 2012.

Channel 4 News. "Cambridge Analytica Uncovered: Secret Filming Reveals Election Tricks". Erişim 19 Mart 2018. https://www.youtube.com/watch?v=mpbeOCKZFfQ.

Debord, Guy. *Gösteri Toplumu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.

İbni Haldun. *Mukaddime cilt I*. Ankara: Onur Yayınları, 1977.

İnnis, Harold. *İmparatorluk ve İletişim Araçları*. Ankara: Ütopya Yayınları, 2007.

İpek, Z. T. Işıl. "Risk Toplumunda Seçimler". *Sosyoekonomi*, 26/36 (2018): 65-79.

Jensen, Klaus Bruhn. "Nitel Bilim Olarak Beşeri Araştırmalar: Kitle İletişim Araçlarına Katkılar". *Medya ve İzleyici*. Der., Şahinde Yavuz. Ankara: Vadi Yayınları, 2005.

Kalın, İbrahim. *Akıl ve Erdem*. İstanbul: Küre Yayınları, 2013.

Kaplan, Hasan. "Psikanaliz Kuramının Yükselen Hermenötik Değeri". *Dini Araştırmalar Dergisi*, 11/31 (2008): 159-171.

Karagöz, Kezban. "Post-truth Çağında Yayıncılığın Geleceği". *TRT Akademi Dergsisi*, 3/6 (2018): 678-708.

Keyes, Ralph. *Hakikat Sonrası Çağ.* İzmir: Deli Dolu Yayınları, 2017.

Lyotard, Jean-François. *Postmodern Durum*. Ankara: Vadi Yayınları, 1994.

Mcluhan, Marshall. *Gutenberg Galaksisi.* İstanbul: Cogito, 2017.

Ong, Walter. *Sözlü ve Yazılı Kültür*. İstanbul: Metis Yayınları, 2013.

Oxford Living Dictionaries. "Post-truth." Erişim 19 Mart 2018. https://en.oxforddictionaries.com/definition/post-truth

Özcan, Mesut. "Öznenin Ölümü: Post-truth Çağında Güvenlik ve Türkiye". İNSAMER, (Ocak 2018): 1-12.

Postman, Neil. *Televizyon: Öldüren Eğlence.* İstanbul: Ayrıntı yayınları, 2012.

Ryan, Michael ve Douglas Kellner. *Politik Kamera*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2011.

Sunar, İlkay. *Düşün ve Toplum*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1979.

Şendeniz, Özlem. "Kapitalizm ve Ağız Kokusu: 1920'li Yıllarda Toplumsal Cinsiyet Rollerini Listerine Reklamları Üzerinden İzlemek". *Fe Dergi,* 10/2 (2018): 98-

110.

Şener, Orhan. "Filtre Balonu Patlıyor mu: Guardian'dan Sağcı Yazar Açılımı". 20 Şubat 2017 https://journo.com.tr/filtre-balonu-patliyor-mu?

Şimşek, Volkan. "Post-truth ve Yeni Medya: Sosyal Medya Grupları Üzerinden Bir İnceleme". *Global Media Journal TR Edition*, 8/16 (2018)

Ünal, Recep ve Ahmet Taylan. "Sağlık İletişiminde Yalan Haber-Yanlış Enformasyon Sorunu ve Doğrulama Platformları". *Atatürk İletişim Dergisi*, 14 (2017): 81-100.

Yanık, Aybars. "Popülizm (V): Post-truth". *Birikim Dergisi.* 11 Ağustos 2017. http://www.birikimdergisi.com/haftalik/8463/populizm-v-post-truth#.XIBWv-gzZPY.

Yüksel, Erkan. *İletişim Kuramları.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year 7, Sayı/Issue 23, Kış/Winter 2020, 20-36
DOI: https://doi.org/10.29224/insanveinsan.577956

Post-Truth as the Loss of the Truth: A Conceptualization Attempt

Ahmet Güven

Abstract: *The major transformation in the structure of mass media has brought about ethical debates. The post-truth concept, which has come to the fore frequently in recent years, is at the center of these discussions. According to the Oxford Dictionary's definition, post-truth, which means that public opinion is defined by personal feelings and beliefs rather than objective facts, has become a concept that academic studies have also focused on. The concept, which is dealt with in the context of more fake news, distortion of reality and making the public irrational choices in this way, seems to be problematic.*

The basic claim of this study is that the concept of post-truth cannot be defined as the manipulating of public opinion by fake and distorted news. In this context, the conceptual discussion constitutes the method of the study. The technological determinist approach, which claims that the medium determines the truth perception of the age, constitutes the theoretical basis of the debate. The result obtained from the discussion is that postmodernism's attitude which rejects the existence of truth stems from the structure of electronic media and that the concept of post-truth should be defined as loss of truth, not as a distortion of truth in this context.

Key Words: *Post-truth, Postmodernism, Technological determinism, Social media, Loss of the truth.*

Received 14 June 2019
Received in revised form 25 November 2019
Accepted 15 December 2019

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year 7, Sayı/Issue 23, Kış/Winter 2020, 37-51
DOI: https://doi.org/10.29224/insanveinsan.513453

Lojistik 4.0 Uygulamaları ve Lojistik Firmalarının Bakış Açısı

BİHTER KARAGÖZ*
bihterkaragoz@arel.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3966-1901

HANDE BEGÜM BUMİN DOYDUK**
hande.doyduk@altınbas.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-2917-2020

Öz: *Teknoloji yoğun sektörlerden biri olan lojistikte faaliyet gösteren işletmeler, hayatlarını sürdürebilmek ve rekabet avantajı elde edebilmek için birçok farklı teknoloji kullanmaktadır. Günümüz rekabetçi ürün ve hizmetleri için lojistik 4.0 uygulamaları, işletmelerin iş yapma şekillerini hızla değiştirmektedir. Çalışmada Türkiye'de lojistik hizmet sunan işletmelerin lojistik 4.0'a bakış açıları ve uygulama düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla on adet lojistik hizmet sunan işletmeye derinlemesine mülakat yöntemi ile lojistik 4.0 kavramı ve uygulamaları sorulmuş olup, bu uygulamaların işletmeleri nasıl etkilediği belirlenmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle sektörün lojistik 4.0 uygulamalarına ilişkin bir SWOT (GZFT - Güçlü ve Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler) analizi yapılmıştır. Lojistik 4.0 uygulamalarına sahip olsun ya da olmasın işletmeler bu uygulamaların önemini anlamış bulunmaktalar. Araştırma sonucu, bu uygulamaların ülkemiz için giderek önem kazanacağını ortaya koymaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *Endüstri 4.0, Lojistik 4.0, Lojistik.*

Giriş

Küreselleşen dünya ve artan rekabet ortamı, teknolojide yaşanan gelişmeler, hızla değişen müşteri istek ve ihtiyaçları işletmeleri sürekli yenilik arayışına ve değişime yöneltmektedir. Bu yenilik ve değişimlerden en çok etkilenecek olan sektörlerden biri de lojistik sektörüdür. Günümüzde endüstri 4.0 uygulamaları lojistik sektöründeki firmalara değişimi zorunlu hale getirmektedir. Dördüncü Sanayi Devriminin bir parçası olarak lojistik 4.0'a doğru uzanan yol, yeni iş modellerine olanak sağlamakta olup anında bilgi alışverişi, otomatik çözümler ve gerçek zamanlı büyük veri analizi, lojistik 4.0'ın yeni iş modellerine olanak tanıyan özellikleri arasında yer almaktadır[1].

Bu bağlamda çalışmanın ana amaçlarını (1) lojistik, lojistik 4.0 ve endüstri 4.0

---

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Bölümü.
** Dr. Öğr. Üyesi, Altınbaş Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret Bölümü.

1 Jan Ola Strandhagen, Logan Reed Vallandingham, Giuseppe Fragapane, Jo Wessel Strandhagen, Aili Biriita Hætta Stangeland ve Nakul Sharma,"Logistics 4.0 and Emerging Sustainable Business Models", Advances in Manufacturing,(2017), s.359.

Gönderim 16 Ocak 2019
Düzeltilmiş gönderim 19 Mart 2019
Kabul 5 Eylül 2019
www.insanveinsan.org e-ISSN: 2148-7537
Araştırma makalesi

literatürü olmak üzere kısa bir literatür değerlendirmesi yapmak; (2) lojistik firmalarının, lojistik 4.0 uygulamalarına bakış açılarını belirlemek; (3) sektörün, lojistik 4.0 uygulamalarına ilişkin bir SWOT analizini ortaya koymak; (4) lojistik hizmet sunan işletmelere yönelik hazırlanan anket çalışmasıyla araştırma sorularını test etmek; (5) araştırma bulgularının teorik ve pratik katkıları tartışılarak sonraki çalışmalara yönelik öneriler sunmak oluşturmaktadır. Ayrıca lojistik 4.0 ile ilgili çalışmaların henüz kısıtlı sayıda olması sebebi ile çalışmanın literatüre bu yönde bir katkı sağlaması da amaçlanmaktadır.

Literatür İncelemesi

Lojistik

Lojistik; 1990'lı yıllardan itibaren yaygınlaşmaya başlamış bir kavram olmasına karşın kökleri çok daha eski bir geçmişe uzanmaktadır[2].M.Ö. 500 gibi erken bir dönemde, Savaş Sanatı adlı metninde Sun TzuWu lojistik fonksiyonlarından ve bunların strateji ve taktik ile ilişkisinden bahsetmektedir[3]. Lojistik kelimesi ilk olarak ordu ile ilişkilendirilmiş ve 1905 yılında Albay Baker, "Orduların intikali ve tedariki ile ilgili Savaş Sanatı'nın bu dalına lojistik denmektedir" diye yazmıştır[4]. II. Dünya Savaşı sonrasında ve özellikle 1950'lerle 1960'ların başlarında ayrı bir iş disiplini olarak ortaya çıkan lojistik;1980'lerden sonraçok sayıda teknolojik ve çevresel değişimlerden geçmiş olup, tüm bu değişiklikler sayesinde hem müşterilere hem de firmalara etkinlik, verimlilik ve/veya hizmet farklılaşması yönünde değer katmaya devam etmektedir.

Lojistik yönetimi; tedarik zinciri yönetiminin bir parçası olup müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, çıkış noktası ile tüketim noktası arasında malların, hizmetlerin ve ilgili bilgilerin etkili ve verimli bir şekilde ileri-geri akışının ve depolanmasının planlanması, uygulanması ve denetlenmesidir[5]. Yoğun rekabet ortamında birçok işletme için, lojistik kapasitenin ve yeteneklerin rekabet avantajı elde etmek üzere stratejik bir şekilde kullanımının önemi artmaktadır.

Günümüzde küresel iş dünyasındaki çeşitliliğin artmasıyla lojistik, birden çok ülkeyi içine alan daha uzun hatların etkin ve etkili yönetimi için zorlu bir alan olarak görülmekte ve bu görevi yerine getirmek için etkili bir bilgi işleme sistemine sahip olmak çok önemli hale gelmiştir[6]. Sürekli değişen teknolojik ve ilişkisel seçeneklere

2 John Mangan ve Chandra Lalwani, *Global Logistics and Supply Chain Management*, West Sussex, England: John Wiley&Sons, Chichester, (2008), p.4.
3 Kent N. Gourdin, *Global Logistics Management: A Competitive Advantage for the New Millenium*, Oxford, United Kingdom: Blackwell Publishers, 2001, s.1.
4 James C. Johnson ve Donald F. Wood, *Contemporary Logistics,* New Jersey: Prentice Hall Inc, 1996, s. 4.
5 "Supply Chain Management Definitions and Glossary", CSCMP, Council of Supply Chain Management Professionals, Erişim 14 Mart 2018, https://cscmp.org/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms.aspx?hkey=60879588-f65f-4ab5-8c4b-6878815ef921.
6 Gürkan Öztürk, Ali Özkazanç ve Oğuzhan Kalabak, *Lojistikte Teknoloji Kullanımı*, ed., Gürkan Öztürk, Anadolu

sahip küresel piyasa, firmaları yenilik yapmak üzere yeni yollar bulmaya sevk etmektedir. Sauvage zaman baskısı altındaki oldukça rekabetçi işlerde, teknolojik girişimlerin, lojistik hizmetlerde farklılık yaratmak için kritik bir değişken ve çok önemli bir araç olduğuna dikkat çekmektedir[7].

Lojistik Sektöründe Değişimler

Son yıllarda, işletmelerin faaliyet gösterdikleri koşullar değişim göstermiş ve bu değişim lojistik alanını da yakından etkilemiştir. Grant'ın[8] 1990'larda yayınlanmış olan lojistiğin gelecekteki ihtiyaçları ve sorunlarına yönelik önceki çalışmaları incelemek amacıyla gerçekleştirdiği araştırma sonucuna göre; sanal lojistik veya e-ticaret dahil bilgi teknolojileri, entegre tedarik zinciri ve TZY ile müşteri hizmetleri olmak üzere yalnızca üç konu on kereden fazla ele alınmıştır.

Lojistik eğilimleri Bán tarafından 7 başlık altında özetlenmiştir[9]: (1) Strateji: - İşletmelerde lojistiğin yerinin değişmesi, - Risk faktörlerinin artmasının kabulü, - İşletme hedeflerinin sıralamasının değişimi, - Süreç kalitesi yönelimi; (2) Maliyet: - Maliyetlerde azalma, Yalın lojistik ve JIT anlayışını geliştirme, Tasarrufta bulunma, - Faaliyetlerin merkezileştirilmesi, - Artan enerji maliyetleri; (3) Şirket İşbirlikleri: - Dış kaynak, - Pazar konsolidasyonu, - Yerel, bölgesel ve küresel bazda standardizasyon, - Ortaklıklar ve stratejik ittifaklar; (4) Küreselleşme: - Küreselleşmenin artan etkisi, - Küresel lojistik sistemlerin gelişimi, - Standardizasyona ilgi, - Konteyner lojistiği; (5) İnsan Kaynakları: - Nitelikli uzman eleman ihtiyacı, -Küresel iletişim ve know-how paylaşımı, Artan sosyal maliyetler, - Offshoring; (6) Teknoloji: - JIT, - Hızlı Yanıt, - Etkin müşteri yanıtı, - Çapraz sevkiyat, - EDI, - RFID; (7) Çevre: - Yeşil lojistik, - Ters lojistik, - Çevresel süreçler, üretim ve hizmetler, - yaşam çevrim sürecine adaptasyon.

Zelevwski vd.[10] çalışmalarında; 2020 yılına kadar lojistikte gerçekleştirilmesi beklenen teknolojik eğilimleri 10 madde altında toplamıştır: (1) Telematik uygulaması, (2) Bilgisayarlaştırma, yani; Lojistik sistemlerin bilgi ve iletişim teknolojisine daha derin nüfuz etmesi, (3) Simülasyon model ve yöntemlerinin uygulanması (lojistik alanında), (4) Sera gazı emisyonlarının azaltılması için trafik bilgi sistemleri, (5) IT sistemleri aracılığıyla ağ oluşturma ve entegrasyon, (6) Gerçek zamanlı rota yönetimine trafik bilgi sistemleri, (7) Taşımacılık bilgi sistemlerinin gerçek zamanlı kapasitesi, (8) GPS sisteminin uygulanması, (9) Nakliye hizmetleri için elektronik pazar yerleri (Nakliye borsaları), (10) Mobil programlamanın uygulanması.

Üniversitesi Yayın No: 2155, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 1183, Eskişehir, 2013, s.10.

7 Thierry Sauvage, "The Relationship Between Technology and Logistics Third- Party Providers", *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, 33/3 (2003), s.236.

8 David B. Grant, "Trends in Logistics and Supply Chain Management: A Focus on Risk", *Journal of Supply Chain Management*, 8/2 (2014), s.2.

9 Martin Podaril ve Soňa Rusnakova,"Trends and Development in Logistics", *LOGI Scientific Journal on Transport and Logistics,* 5/2 (2014), s.51.

10 Stephan Zelewski, Alessa Münchow-Küsterand Rene Föhring. "Logistics Trends 2020: A National Delphi Study Concerning the German Logistics Sector", *Next Generation Supply Chains Trends and Opportunities,* ed., Kersten, W., Blecker, T., Ringle, C. M., HICL, Hamburg, 2014.

DHL Trend Research 2014 giderek yerleşmesi beklenen teknolojik eğilimlerin bazılarını "bulut lojistik, supergrid lojistik, ileriye yönelik lojistik, çoklu-kanal lojistik ve katkılı üretim (3B Baskı)" olarak tespit etmiştir ve bu rapora göre, bu eğilimlerin lojistik endüstrisini beş yıl kadar kısa bir süre içinde etkileyeceği beklenmektedir[11]. Benzer şekilde Angeleanu bu beş yeni teknolojik eğilimi incelemiş ve yine bu yeni eğilimlerin önümüzdeki beş yıl içinde lojistik sektörünü etkilemesi beklendiği sonucuna ulaşmıştır[12].

Endüstri 4.0 ve Lojistik

Endüstri 4.0 kavramı; rekabetçiliğin sürdürülmesi açısından önemli bir strateji olarak görülmekle beraber, rekabetçi ürün ve hizmetlerin yanı sıra idari açıdan güçlü ve esnek lojistik ve üretim sistemlerinin tasarım ve uygulamasını da kapsamaktadır[13]. Endüstri 4.0'daki gelişmeler lojistiği ciddi bir şekilde etkileyerek lojistik 4.0'ın doğmasına yol açmış; bu sayede sürdürebilirlik, verimlilik, müşterilere cevap verme yeteneği ve daha iyi izlenebilirlik gibi lojistiğin farklı noktalarının iyileştirilmesinin yanı sıra işin asli unsurları da bundan etkilenir hale gelmiştir[14]. Siparişin verildiği andan başlayarak ürün ömrü sonuna kadarki tüm adımlarda şeffaflığı artırmak için tedarikçi, imalatçı ve müşteriler arasında iyi bir işbirliğinin tesis edilmesi çok önemli olduğundan, endüstri 4.0'ın tedarik zinciri üzerindeki etkisini bir bütün olarak analiz etmek şarttır[15]. Nesnelerin interneti teknolojisi ulaşımda ve lojistik sektöründe büyük yeniliklere yol açmakta ve üretimden başlayıp son ürünün müşteriye teslimine kadar tedarik zinciri (TZ) ve lojistiğin tüm aşamalarında pozitif anlamda bir katkıda bulunmaktadır[16].

---

11 Andra Angeleanu, "New Technology Trends and Their Transformative Impact on Logistics and Supply Chain Processes", *International Journal of Economic Practices and Theories,* 5/5 (2015), s.413.

12 Angeleanu, "New Technology Trends and Their Transformative Impact on Logistics and Supply Chain Processes", s.418.

13 Frank Rennung, Caius Tudor Luminosua ve Anca Draghici, "Service Provision in the Framework of Industry 4.0", *Procedia – Social and Behavioral Sciences,* 221 (2016), s.373.

14 Jan Ola Strandhagen, Logan Reed Vallandingham, Giuseppe Fragapane, Jo Wessel Strandhagen, Aili Biriita Hætta Stangeland ve Nakul Sharma,"Logistics 4.0 and Emerging Sustainable Business Models", Advances in Manufacturing,(2017), s.359.

15 Benny Tjahjono vd. "What does Industry 4.0 Mean to Supply Chain?" (Manufacturing Engineering Society International Conference, MESIC 2017, Vigo (Pontevedra), Spain, June 28-30, 2017).

16 Sema Kayapınar, "Endüstri 4.0'ın Dünü, Bugünü ve Yarını: Lojistik Sektörü", (International Regional Development Conference, Munzur University, Tunceli, September 21-23, 2017).

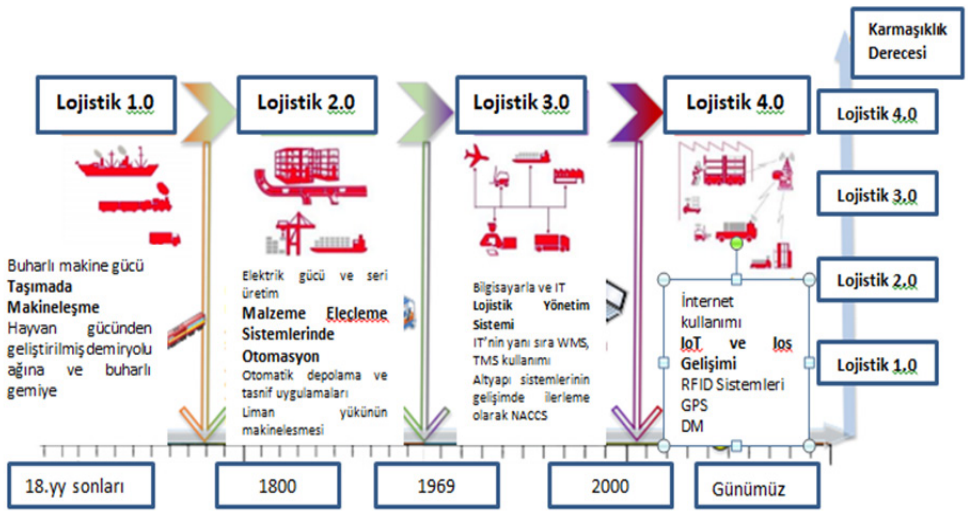

Şekil 1 Lojistiğin Gelişimi Laura Domingo Galindo, "The Challenges of Logistics 4.0 for the Supply Chain Management and the Information Technology", Master Thesis, NorwegianUniversity of Science and Technology, 2016, p. 25.

Şekil 1'i ayrıntılı bir şekilde açıklamak gerekirse[17]: sektörde algılanan ilk değişiklik o kadar anidir ki devrim olarak nitelendirilmektedir. Bu değişim manuel işten makineleşmeye geçişti. Bu andan itibaren kırsal hayat, el aletleri ve hayvan gücü ile çalışmaktan endüstriyel üretim makinelerine, mal ve insan taşımacılığına kadar bir sanayileşme yaşantısına dönüştü. Bu nedenle bu dönem, lojistik için "taşımada makineleşme" anlamına gelmektedir. Tedarik zinciri yönetimi, ağların bulunmadığı ve işletmenin daha yakın konumdaki tedarikçiler ile birlikte olma eğiliminde olduğu yerel bir operasyondu. İşletmelerin çoğu bireysel sahipler ya da ortaklar tarafından yönetiliyordu; bunların bir kısmı, çoğu kez operasyonların sorumluluğunda genellikle az bir paya sahipti. Depolar, malzemelerin ya da tamamlanmış ürünlerin konulduğu basit odalar şeklindeydi (Lojistik 1.0). İkinci değişim periyodu, teknoloji açısından bir devrimden ziyade bir evrim olarak kabul edilmektedir. Lojistik alanındaki gelişmelere ilişkin olarak, 1960'lardan itibaren "malzeme elleçlemede otomasyon" görülmektedir. Tedarik zinciri yönetimi, birden fazla tedarikçinin dikkate alındığı ve tedarik ilişkilerinin sürekli olduğu bir global düzen haline geldi. Mekanik veya mühendislik alanında uzmanlık gerektiren yeni sanayi türleri ile işletmeler, gerekli uzmanlığa sahip profesyonel yöneticileri işe almaya başladı. Depo otomatik olmaya ve bir depodaki bir raf boyunca bir konteynerin bir kabın içinde depolandığı veya raftan alınacağı şekilde hareket ettirilmesiyle çalıştırılmaya başladı (Lojistik 2.0). Endüstriyel evrim, bilgisayarların üretime girmesiyle gerçekleşti. Lojistik ile ilgili olarak "lojistik yönetim sistemi" geliştirildi. Günümüzde sıkça kullanılan WMS (depo yönetim sistemleri), TMS (taşıma yönetim sistemleri) ve bilgi teknoloji sistemleri önemli yazılımların başlangıcı olmakla beraber bütün bunlar lojistik

17 Laura Domingo Galindo, "The Challenges of Logistics 4.0 for the Supply Chain Management and the Information Technology", Master Thesis, Norwegian University of Science and Technology, 2016, s.25-32.

süreçleri yönetmek ve kontrol etmek için bilgisayarların kullanımıyla önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Tedarik zinciri yönetimi tamamen globaldir, küresel pazardaki en iyi tedarikçi işe alınır ve daha kısa ilişkiler kurulur (Lojistik 3.0). Üretimde bu yeni paradigma kayması, gerçek zamanlı olarak birbirleriyle makineler ve insanlar arasındaki iletişimi sağlayan internet kullanımı ve "akıllı ürünler ve akıllı servisler" olarak bilinen şeyin kullanımı ve aynı zamanda fabrikalarda gelişmiş dijitalleştirmenin bir sonucudur. Bu geleceğin "akıllı fabrikası", üretim süreçlerinde yer alan tüm unsurları birbirine bağlamayı ve uyumluluk, birbirine bağlılık, verimlilik ve ergonomi kavramlarının uygulanmasını mümkün kılacaktır. Otomatik depolar ve otomatik sıralama gibi lojistik donanımlar zaten yaygındı, ancak yayılma aralığı sınırlıydı, ancak şimdi ilgi konusu paketin şekli ve karakteristiğine göre özel bir sistem haline geldi. Bu nedenle amaç, elleçleme işçiliğinden ve taşımacılıktan zaman tasarrufu sağlayan yeni teknolojiyi tanıtmaktır (Lojistik 4.0).

Lojistik 4.0

Lojistik 4.0 çoğu çalışmada akıllı lojistik olarak tanımlanmaktadır[18],[19] ve lojistik ile bilgi lojistiği açısından daha verimli bir organizasyon adına önemli bir yaklaşımdır[20]. Ürün yaşam döngüsü boyunca ve ürün yaşam döngüleri arasındaki malzeme akışı, akıllı lojistik ile gerçekleştirilecektir[21]. Akıllı lojistik; akıllı ürünlerin yanı sıra akıllı hizmetlerin de lojistik içerisine dâhil edilmesine olanak tanımaktadır[22].Akıllı lojistik veya lojistik 4.0 gibi teknik gelişmeler, kısmen yeni iş modelleri için somut çözümlerin hayata geçirilmesinde gerekli koşulları yaratmaktadır[23].

Lojistik 4.0; üst düzey bir otomasyon seviyesine ulaşabilmek amacıyla internet (nesnelerin interneti) üzerinden toplanıp paylaşılan ilgili bilgilerin işlendiği veritabanlarına ve yazılımlara sahip, akıllı sensörlerle (RFID sistemleriyle) desteklenen lojistik ve tedarik zinciri süreçleri olarak özetlenebilecek geniş kapsamlı bir terim olup, tüm makinelerin birbirleriyle ve insanlarla iletişim içinde olduğu bir lojistik ağını ifade etmektedir[24]. Barreto vd. ise lojistik 4.0'ı, ileri seviye bir otomasyon sağlamak amacıyla nesnelerin interneti tabanlı sistemlerle toplanıp paylaşılan ilgili bilgilerin işlendiği veri tabanlarına ve yazılımlara sahip akıllı sistemlerle desteklenmesi gereken bir gelen ve giden lojistik optimizasyonu olarak özetlemiştir[25].

---

18 Galindo, "The Challenges of Logistics 4.0 for the Supply Chain Management and the Information Technology", s.1-96.

19 Mirosla Fusko, Patrik Grznár ve Marcel Jančo, "Employees for New Production Systems" (Industrial Engineering Invention For Enterprise Inv Ent, Szczyrk, PL, June 19-21, 2017).

20 Martin Kirch, Olaf Poenicke ve Klaus Richter, "RFID in Logistics and Production – Applications, Research and Visions for Smart Logistics Zones", Procedia Engineering, 2017, 178, s.526.

21 Tim Stock ve Guenther Seliger, "Opportunities of Sustainable Manufacturing in Industry 4.0", (Procedia CIRP, 2016)

22 Dieter Uckelmann, "A Definition Approach to Smart Logistics", Erişim 2 Nisan,2018, https://rusmart.e-werest.org/2008/uckelmann.pdf

23 Fusko vd.,"Employees for New Production Systems", s.48.

24 Galindo, "The Challenges of Logistics 4.0 for the Supply Chain Management and the Information Technology", s.20.

25 Luis Barreto, Antonio Amaraland ve Teresa Pereira. "Industry 4.0 Implications in Logistics: an Overview"

Nesnelerin interneti ise; lojistik işletmeleri, müşterileri ve son tüketiciler için geniş kapsamlı getiriler vaat etmektedir[26].

Çilekli[27] çalışmasında sanayi 4.0 teknolojilerinin lojistik sektöründeki uygulamalarının faydalarını maddeler halinde sıralanmaktadır: (1) Lojistikte, depo operasyonlarında, sipariş seçmede/toplamada süreç ve işgücü verimliliğinin artması, çarpışma ve kaza olmadan güvenli, kesintisiz hizmet verilmesi, risklerin ve ürün kayıplarının azalması,

(2) Yedek parça üretimi ve bazı lojistik hizmetlerinde taşıma ve stok maliyetleri ile teslimat süresi ve karbon salınımlarının azalması, yakıt tasarrufu ve kaynak verimliliği,

(3) Kapasite planlaması, varlıkların optimize kullanımı, yükleme sırası ve araç rota optimizasyonu, tam zamanlı çizelgeleme ve anlık varış zamanı tahmini,

(4) Teslimat lokasyonu kümeleme, her bir sipariş için zaman tercihli teslimat planlaması, tahmini gecikme uyarıları, optimize tur planlaması, taşıma mesafelerinin ve maliyetlerinin düşmesi, bekleme sürelerinin ve boş gezintilerin azalması,

(5) Lojistik operasyonların şeffaflığının, izlenebilirliğinin ve güvenilirliğinin artması, malların hırsızlığa ve hasarlara karşı korunması.

Lojistikte süreç verimliliği önemli bir göstergedir ve bu nedenle tüm lojistik 4.0 uygulamaları bir şekilde verimliliği artırmaya gayret etmektedir[28].Szymańska vd. çalışmasında; lojistik 4.0'ın avantajlarını: (1) insan kaynaklarında tasarruf, (2) lojistik fonksiyonların bilgi parçalarına bağlanmasının yüksek standardizasyonu ve (3) lojistik işletmelerin en yeni teknolojileri kullanımı ve dezavantajlarını ise: (1) yüksek yatırım maliyetleri ve (2) IT tedarik ağı bulundurma gerekliliği olarak belirtmiştir[29].

Lojistik 4.0; tedarik zinciri üyelerinin verimliliğini ve performansını arttırmayı amaçlamaktadır[30]. Barreto vd.'ne göre etkin ve güçlü bir lojistik 4.0: (1) kaynak planlama, (2) depo yönetim sistemleri, (3) taşımacılık yönetim sistemleri, (4) akıllı taşımacılık sistemleri ve (5) bilgi güvenliği gibi teknolojilere dayanmalı ve bu teknolojilerden yararlanmalıdır[31].

(Manufacturing Engineering Society International Conference, Vigo (Pontevedra), Spain, June 28-30, 2017).

26 Joanna Oleśków-Szłapkaand PiotrLubińsk. "New Technology Trendsand Solutions in Logistics and Their Impact on Processes", (3rd International Conference on Social Science, Shanghai, China, December 9-11, 2016, s.412).

27 Sadık Çilekli. "Sanayi 4.0'ın Lojistik Sektörüne Etkileri", *Anahtar Dergisi,* T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 352 (2018), s.45-50.

28 Daan Horenberg,"Applications with in Logistics 4.0 A Research Conducted on the Visions of 3PL Service Providers", Thesis, University of Twente, 2017.

29 Olga Szymańska, Michał Adamczak ve Piotr Cyplik, "Logistics 4.0 – A New Paradigmor Set of Known Solutions?", Research in Logistics and Production, Poznan University of Technology Publishing House, Poznan, 7/4 (2017), s.303.

30 Olga Szymańska, Michał Adamczak ve Piotr Cyplik. "Logistics 4.0 – A New Paradigmor Set of Known Solutions?", *Research in Logistics and Production,* 7/4 (2017), s.303.

31 Barreto vd.,"Industry 4.0 Implications in Logistics: an Overview", s.1248.

2014 yılında Forrester Consulting tarafından Zebra Technologies adına yapılan araştırma sonuçlarına göre[32]: (1) Lojistik ve ulaştırma sektöründeki şirketlerin yaklaşık %90'ı, halihazırda nesnelerin interneti çözümlerini hayata geçirmiş veya önümüzdeki yıl içinde hayata geçirmiş olacaktır, (2) Katılımcıların yarısından fazlası nesnelerin interneti sayesinde tedarik zincirinin daha çok gelişeceğini düşünmektedir, (3) Katılımcıların %40'ı nesnelerin internet'i sayesinde firmaların güvenlik düzeyi ve maliyet-etkinliğinin artacağını düşünmektedir, (4) Nesnelerin interneti uygulanmasındaki başlıca teknolojilerin wi-fi bağlantısı, güvenlik sensörleri ve NFC iletişimi (Yakın Alan İletişimleri) olduğu varsayılmaktadır, (5) Katılımcıların yaklaşık %40'ı, nesnelerin interneti çözümlerinin uygulanmasının önündeki en büyük engel olarak bilgi güvenliği ve gizliliğe ilişkin kaygılarını dile getirmiştir, (6) Katılımcıların %38'i, bu çözümlerin son derece karmaşık olduğunu ve dolayısıyla uygulama riskinin yüksek olduğunu ifade etmiştir.

Yöntem

Lojistik hizmet sunan işletmelerin lojistik 4.0'a bakış açıları ve uygulama düzeylerinin belirlenmesine yönelik yapılan bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın küçük bir örneklem üzerinde gerçekleşecek olması sebebi ile bu yöntem tercih edilmiştir. Bu durumda elde edilen verilerin evrene genellenebilirliği söz konusu olmadığından istatistiksel temsil edilebilirlik yerine daha bütünsel, derinlemesine ve bağlamında anlaşılmasına ilişkin yönelim söz konusu olmuştur[33]. Konu ile ilgili esnek, zengin ve olabildiğince detaylı bir şekilde veri toplanmasına imkân tanıması[34]sebebi ile de nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmiştir.

Bu amaçlar doğrultusunda Ocak-Nisan 2018 tarihleri arasında 10 adet lojistik firmasının orta düzey yöneticisine daha önceden oluşturulan mülakat formu vasıtası ile sorular yöneltilmiştir. Nitel araştırmalarda örneklem sayısı tekrar durumuyla belirlenir. Aynı bilgilerin farklı örneklerde tekrarlanması bilginin doyuma ulaşma noktası olarak görülür[35]. Hazırlanan mülakat formu 3 ana bölümden meydana gelmiş olup; birinci bölümü lojistik firmasına ait genel bilgileri içeren kapalı uçlu sorulardan; ikinci ve üçüncü bölümü ise açık uçlu–yarı yapılandırılmış- sorulardan oluşmaktadır.

Araştırma Bulguları

Görüşmenin ilk bölümünde araştırmaya katılan işletmelere ait genel bilgiler –

32 Krzysztof Witkowski. "Internet of Things, Big Data, Industry 4.0 – Innovative Solutions in Logistics and Supply Chains Management", *Procedia Engineering,* 2017, s.767.
33 Oğuz Çetin. "Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme", Erişim 12 Mart, 2018, https://oguzcetin.gen.tr/nitel-bir-arastirma-teknigi-gorusme.html.
34 Hasan Hüseyin Tekin. "Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi,* 13/3 (2006), s.104.
35 Morgan, David ve Robert Morgan. "Single-Case Research Methods For The Behavioral And Health Sciences", *SAGE Publications*, 2008.

çalışan sayısı, hizmet süresi, hizmet düzeyi ve lojistik 4.0 uygulamalarının varlığı-sorulmuştur. Bu bağlamda, Tablo 1'de araştırmaya katılan işletmelere ait genel bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1 Araştırmaya Katılan İşletmeler Ait Genel Bilgiler

	Lojistik 4.0 Uygulaması	**Çalışan Sayısı**	**Hizmet Süresi**	**Hizmet Düzeyi**
Lojistik İşletme 1	✓	>500	29 yıl	Uluslararası
Lojistik İşletme 2	-	>200	42 yıl	Uluslararası
Lojistik İşletme 3	✓	>7000	28 yıl	Uluslararası
Lojistik İşletme 4	-	<100	23 yıl	Ulusal
Lojistik İşletme 5	✓	>400	38 yıl	Uluslararası
Lojistik İşletme 6	✓	>1400	29 yıl	Uluslararası
Lojistik İşletme 7	✓	>3000	19 yıl	Uluslararası
Lojistik İşletme 8	✓	>700	72 yıl	Uluslararası
Lojistik İşletme 9	✓	<100	6 yıl	Uluslararası
Lojistik İşletme 10	✓	<100	21 yıl	Uluslararası

Görüşmenin ikinci bölümünde ilk olarak işletmelere lojistik 4.0 uygulamaları olup olmadığı yönünde soru yöneltilmiştir. Çalışmaya katılan 10 işletmeden 8 tanesi lojistik 4.0 uygulamasına sahip olduğunu belirtmiştir. Sonrasında mülakat formunda, açık uçlu sorulara yer verilmiştir. Bu doğrultuda çalışmaya katılan işletmelerin başlıca lojistik4.0 uygulamalarının; nesnelerin interneti, sensörler, yapay zeka, siber güvenlik ve bulut bilişimi olduğu görülmektedir. Bu işletmeler; 4.0 gelişmeleri ile nesnelerin algılanabilir hale getirilmesiyle elde edilen verileri anlamlı bilgilere dönüştürmekte ve sensörlerden aldığı verileri kendi kendine karar verebilen teknolojilere yönelik çalışmalar yapmaktalar.

Çalışmaya katılan işletmeler yoğun olarak lojistik 4.0 uygulamalarını nakliye ve depolamada kullanmakta oldukları ortaya çıkmıştır. Bu sayede işletmeler bir takım avantajlar elde ettiklerini belirtmiştir: (1) hizmet çeşitliliği, (2) müşteri memnuniyet seviyesinde artış, (3) maliyet avantajı, (4) daha esnek faaliyetler, (5) hızlı cevap, (6) en az hata oranı,(7) gerçek zamanlı bilgi akışı, (8) işlem hızında artış, (9) verimlilik ve (10) hizmet kalitesi. Ayrıca işletmeler bu uygulamalar ile, süreci eş zamanlı takip etme şansı yakalayabildiklerini de eklemiştir. Araştırmaya katılan yöneticiler, çalışanlarının ilk başta bu uygulamaları zor kabullendiklerini ama sonrasında işleyişten memnun olduklarını belirtmiştir.

Araştırma ile, bu yeni uygulamalarda bir diğer önemli konunun da veri güvenliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşletmelerin bu konuda birtakım çalışmaları mevcut olmakla beraber, yine güvenlik amaçlı olarak işletmelerin çoğu paylaşmak istememiştir. İki işletme ISO 27001 (Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi) kapsamında güvenlik önlemleri aldığını belirtmiştir.

Çalışmaya katılan işletmelerden özellikle bir tanesi kendisini sektöründe endüstri 4.0'ın öncüsü olarak görüyor ve lojistik 4.0'ı ilkesi olarak benimsemiştir. Bu işletme teknolojik rekabette sunduğu hizmetlere örnek olarak; insan eli değmeden depolanan ve yine insan eli değmeden araçlara yüklenebilen giysi gruplarını vermiştir. Lojistik 4.0 uygulamalarına sahip 3 işletme de rakiplerinden iş yapış süreçlerinde ayrıldıklarını vurgulamıştır.

Görüşmenin üçüncü bölümünde, lojistik sektörünün endüstri 4.0 uygulamaları durum analizini tespit etmek amacıyla her 6 işletmeye de sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda sektörü bekleyen fırsatlar ve tehditler ile avantajlı ve dezavantajlı yönler belirlenmeye çalışılmış olup Tablo 2'de bu bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 2 Lojistik 4.0 Uygulamaları Fırsat ve Tehditleri ile Güçlü ve Zayıf Yönleri

Fırsatlar	*Tehditler*
• İzlenebililirlik / Takip • Tam otomasyon • Hız • Eş zamanlı veri paylaşımı • Maliyet avantajı • Mal ve hizmet miktarında artış • Kontrol gücünde artış • Etkin iletişim sistemleri • Yurtdışı pazarlara entegrasyon • Blockchain uygulamaları	• Altyapının ihtiyacı karşılayamaması • Sürecin uzunluğu • Maliyet yatırımı gereksinimi • Gelenekselci yaklaşımlar • Teknoloji entegrasyon sorunları • Bilgisayar korsanları ve güvenlik tehditleri • Teknoloji dışı kalarak yabancı rakiplere yer açma • Yanlış kullanım
Güçlü Yönler	*Zayıf Yönler*
• Maliyetlerin azalması • Müşteri sadakati • Çalışan verimliliği • Hizmet çeşitliliği • Hizmet kalitesi • İş yapış şekillerinin değişmesi • Daha verimli işleyiş • Katma değer zinciri • Özellikle insan kaynaklı hataları önleme	• İstihdam üzerinde olumsuz etkisi olacağına dair genel kanı • Finansal, sektörel ve kamusal platformların yetersizliği • Teşvik sisteminin yetersizliği • Yatırım maliyeti • İnternet bağlantılarının standart olmaması

Araştırma sonuçlarına göre, lojistik 4.0 uygulamalarının insan kaynakları yönetimi açısından avantajı "etkin süreç ve performans yönetimi" olarak belirlenmiş olup; dezavantajlı yönü ise, "mavi yakalı ve düşük katma değer sağlayan beyaz yakalı istihdamı üzerinde olumsuz etki" ve özellikle çalışanların "bu uygulamaların insan kaynağına olan ihtiyacı azaltacağı" yönünde önyargılarından oluştuğu belirlenmiştir. Bununla beraberaraştırmaya katılan işletmeler, bilgi teknolojileri ile insan odaklı, bütün paydaşlarıyla katma değeri yüksek organizasyonlar oluşturmayı amaçlamakta olduklarını; bu doğrultuda da çalışanlarının teknolojik gelişmelere istekli olduğunu belirtmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, lojistik 4.0 uygulamalarının müşteri ilişkileri yönetimi açısından avantajları "artan müşteri ilişkileri-artan hizmet kalitesi" olarak belirlenmiş olup; bunu "değişen müşteri istek ve beklentilerini, müşterilere özel hizmetler geliştirerek, eş zamanlı çözümler oluşturularak" yakalanabileceğini belirtmişlerdir. Lojistik 4.0 uygulamalarının müşteri ilişkileri yönetimi açısından dezavantajları ise, "sektörler arasındaki entegrasyon farkı" olarak belirlenmiştir.

Lojistik 4.0 uygulamalarının bilgi paylaşımı/iletişim açısından avantajları; hızlı bilgi aktarımı ve gerçek zamanlı veri toplama, analiz etme ve raporlama sistemleri sayesinde etkin bilgi paylaşımı sağlama olarak 2 başlık altında toplanmıştır. Bununla beraber, bilgilerin doğrulanması ve bilgi güvenliğinin sağlanması üzerinde önemle durulması gereken konular halini aldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılanlar, genel olarak işletmelerine ya da sektör geneline lojistik 4.0 uygulamalarının avantajlarını sıraladıklarında "yük, araç ve müşteri takibi" öncelikli olarak görülmektedir. Aynı şekilde lojistik 4.0 uygulamalarının dezavantajlarını genel olarak sıraladıklarında ise "bilgi güvenliği" öncelikli olarak görülmektedir. Çalışmada Lojistik İşletmesi 8 olarak adlandırılan işletme, 2017 yılında siber saldırıya uğradıklarını ve toplama, dağıtım, araç kullanma vb. sıkıntıları yaşadıklarını eklemiştir.

Çalışmaya katılan işletmeler sektörlerindeki rakipleri hakkında soruları yanıtsız bırakmış ve herhangi bir olumlu ya da olumsuz cevap vermemiştir. Çalışmada Lojistik İşletmesi 7 olarak adlandırılan işletme "lojistik 4.0'ın gelişmiş ülkelerde tam anlamıyla uygulandığını, Türkiye'deki işletmelerin lojistik 4.0'ı yeni gündeme getirdiğini ve bunun da ötesinde gelişmiş ülkelerde endüstri 5.0 ile ilgili çalışmaların ilerlediğini" eklemiştir.

Sonuç

Lojistik 4.0 uygulamalarına sahip olsun ya da olmasın işletmeler, bu uygulamaların yararlarını fark etmiş bulunmakta. Witkowski'nin de belirttiği gibi nesnelerin interneti, endüstri 4.0 gibi en yeni çözümler müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamak için fırsatlar yaratarak, lojistik ve tedarik zinciri yönetiminin iyileştirilmesine katkıda

bulunmaktadır[35]. Yine Oleskow ve Lubińsk'nin çalışmaları sonucuyla paralel olarak lojistik 4.0'ın gelişimi işletmeler içinde büyük değişiklikler yaratmakta ve lojistik işletmeleri lojistik 4.0 uygulamalarına yatırımlarını arttırmalıdır[36].

Lojistik 4.0 uygulamalarını lojistik sektöründe inceleme amacıyla oluşturulan bu çalışmada, arzu edilen sonuçlara ulaşamadık. Türkiye'deki lojistik işletmeleri yeniliğe çok açık olmamakla beraber, teknoloji yatırımlarını büyük maliyet kalemi olarak görmekteler. Ayrıca lojistik 4.0 uygulamalarından, tüm lojistik süreç yerine özellikle yoğun olarak nakliye ve depolamada kullanmaktalar. Çalışmaya katılan bir işletmenin de belirttiği gibi, lojistik sektöründe mevcutta tam anlamıyla endüstri 4.0 uygulaması yapılmıyor ama AR-Ge çalışmaları devam ediyor. Gerek şu anki ülkemizdeki mevcut uygulamaların yetersizliği, gerekse bazı yöneticilerin çalışmaya katılımdaki isteksizlikleri çalışmanın sınırlarını belirledi. Çalışmada lojistik 4.0 uygulamalarına ilişkin güçlü zayıf yönler ile bu konudaki fırsat ve tehditleri değerlendirmek bir diğer esas konuydu ve bu bağlamda yöneticilerin daha geniş ve derin bakış açılarına sahip olmaları gerekliliği sonucuna ulaşıldı. Araştırmaya katılan işletmelerin çoğunda kendilerine rakip görmedikleri belirlendi, hâlbuki faaliyet sahalarındaki dünya liderlerini belirlemeli ve bu yönde kendilerini geliştirmek için çalışmalar yapmalıdırlar.

Bu çalışma, günümüzde çok önemli bir konu olan lojistik 4.0 kavramını genel olarak incelemiştir. Lojistik 4.0 ile ilgili çalışmalar şu an için literatürde az olmakla beraber, son zamanlarda bu konu ile ilgili çalışmalar giderek artmaktadır. Gelecekteki çalışmalar, bu konuyu daha zenginleştirecektir.

Kaynakça

Angeleanu Andra. "New Technology Trends and Their Transformative Impact on Logistics and Supply Chain Processes". *International Journal of Economic Practices and Theories. 5/5* (2015): 413-419.

Barreto, Luis, Antonio Amaral ve Teresa Pereira. "Industry 4.0 Implications in Logistics: an Overview". Manufacturing Engineering Society International Conference. Vigo (Pontevedra), Spain. June 28-30, 2017.

CSCMP, Council of Supply Chain Management Professionals. "Supply Chain Management Definitions and Glossary". Erişim 14 Mart 2018. https://cscmp.org/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms.aspx?hkey=60879588-f65f-4ab5-8c4b-6878815ef921.

Çetin, Oğuz. "Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme". Erişim 12 Mart, 2018. https://oguzcetin.gen.tr/nitel-bir-arastirma-teknigi-gorusme.html

35 Witkowski. "Internet of Things, Big Data, Industry 4.0 – Innovative Solutions in Logistics and Supply Chains Management", s.767.
36 Oleskow and Lubińsk, "New Technology Trends and Solutions in Logistics and Their Impact on Processes".

Çilekli, Sadık. "Sanayi 4.0'ın Lojistik Sektörüne Etkileri". Anahtar Dergisi. T.C. Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. 352 (2018): 45-50.

Fusko, Mirosla, Patrik Grznár ve Marcel Jančo. "Employees for New Production Systems". Industrial Engineering Invention For Enterprise Inv Ent. Szczyrk, PL. June 19-21, 2017.

Galindo, Laura Domingo. "The Challenges of Logistics 4.0 for the Supply Chain Management and the Information Technology". Master Thesis. Norwegian University of Science and Technology. 2016.

Gourdin Kent N. *Global Logistics Management: A Competitive Advantage for the New Millenium.* Oxford, United Kingdom: Blackwell Publishers. 2001.

Grant, David B., "Trends in Logistics and Supply Chain Management: A Focus on Risk". *Journal of Supply Chain Management.* 8/2 (2014):1-12.

Horenberg, Daan. "Applications With in Logistics 4.0 A Research Conducted on the Visions of 3PL Service Providers". Thesis, University of Twente. 2017.

Johnson, James C. ve Donald F.Wood. *Contemporary Logistics*. New Jersey: Prentice Hall Inc. 1996.

Kayapınar, Sema. "Endüstri 4.0'ın Dünü, Bugünü ve Yarını: Lojistik Sektörü". International Regional Development Conference, Munzur University, Tunceli. Eylül 21-23, 2017.

Kirch Martin, Olaf Poenicke and Klaus Richter. "RFID in Logistics and Production – Applications. Research ve Visions for Smart Logistics Zones". *Procedia Engineering.* 178 (2017): 526-53.

Mangan, John, Chandra Lalwani ve Tim Butcher. *Global Logistics and Supply Chain Management.* West Sussex, England: John Wiley&Sons. Chichester. 2008.

Morgan, David ve Robert Morgan. *Single-Case Research Methods For The Behavioral and Health Sciences*. SAGE Publications. 2008.

Oleśków-Szłapka, Joanna ve Piotr Lubińsk. "New Technology Trends and Solutions in Logistics and Their Impact on Processes". 3rd International Conference on Social Science. Shanghai, China. December 9-11, 2016.

Öztürk, Gürkan, Ali Özkazanç ve Oğuzhan Kalabak. *Lojistikte Teknoloji Kullanımı*. Editör, Gürkan Öztürk. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2155. Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 1183. Eskişehir, 2013.

Podaril, Martin ve Soňa Rusnakova. "Trends and Development In Logistics". *LOGI Scientific Journal on Transport and Logistics.* 5/2 (2014): 50-55.

Rennung, Frank, Caius Tudor Luminosua ve Anca Draghici. "Service Provision in the Framework of Industry 4.0". Procedia – Social and Behavioral Sciences. 221 (2016): 372-377.

Sauvage, Thierry. "The Relationship Between Technology and Logistics Third-Party Provider"s. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management.* 33/3(2003): 236-253.

Stock Tim ve Guenther Seliger. "Opportunities of Sustainable Manufacturing in Industry 4.0". *Procedia CIRP.* 40 (2016):536-541.

Strandhagen, Jan Ola, Logan Reed Vallandingham, Giuseppe Fragapane, Jo Wessel Strandhagen, Aili Biriita Hætta Stangeland ve Nakul Sharma. "Logistics 4.0 and Emerging Sustainable Business Models". *Advances in Manufacturing*. 5 (2017): 359-369.

Szymańska Olga, Michał Adamczak ve Piotr Cyplik Cyplik. "Logistics 4.0 – A New Paradigmor Set of Known Solutions?", *Research in Logistics and Production,* 7/4. (2017): s. 299-310.

Tekin, Hasan Hüseyin. "Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak *Derinlemesine Görüşme". İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi. 13/3 (2006): 101-116.*

Tjahjono, Benny, C. Esplugues, Ares Enrique ve G. Pelaez. "What does Industry 4.0 Mean to Supply Chain?". Manufacturing Engineering Society International Conference. Vigo (Pontevedra), Spain. June 28-30, 2017.

Uckelmann Dieter. "A Definition Approach to Smart Logistics", https://rusmart.e-werest.org/2008/uckelmann.pdf, Erişim Tarihi: 02.04.2018.

Witkowski, Krzysztof. "Internet of Things, Big Data, Industry 4.0 – Innovative Solutions in Logistics and Supply Chains Management". *Procedia Engineering.* (2017): 763-769.

Zelewski, Stephan, Alessa Münchow-Küster ve Rene Föhring. "Logistics Trends 2020: A National Delphi Study Concerning the German Logistics Sector". *Next Generation Supply Chains Trends and Opportunities.* (Kersten, W., Blecker, T., Ringle, C. M., eds.) HICL, Hamburg. (2014): 69-85.

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year 7, Sayı/Issue 23, Kış/Winter 2020, 37-51
DOI: https://doi.org/10.29224/insanveinsan.513453

Logistics 4.0 Applications and Industry 4.0 from Logistics Firms' Point of View

Bihter Karagöz / Hande Begüm Bumin Doyduk

Abstract: *Businesses operating in logistics, one of the technology intensive sectors, use many different technologies to survive and gain competitive advantage. Logistics 4.0 applications for today's competitive products and services are rapidly changing the way businesses do business. In this study, the point of view of the businesses offering logistics services in Turkey towards 4.0 work logistics and their application levels have been analyzed. For this purpose, in-depth interviews with ten different logistics service providers were reached and logistics 4.0 concept and its applications were asked. The effects of these applications on was tried to be determined. From this, a SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) analysis of logistics 4.0 applications for the sector was made. Whether businesses have logistics practice or not, they understand the importance of these practice. The result of the study demonstrates that logistics 4.0 practices will become increasingly important for our country.*

Keywords: *Industry 4.0, Logistics 4.0, Logistics.*

Received 16 January 2019
Received in revised form 19 March 2019
Accepted 5 September 2019

www.insanveinsan.org e-ISSN: 2148-7537
Research article

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year 7, Sayı/Issue 23, Kış/Winter2020, 52-67
DOI: https://doi.org/10.29224/insanveinsan.444024

The Consumption of Relations and Loneliness amongst Adults

AYŞE MÜGE YAZGAN*
muge@marmara.edu.tr
ORCID-ID: 0000-0002-5909-5791

Abstract: *New forms of consumption have emerged with the appearance of the modern society. The money, which is seen as the commodity in this system, causes human beings to have a constant need. Searching for goods on online shopping or in-store live shopping, one always looks for pleasure and satisfaction. However, consciously or unconsciously that person gets consumed. After sometime, isolation starts. In other words, this ends with estrangement. The aim of this article is to find out at what age people feel lonely. In this article, the consumption on the relations was examined amongst different age groups by using Differentiated Loneliness Scale (DLS) developed by Schmidt N & Sermat V*[1]*.: The scale was used on two different age groups consisting of 480 people; between 18 and 35-year-old and between 36 and 60-year-old. The research has some limitations due to using the scale on 480 people, totally.*

Keywords: *Consumption, Isolation, Loneliness, Deprivation.*

Introduction

Communication is the main major notion in life. Without it, one is not able to understand the other. As it is known clearly, human beings cannot live alone, society is the one space that makes people believe each other, feel secure, and lead a comfortable life. In fact, living in a society is not adequate for a person. One is always looking for happiness in progress. What is more, to be a member of a group is the only target as long as one lives. That is why, every person deciphers a priority to achieve a goal to be satisfied.

Nowadays how to be happy is a question that should be replied carefully since it is really hard to measure the happiness according to the circumstances beyond control. For Baudrillard[2], having plenty is equivalent to development. Abundance means getting in dream with the object surrounded them. However, the more commodity

* Öğr.Gör.Dr., Marmara University, Faculty of Communication.

1 Sermat Vello and Nancy Schmidt, "Measuring Loneliness in Different Relationships", *Journal of Personality and Social Psychology,* 44 (1983), p.1038-1047.

2 Jean Baudrillard, *Tüketim Toplumu,* trans., Hazal Deliçaylı and Ferda Keskin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013, p.50.

Received 15 July 2018
Received in revised form 19 December 2019
Accepted 25 December 2019
www.insanveinsan.org e-ISSN: 2148-7537
Research article

is consumed, the more it is produced. Purchasing occurs since consumers wish to own more. The one that is discussed is whether the consumer needs it or not. The answer is directly negative. They are pushed to buy more due to comparison and contrast with the others. Satisfaction and needs are the ones which are related one to one correspondence with each other. Big malls are the places which force the visitors to consume more since they offer several facilities and activities to an individual or a member of a family. In addition to these facilities and activities, they are also the places where multi-cultures are seen. In other words, brands consisting of cuisine, clothing, and entertainment from different cultures are mixed up especially in shopping malls.

In the 20th century, the industrial age used to compensate the capital not only for one level of the society but generally for all levels. Modernization leads to wasting more. Through this progress, the inequality between the classes occurs and today it reaches its peak point. Comparing and contrasting are really essential points to demonstrate the existence. Nevertheless, people are unaware of their loss during this show off. They consume their capital unconsciously owing to the impact on purchasing.

Looking like the others is a new trend. Due to the dense population in big cities, scarcity is observed. Prosperity is required although abundance is seen as wasting. Not to have the scarcity, products are manufactured more. That is why, Baudrillard[3] utters development means scarcity due to the tendency of excessive consuming. All people in different classes like prosperity; therefore, they always consider purchasing much better products for themselves and for their families as their income get higher. Unless a country is industrialized, it gets poorer.[4] However, qualitative differences cause people to have a status gap.[5] Owning a huge number of commodities, following brand fashions is the key point to reach the higher status today. Unfortunately, this is the level some of which can never reach in their life but consider climbing up there throughout their life. Now the notion taken care is to consume more and more.

The progress in industrialization ignites the inequality. While the only aim is to look smart and gaudy, people are getting lonely as individuals. People seek themselves in different classes and status. Fashion plays a big role to identify the status. The prestige among the classes always make a big difference. According to Gervasi[6], the more income people have, the more they consume. The choice that they have is conducted by the society. The dominant part of the culture plays a big role on this perspective. They manipulate the weak and at the same time convince them as if theirs were alluring. On the other hand, one essential point is ignored. That is to say, the danger is people are getting away from each other, being unaware that they are getting alone. Getting crazy about consuming results from the wealth of the society but at the same time results in the deprivation of an individual. In other words, people get started to feel lonely during this demonstration. In other words, the most important hazard is

3 Baudrillard, *Tüketim Toplumu,* s.64.
4 John Kenneth Galbraith, *The New Industrial State,* London: Penguin Books, 1967, p.41.
5 Muzaffer Şerif Başoğlu, *Değişen Dünya,* İstanbul: Arpad Yayınevi, 1945, p. 30
6 Jean Baudrillard, *Selected Writings,* edt. and int., Mark Poster, California: Stanford University Press, 1988, p.39.

that they estrange themselves from the others in spite of being surrounded by plenty of goods or crowd.

Social media is one companionship to which everybody at every age is addicted. It also helps the cultural attribution. It gives a chance of challenge due to being in contact with economy, culture, and society directly. Andy Warhol utters that one day every person becomes famous for 15 minutes.[7] This is the time for technology following the industrialization period. They organize their special you tube program. Nowadays ordinary people become well-known on behalf of the social media. Most of them have lots of fan followers behind. Being popular or well-known means the quality or state of being popular. An ordinary person adores to be liked, appreciated, and accepted by a large number of people. What is more, Rowe identifies popular culture with hedonism.[8] Geçer considers popular culture changes the way of lifestyle. For him, people demonstrate their daily lives on different platforms according to their perceptional view and wish.[9] Guy Debord thinks about the relation between people in the society. For him, members of the society always show themselves to others physically or psychologically. It is called "demonstration society".[10] However, with the social media this perspective changes. People expose their creativity on their site virtually. The members of their site are also conjectural. The communication in the social media leads people to exchange their cultural habits. This showcase can be uttered as demonstration of artificial performances as Goffman mentions in his book called "Presentation of Self in Everyday Life".[11] During consumption people are always in panic while chasing from one action to another. This is the popular culture which forces people to have a good time, to enjoy themselves. To find the happiness, it is a new trend to show the amusing and enjoyable fun times on social media. Nobody shows mourning period. People are under a mask which used to be worn in the past by the Greek actors. It is called "persona". In the past actors and actresses wore special masks in the play to act the character they perform. That is to say, in this virtual concept people are unaware of their loneliness.

As a concept, it is clearly seen that loneliness is an emotional state, dissatisfaction with social relationships.[12] As a dictionary meaning, loneliness means having no friends or company. Loneliness is in response to the need to belong something. The anxiety of feeling alone leads people to follow the others in case they are worried about being alienated. Human beings never survive when they are alone. "We" as a concept is known. For them, the person opposite is the object and the other one is the subject. They are the ones who observe and who are observed. As Mc Luhan[13] says, people live in a big village and look alike. While chasing the others, they consume more. As

7"A'dan Z'ye Andy Warhol", Ece Koçal, access 20 Mart 2018, https://www.sabah.com.tr/cumartesi/2011/06/11/adan-z-ye-andy-warhol.
8 David Rowe, *Popüler Kültürler,* trans.,Mehmet Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996, p.20-21.
9 Ekmel Geçer, *Medya ve Popüler Kültür: Diziler, TV ve Toplum,* İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2013, 28-67.
10 Guy Debord, *Gösteri Toplumu,* trans., Ayşen Ekmekçi ve Oytun Taşkent, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996.
11 Erwing Goffman, *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu,* trans., Barış Cezar, İstanbul: Metis Yayınları, 2014, p.76.
12 Louise C. Hawkley and John Cacioppo, "Loneliness Matters: A *Theoritical* and Empirical Review of Consequences and Mechanisms", *Annals Behavioral Medicine,* 40/2 (2000): p.218-227.
13 Marshall McLuhan, *Toward a Psychology of Being,* USA: Wiley Publishing, 1999, p.31.

a person, each individual seeks a choice.

Nowadays, human beings spend their time in shopping malls. Communication is like shopping, giving and taking occur at the same time. Humans think they are on relationship. However, they get separated while thinking about being in contact with the others. Getting along is as rapid as abandonment. They think there are many friends around. Nevertheless, the rigid points are too much to ignore. Relations are consumed due to seeking for much better. Sometimes it is too ordinary to see the turning points of the friendships. The main reason for this is getting used to the consumption. For everything, even for friends, there is one spare waiting in the corner. Therefore, nothing can go on well unless the situation gives the other happiness. It is really easy for a person to forget and never turn behind.

The Perspective View of Consuming as a Concept

Consuming, consumption used to mean wasting since production was more important. Nowadays production seemed parallel to the development. Production means the action of making or manufacturing from components or raw materials, or the process of being so manufactured whereas consumption is the action of using up a resource. In other words, consuming means exhausting of goods and services by having an exchangeable value. In this century, the most important issue is to squander. Even consuming occurs without any requirement. The new trend is to own something; that is to say, belonging is essential. Extravagant spending depletes the funds of not only the families but also the governments. Today it is so normal to have current account deficit as a country or as a family since there is a big gap between production and consumption.

The most important issue is the deprivation and domination paradigm. Growth always accelerates in an upward position. The more one gets, the more one wishes. In order to cover the requirement one adores more. This may actually be another way of getting rid of the dissatisfaction. Strong relations with the family members are really vital to eliminate the sensation of loneliness. "Love hunger" occurs when a person is really lonely and is not able to be self-actualized.[14]

Loneliness is common in this century that in England there is a ministry responsible from the lonely persons. Tracey Couch was just promoted to this position in January 2018. Since that time she has been working together with other civil society organizations.

There are some known or unknown spaces inside a person[15] : open place, blind place, secret place, and the one which is known neither by oneself nor by the others. Sometimes it is easy sometimes it is hard to find out these places while identifying, describing a person. The open place of a person is known by everybody. These are the ages, the religion and financial positions. The blind part is known by the others but not by oneself. Unless one is aware of this well, the contact and communication

14 Abraham Maslow, *Toward a Psychology of Being,* USA: Wiley Publishing, 1991, p.31.
15 Doğan Cüceloğlu, İçimizdeki *Biz,* İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015.

with the others are in difficulty. The secret part is the one that is kept form the others. Unless this part is open widely, a person does not show any sense of real friendship. These are the people who would like to keep themselves in secret. They like to be isolated from the others. They are the ones who are alone emotionally and socially. Inas much as a person struggles inside, that person rarely gets aware of the requirements on behalf of the self-awareness. This part can be observed and released through some professional tests. Otherwise, this struggle continues.

Rousseau in his book called, "Reveries of the Solitary Walker" mentions that the preference to live alone is generally examined ontologically. In this philosophy a person is always alone upon the birth or death.[16] Among the crowd, actually everybody is alone. One has to do the best to survive. People around can help and direct. One example is that a parent can teach how to drive a car. However, the child has to drive by himself in order to practice more and decide what to do strategically while driving in the traffic. The other example is that a teacher can help to develop the talents. However, the student must do the best to be successful, to achieve.

Heidegger asks the same question by changing it "why are we existed?" In order to be exist, we need to think and to understand. A human being can be in contact with both himself and the others at the same time. A person needs to understand and to be understood. To find love, they are always together with the others.[17]

Before the Industrial revolution, most people used to live in rural areas and deal with agriculture. Their possessions and clothing were very limited when it is compared with the belongings today. Only a few numbers of people from high level used to buy luxury goods and services. Nevertheless, with the industrial revolution, mass production started. In other words, the conditions of living led to this way. First, it was seen on a large scale in the textile industry in Britain. For example, the usage of cotton rose so highly that in 1760 the amount used was only 3 million pounds (1 pound: 458 gr.). In the 1980s it grew up to 360 million pounds.[18] By the end of the 19th century, not only the high-class level but also the increasing number of the middle class and the working class were among the consumers as well. As Jay Conrad Levinson utters in marketing, the creativity of guerrilla aims the differences in behaviors. To reach this, the main purpose is to be understood as a symbol, as a word, as a sound. The key is to make marketing by using a special icon (such as the logo of a company) as manufacturers.[19] The target is to find out the consumers surrounded by messages as in the magic bullet theory. In time, workers began to be seen as consumers. That was the time when the attitude towards wages changed. One example from the past; Henry Ford, the founder of Ford Motor Company kept wages high enough to give chance to his employees to buy their own products. Recently, the similar campaigns have still been used to motivate the people to purchase consume

16 Jean-Jacques Rosseau, *Reveries of the Solitary Walker,* New York: Oxford University Press, 2011, p.29.
17 Gündoğan Ali Osman, "Yalnızlık ve Dayanışma", *Felsefe Dünyası,* 30 (1992), p.35-43.
18 Neva Goodwin, Julie A. Nelsoni Frank Ackerman and Thomas Weisskopf, *Consumption and The Consumer Society,* Massachusetts: Global Development and Environment Institute, Tufts University, 2008, p.8.
19 Jay Conrad Levinson, *Guerrilla Creativity,* Boston: Houghton Mufflin Company, 2004, p.4.

more than they need. The other example can be given as food consumption which has changed the attitude of Turkish diets due to the propaganda done by the doctors as authorities. Although Turks like to eat meat, most of them began to consume poultry to be healthy and to keep fit after the black propaganda on meat approximately 15 years ago. However, nowadays everything is so different when it is compared to the 1900s. As Chomsky[20] mentions in his book "Manufacturing Consent", society is so strong when it is compared with the structure of manufacturing, mass media and its relation to culture. Now the point reached is that once seen as luxury is not any longer today. A physical impression is not the one that the rich give importance. It is definitely a need. For example, everybody wants to be fit, look smart and gaudy. That is why, both sexes spend most of their time at beauty salons or at gyms. Furthermore, spending a huge amount of money on keeping fit is even part of marketing yourself.[21] Looking sexy is a trend for both males and females. People are not natural interior and exterior of their appearance. Everybody looks artificial and seems far despite showing friendly behavior, close attitude. People wish to be followed rather than to chase. They consider freedom choosing the favorites in their restricted area. Popular culture is the one that encourages happiness, fun to the followers. Watching different life styles is a new trend. Social media ignites this fashion. However, feeling lonely, being alone result from it. It hampers the progress, the time duration, face to face interpersonal relationship.

Aim and Method

Feeling lonely through consumption has been researched in a limited way in the literature. It is also effective in other disciplinary projects. Making a research on the attitude of people according to age groups is really important since so many are getting isolated from the society in this era being unaware of this.

While the article is examining the concept "loneliness", the target of the survey is to find out in which age group people feel lonely. The object of this study is to evaluate reliability and validity between the different age groups called young adults and adults. According to WHO as Müftüoğlu declares, ages from 18-65 are determined as young.[22] However, the present study aims to expand current knowledge on these age groups. The main research question addressed is people feel themselves lonelier before getting older. It is examined to find empirical evidence regarding the interactive features. On behalf of this research, it is assumed to learn the real age groups affected by the New World Innovations. In other words, this research will be enlightenment for the other replication and studies dealing with this subject.

Consuming is a new concept which people get interested in. However, there is a limited research on the subject. Due to having restricted projects, this research points a good perspective to find out the real, the factual, the pure relations among the

20 Noam Chomsky and Edward S. Herman, *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media,* New York: Pantheon Books, 2002.
21 Zygmunt Baumann, *Consuming Life,* Cambridge: Polity Press, 2007, p.30.
22 Osman Müftüoğlu, "66-79 Artık Orta Yaş", *Hürriyet*, Ağustos 27, 2017.

people who are close to each other. According to Wetherell[23] in modern society, there is a limited interpersonal relationship among friends and relatives despite seeming getting along well.

In this article, during the research, the consumption of relations is also examined among the people in different ages by using the UCLA Loneliness Scale. The initial version of the UCLA Loneliness Scale consisted of 20 statements that measure the reflection of the Loneliness of the individuals.[24] It was developed by Russell, Peplua, and Cutrona at the University of California[25] including positively worded and non-lonely items. The results for this scale indicated that the measure was really reliable in both internal consistency (ranging from .89 to.94)[26] In constructing the revised UCLA Loneliness Scale, Russell and his colleagues selected 10 negatively and 10 positively worded items to have the highest correlations with a set of questions asking about loneliness. It was revised in 1996.[27] Overall, this study will be able to give a vision on adequacy of the individual's interpersonal relationships which is measured by the correlations between loneliness and age.

In this study, The Turkish version of the UCLA Loneliness Scale is the instrument used for data collection and analysis.[28] In Turkish version, it has 20 items with a 4-point scale ranging from "never" to "often" (1: never, 4: often). The total scores range from 20 to 80, with higher scores indicating greater loneliness. The test is suitable to apply young adults and higher age groups. The questions 1,4,5,6,8,10,15,16,20 are graded as inversely. Choice 1 is 4 points, 2 is 3 points, 3, s 2 points, 4 is 1 point. The others are graded normally as chosen.

23 Charles Wetherell, "Historical Social Network Analysis", *International Review of Social History,* 43 (1998), p.125-144.
24 Danie Russell, Letitita Anne Peplua and Maura Cutrona, "Developing a Measure of Loneliness", *Journal of Personality Assesment,* 42 (1978), p.290-294.
25 Daniel Russell, Letita Anne Peplua and Maura Cutrona, "The Revised UCLA Loneliness Scale; Concurrent and Discrimination Validity Evidence", *Journal of Personality and Social Psychology,* 39/3 (1980), p.472-478.
26 Daniel Russell, "UCLA Loneliness Scale (Version 3): Reliability, Validity, and Factor Structur", *Journal of Personality Assesment,* 66/1 (1996), p.20-40.
27 Sermat Vello, "Part 3", *The Anatomy of Loneliness: Some Situational and Personality Correlates of Loneliness,* ed., Joseph Hartog, J. Ralph Audy and Yehudi A. Cohen, New York: International University Press, 1996, p.305.
28 Ayhan Demir, "UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirliliği", *Psikoloji Dergisi,* 7/23 (1989), s.14-18.

4- Point scale ranging from "never" to "often" (1: never, 4: often) and the statements of the test are below:

I have NEVER felt this way.	I have felt this way RARELY.	I have felt this way SOMETIMES.	I have felt this way OFTEN.

1. I feel in tune with people around me.
2. I lack companionship.
3. There is no one I can turn to.
4. I do not feel myself alone.
5. I feel part of a group of friends.
6. I have a lot in common with the people around.
7. I am no longer close to anyone.
8. My interests and ideas are not shared by those around me.
9. I am an outgoing person.
10. There are people I feel close to.
11. I feel left out.
12. My social relationships are superficial.
13. No one really knows me well.
14. I feel isolated from others.
15. I can find companionship when I want it.
16. There are people who really understand me.
17. I am unhappy being so withdrawn.
18. There are people around me but not with me.
19. There are people I can talk to.
20. There are people I can turn to.

Data Collection and Analysis

This study consists of 480 participants, ages ranging from 18 to 60. They are the ones who score the survey according the page open in front of them on social media. Social media platforms are really used in different perspectives. While using this technique, the main object is to reach wide mass. Social media is the social interaction which can lead to share information and ideas in networks.[29] The individuals randomly

29 Toni Ahlquist et al., *VTT Research Notes: Social Media Roadmaps Exploring the Futures Triggered by Social Media,* Helsinki: Edita Prima Oy, 2008, p.18.

assign to conditions. In this survey simple random sampling is used. That means every person participating in the survey has an even chance. Every participant has the same probability to be chosen to answer the questions directly. In this method, the survey is restricted with the joined participants. The research is limited due to using a scale of 480 people who live in İstanbul totally. What is more, it is researched according to the cognitive approach. Getting isolated, avoiding social activities, being misunderstood or misunderstanding the others are the ones consisting of this concept.[30] Although the results taken are limited, they are consistent with the discovery.

To reach the correct solution, firstly the rate of the participants is observed. The participants are divided into two groups according to their age groups. Among the participants, 55,65% is between 36 and 60 age group while 44,35% is younger, between 18 and 35 years old.

The data is also collected according to the replies received from the participants. As can be seen in table 1 there is a significant harmony between arithmetic average and standard deviation. Generally, there is an upward tendency in the relations of social life. Nevertheless, when the statements scored higher are looked into much more carefully, it is observed that although they are in harmony in a group as an individual approximately, half of the group declare their interests and ideas are not shared as they wish. It means they have no followers or real close relations despite the crowd around.

In addition to this, the downward tendency is observed between people themselves and face to face communication. That is, friends seem to be in communication but they have no notion what the others are talking about. They are present in body only. They do not care about what the others opposite say. They look as if they were good listeners. They pretend to be but the reality is different. People seem to act well.

30 Vello et al., "Part 3", p.304-305.

Table 1: UCLA – Loneliness Scale: Indication of the Loneliness

	I have NEVER felt this way		I have felt this way RARELY.		I have felt this way SOMETIMES.		I have felt this way OFTEN.			
	1		2		3		4			
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Ø	±
1. I feel in tune with the people around me	16x	3,33	65x	13,54	180x	37,50	219x	45,63	3,25	0,81
2. I lack companionship.	231x	48,13	107x	22,29	96x	20,00	46x	9,58	1,91	1,03
3. There is no one I can turn to.	205x	42,71	156x	32,50	82x	17,08	37x	7,71	1,90	0,95
4. I do not feel myself alone.	59x	12,29	145x	30,21	150x	31,25	126x	26,25	2,71	0,99
5. I feel part of a group of friends.	34x	7,08	76x	15,83	137x	28,54	233x	48,54	3,19	0,95
6. I have a lot in common with the people around me.	13x	2,71	79x	16,46	176x	36,67	212x	44,17	3,22	0,82
7. I am no longer close to anyone.	132x	27,50	136x	28,33	131x	27,29	81x	16,88	2,34	1,05
8. My interests and ideas are not shared by those around me.	14x	2,92	56x	11,67	183x	38,13	227x	47,29	3,30	0,79
9. I am an outgoing person.	18x	3,75	50x	10,42	145x	30,21	267x	55,63	3,38	0,82
10. There are people I feel close to.	7x	1,46	58x	12,08	143x	29,79	272x	56,67	3,42	0,76
11. I feel left out.	157x	32,71	200x	41,67	85x	17,71	38x	7,92	2,01	0,91
12. My social relationships are superficial.	14x	2,92	37x	7,71	138x	28,75	291x	60,63	3,47	0,76
13. No one really knows me well.	57x	11,88	149x	31,04	173x	36,04	101x	21,04	2,66	0,94
14. I feel isolated from others.	133x	27,71	163x	33,96	132x	27,50	52x	10,83	2,21	0,97
15. I can find companionship when I want it.	31x	6,46	53x	11,04	148x	30,83	248x	51,67	3,28	0,90
16. There are people who really understand me.	16x	3,33	95x	19,79	179x	37,29	190x	39,58	3,13	0,84
17. I am unhappy being so withdrawn.	185x	38,54	163x	33,96	88x	18,33	44x	9,17	1,98	0,97
18. There are people around me but not with me.	110x	22,92	168x	35,00	139x	28,96	63x	13,13	2,32	0,97
19. There are people I can talk to.	9x	1,88	62x	12,92	108x	22,50	301x	62,71	3,46	0,79
20. There are people I can turn to.	11x	2,29	69x	14,38	127x	26,46	273x	56,88	3,38	0,81

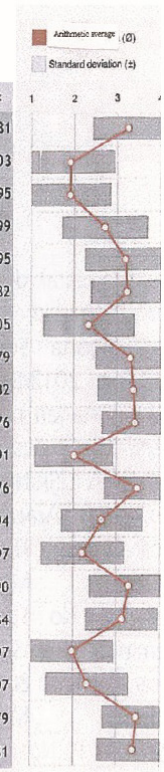

The replies taken from the participants are examined according to their percentages received from the table. To show how a person is really physically close to the other, it is vital to examine table 2 much more carefully. Besides, in order to support this idea strictly, it is better to analyze their discourse. For example in question 18, it is asked whether there are people around. 35% of the participants say rarely. It means 1 person out of 3 do not trust the people around themselves. They seem to be alone. Although approximately 57% think there are people they feel close to and although for more than half of them admit their social relationships are excellent, 36% still say they have communication problems with other people. They think the close friends, the relatives do not really know them well. That is to say, these people do not show any effort to understand or to analyze the characters of the others. The cognitions, the perceptions of people are different from each other but nobody cares. What is more, nearly half of the participants; 47, 29% tell they have no real followers. Perhaps they are listened but their thoughts and notions are not shared by the others. The most important thing is to be appreciated. The more people appreciate one person, the more motivation one gets. It is rather important since success is the close follower of this impulse. Everybody needs to be satisfied. The production, producing are

essential points to be considered in the case of satisfaction.

Table 2: Indication of the Loneliness on Seven Statements

Number	Statements	Percentage
1	I feel in tune with the people around me	45,63 % say OFTEN
8	My interests and ideas are not shared	47,29 % say OFTEN
10	There are people I feel close to	56,67 % say OFTEN
12	My social relationships are superficial.	60,63 % say OFTEN
13	No one really knows me well	36,04 % say SOMETIMES
18	There are people around me but not with me	35 % say RARELY
19	There are people I can talk to	62,71 % say OFTEN

When the total score is observed, the released key expressions are isolation, lack of companionship, no real people around. These are the highlighters that cover up worrisome and loneliness. On table 3, the results of total scoring indicates that the average point is 43, 9 out of 80. This is a fact that the score on the scale is toward upward which emphasizes "lonely" direction. That is to say, the replies of the participants present evidence on loneliness. They emphasize the feelings of getting down and getting fed up. This counterbalances the main question of the article; people feel lonelier before they get old.

Table 3: Total Scoring Results according to the 4-point Scale

Total Scoring Results according to the 4-point scale	Never	Rarely	Sometimes	Often	
1. *I feel in tune with the people around me	64	195	360	219	
2. I lack companionship	231	214	288	184	
3. There is no one I can turn to.	205	312	246	148	
4. *I do not feel myself alone.	236	435	300	126	
5. *I feel part of a group of friends.	136	228	274	233	
6. *I have a lot in common with the people around me.	52	237	352	212	
7. I am no longer close to anyone.	132	272	393	324	
8. *My interests and ideas are not shared by those around me.	56	168	366	227	
9. I am an outgoing person.	18	100	435	1068	
10.*There are people I feel close to.	28	274	286	272	
11. I feel left out.	157	400	255	152	
12. My social relationships are superficial	14	74	414	1164	
13. No one really knows me well.	57	298	519	404	
14. I feel isolated from others.	133	326	396	208	
15. *I can find companionship when I want it.	124	159	296	248	
16.*There are people who really understand me.	64	285	358	190	
17. I am unhappy being so withdrawn.	185	326	264	176	
18.There are people around me but not with me.	110	336	417	252	
19.There are people I can talk to.	9	124	324	1204	
20. *There are people I can turn to.	44	207	254	273	
	2055	4970	6797	7284	21106
*Inverted type questions.			Total Participant Number		480
They are graded invertedly.			The Average		43,97083
Choice 1 is 4 pts.					
Choice 2 is 3 pts.					
Choice 3 is 2 pts.					
Choice 4 is 1 pt.					
According to the scale the scores:					
Minimum: 20 pts.					
Maximum: 80 pts.					
The more points participants get, the more lonely they feel themselves.					
RESULT: 43,9 points out of 80 pts.					

Discussion and Result

To conclude, in the modern society, the main factor is the money itself. People are pushed to have more. The golden rule is "supply and demand more than need". In spite of plenty belongings people require without getting bored to own excessive amount. This situation always causes people to be in alert position, ready to run in the shopping malls, ready to order on on-line shopping sites. Everybody is in chaos at every time duration during the day. The responsibilities to do, the problems to take under control tire people. 24 hours are sometimes not enough to overtake. Popular culture performs its role very well in community engineering platform. It is the one that gives a person a chance to forget all daily problems and helps them have a good time, get amused or enjoy for a few moments. During these amusing moments, the only duty is to get inside the others' lives and watch what the others are doing. Priers sometimes either envy or feel lonely as witnesses. At the beginning of the innovation, it is assumed that the conditions for meeting and informing everyone about every situation are not possible especially in the globalized world. Therefore, everybody can be aware of the current news and the happenings around on behalf of social media tools. However, the consumption of emotions starts with desire. It does not

mention any necessities. So as not to get lost, it is better to keep the community soul. While living in crowded areas, the most important issue to do is not to feel lonely or not to get isolated. Nothing goes well as it is thought or planned.

In the 21st century, the average age has been regulated since life expectancy gets higher. Now people who are 80 and elder are called old. Before this age everybody is known as young adults or adults. In this case, this research indicates how the age factor accomplishes the relations. It has really found out how people are alone or feel lonely. In other words, this results in the exhaustion of the relationships. Without reaching the older ages, young or middle –aged adults get in lonely sequence. They are alone despite being surrounded by a lot of people in life. People at these ages consider getting socialized in chat rooms, in social networking sites. It gets rather difficult especially for young adults to have a face to face communication, to get along with people, to sustain their relations with others. As a first case, in order to get rid of these traps, spending much more qualified time with the members of the family is one of the valuable solutions to be taken as regards.

The results taken also occupy the essential points of having a perspective for the future studies. This article aims to uncover the negative effects of consumption through the relations among people. Consciously or unconsciously, people get away from each other; they get strangers as time passes since they begin to use up their relations. Every person should be respectful to every idea. Criticizing a person strictly particularly on social networking sites can lead to misunderstood discourse that cannot be easy to communicate strategically. Strategic competence can only be likely during face to face communication. The tone of voice, the expression on the face and the body are helpful to take the trouble under control.

Studies have been carried out to examine the feelings of loneliness very carefully. Confirming the results of the research, the arithmetic mean and the standard deviation are compared. From this result it is clearly seen that in spite of expressing themselves as social and friendly, the replies taken from participants determine our contribution to the result. In order to find whether there are differences between age groups according to their choices, the percentages of the participants are observed in simple random sampling and cognitive approach. There are 480 people taken part in this survey. Although this study is restricted within the people in Turkey, the results enlighten the social dynamics associated with the cultural norms. The UCLA test demonstrates the higher result of the sign of feeling loneliness. Approximately, 44 is the average point taken out of 80. This means people have a tendency to feel lonely in a big city, İstanbul, Turkey. This is probably the reason of the society and the conjuncture of the living style in big cities. This process is also taken in the implication of popular culture. Most of these participants consider they can be followed by the others. Every person should compare himself or herself with their previous experiences. The best way is to take lessons from the faults. Fortunately, each person has an inborn competence, the essential point is to show the performance, to have progress. Everybody should be aware of the talents, should know how to do. Motivation is rather vital at this point due to its enlightenment capacity to get rid of stress. Young people generally believe that they are able to find friends whenever and wherever they want. However; reality is different. Their utterances are contradictory to their cognition. They must know real life does not go on as they consider. Not everybody is

born with a silver spoon in mouth. Nevertheless, using chances in life is possible if a person knows how to think differently and effectively. Using time well, keeping valuable people around, getting better in relations with others is really important. Above all, IQ (Intelligence Quotient) is not enough, EQ (Emotional Quotient) is the one which balances and dominates the talents.

References

Ahlquist, Toni, Asta Back, Manna Halonen and Sikka Heinonen. *VTT Research Notes: Social Media Roadmaps Exploring the Futures Triggered by Social Media.* Helsinki: Edita Prima Oy, 2008.

Başoğlu, Muzaffer Şerif. *Değişen Dünya.* İstanbul: Arpad Yayınevi, 1945.

Baudrilard, Jean. *Selected Writings.* Edt. and Int., Mark Poster. California: Stanford University Press, 1988.

Baudrillard, Jean. *Tüketim Toplumu.* Çev., Hazal Deliçaylı ve Ferda Keskin. İstanbul: Ayrıntı Yayınlar, 2013.

Baumann, Zygmunt. *Consuming Life.* Cambridge: Polity Press, 2007.

Chomsky, Noam and Edward S. Herman. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media.* New York: Pantheon Books, 2002.

Cüceloğlu, Doğan. İçimizdeki *Biz.* İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015.

Debord, Guy. *Gösteri Toplumu.* Çev., Ayşen Ekmekçi ve Oytun Taşkent. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1996.

Demir, Ayhan. "UCLA Yalnızlık Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenirliliği". *Psikoloji Dergisi.* 7/23 (1989): 14-18.

Galbraith, John Kenneth. *The Industrial State.* London: Penguin Books, 1967.

Geçer, Ekmel, *Medya ve Popüler Kültür: Diziler, TV ve Toplum.* İstanbul: Metamorfoz Yayıncılık, 2013.

Goffman, Erwing. *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu.* Çev., Barış Cezar. İstanbul: Metis Yayınları, 2014.

Goodwin, Neva, Julie A. Nelson, Frank Ackerman, and Thomas Weisskopf. *Consumption and Consumer Society.* Massachusetts: Global Development and Environment Institute, Tufts University, 2008.

Gündoğan, Ali Osman. "Yalnızlık ve Yalnızlaşma". *Felsefe Dünyası.* 30 (1992), s. 35-43.

Hawkley, Louise C. and Cacioppo, John T. "Loneliness Matters: A Theoritical and Empircal Review of Consequences and Mechanisms". 40/2 (2010): 218-227.

Koçal, Ece. "A'dan Z'ye Andy Warhol". Erişim 20 Mart 2018. https://www.sabah.com.tr/cumartesi/2011/06/11/adan-z-ye-andy-warhol.

Maslow, Abraham. *Toward a Psychology of Being.* USA: Wiley Publishing, 1991.

Müftüoğlu, Osman. "66-79 Artık Orta Yaş". *Hürriyet*. Ağustos 27, 2017.

Rosseau, Jean-Jacques. *Reveries of the Solitary Walker.* New York: Oxford University Press, 2011.

Rowe, David. *Popüler Kültürler.* Çev., Mehmet Küçük. İstanbul: Ayrıntı Yayınları,

1996.

Russell, Daniel, Letita Anne Peplua and Maura Cutrona. "Developing a Measure of Loneliness". *Journal of Personality Assessment*. 42 (1978): 290-294.

Russell, Daniel, Letitia Anne Peplua and Maura Cutrona. "The Revised UCLA Loneliness Scale; Concurrent and Discrimination Validity Evidence". *Journal of Personality and Social Psychology.* 39/3 (1980): 472-748.

Russell, Daniel. "UCLA Loneliness Scale (Version 3): Reliability, Validity and Factor Structure". *Journal of Personality Assessment.* 66/1 (1996): 20-40.

Vello, Sermat. "Measuring Loneliness in Different Relationships". *Journal of Personality and Social Psychology.* 44 (1983): 1038-1047.

Vello, Sermat. "Part3". *The Anatomy of Loneliness: Some Situational and Personality Correlates of Loneliness.* Ed., Joseph Hartog, J. Ralph Audy, & Yehudi A. Cohen. New York: International University Press, 1996.

Wetherell, Charles. "Historical Social Network Analysis". *International Review of Social History.* 43 (1998): 125-144.

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year 7, Sayı/Issue 23, Kış/Winter 2020, 52-67
DOI: https://doi.org/10.29224/insanveinsan.444024

Yetişkinler Arasında İlişki Tüketimi ve Yalnızlık

Ayşe Müge Yazgan

Öz: *Modern toplum sistemin ortaya çıkması ile yeni tüketim biçimleri ortaya çıkmıştır. Bu sistemde emtia olarak görülen para, insanoğlunun sürekli ihtiyaç hissetmesine sebep olmaktadır. İnsan, mağaza içinde veya internet ortamında alışveriş yaparken daima zevk almayı, tatmin olmayı beklemektedir. Fakat o kişi bilinçli veya bilinçsizce tükenmektedir. Bir müddet sonra, toplumdan izole olma başlamaktadır. Diğer bir deyişle, bu durum yalnızlaşma ile bitmektedir. Bu makalenin amacı insanların kendilerini hangi yaş gurubunda yalnız hissettiğidir. Makalede Schmidt N ve Sermat V tarafından geliştirilen Farklılaştırılmış Yalnızlık Ölçeği kullanılarak farklı yaş grupları arasındaki ilişkilerin tüketimi incelenmiştir. Ölçek 480 kişiden oluşan, 18 ve 35 yaş grubu ile 36 ve 60 yaş üzerinde uygulanmıştır. Araştırma, ölçeğin 480 kişi üzerinde uygulanmasından dolayı bazı kısıtlılıklara sahiptir.*

Anahtar Kelimeler: *Tüketim, İzolasyon, Yalnızlık, Yoksunluk.*

Gönderim 15 Haziran 2018
Düzeltilmiş gönderim 19 Aralık 2019
Kabul 25 Aralık 2019

İNSAN&İNSAN, Yıl/Year 7, Sayı/Issue 23, Kış/Winter 2020, 68-70
www.insanveinsan.org e-ISSN: 2148-7537

Yayın Koşulları / Publication Rules

1. İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi üç ayda bir elektronik olarak yayımlanan, erişime açık hakemli bir dergidir. Bahar, Yaz, Güz ve Kış sayıları Nisan, Temmuz, Ekim ve Ocak aylarında yayımlanır.

2. İnsan ve İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi çok alanlı bir dergidir. Çevre, edebiyat, eğitim, etik, felsefe, hukuk, iktisat, iletişim, işletme, sanat, siyaset, şehir, tarih, toplum, uluslararası ilişkiler, yönetim ve yöntembilim alanlarında insana dair, özgün bakış açısına sahip akademik araştırma, inceleme ve çalışmalara yer verir.

3. Dergiye gönderilecek yazılar özgün olmalıdır, daha önce başka bir yerde yayımlanmış veya yayımlanmak üzere gönderilmiş olmamalıdır.

4. Dergiye gönderilen makalelerin yazım bakımından son denetimleri yapılmış; yayımlanmaya hazır olarak gönderilmiş olmalıdır. Bu kapsamda, yazım yanlışları bulunan veya yazım koşullarını sağlamayan makaleler değerlendirmeye alınmaz.

5. Editörler tarafından ön/biçimsel incelemesi yapılan eserler, değerlendirilmek üzere Yayın Kurulu'na sunulur. Yayın Kurulunca incelenen eserler, anonim en az iki hakeme gönderilir; hakemlerin raporları doğrultusunda, makalenin yayımlanmasına; hakemden gelen rapor çerçevesinde düzeltme istenmesine ya da yayımlanmamasına karar verilir. Yazar, verilen karardan, en kısa zamanda ve e-posta yolu ile haberdar edilir. Tamamlanmış veya düzeltilmiş yazı, Yayın Kurulu'nca tekrar hakeme gönderilebilir.

6. Yazılar Microsoft Word (Microsoft Office 98 ve üzeri sürümler) formatında olmalıdır. Yazı içinde resim, grafik, şekil veya tablolar kullanılmışsa, bu ögeler orijinal resim veya excel dosya olarak ayrı ayrı gönderilmelidir.

7. Dergiye gönderilecek yazılar Türkçe veya İngilizce olabilir.

8. Başlık yazısının altında yazar veya yazarların adları sıralı olarak yazılmalıdır. Yazar ad/adları yazılırken herhangi bir akademik unvan belirtilmez. Yazar veya yazarların unvanı ilk sayfanın altında (*) işareti ile gösterilir. Unvandan sonra, yazarın görev yaptığı kurum (Üniversite, fakülte, bölüm veya diğer) adı belirtilir. Akademik unvan dışında başka unvan kullanılmaz.

9. Makalelerde, 120-150 kelime arası Türkçe ve İngilizce öz / abstract, 3 ile 5 arası anahtar kelime yer almalıdır. Türkçe makalelerde, Türkçe öz ilk sayfada; İngilizce abstract ise başlığı ile birlikte yazının sonunda yer alır. İngilizce makalelerde ise İngilizce abstract ilk sayfada, Türkçe öz başlığı ile birlikte yazının sonunda yer alır.

10. Dergiye gönderilen yazılarda Chicago dipnot-kaynakça sistemi kullanılmalıdır. (bkz. Atıf ve kaynakça yazım kılavuzu ve son sayısında çıkan makale örnekleri).

11. Yazıyla birlikte yazarın (veya yazarların) iletişim bilgileri (adı, unvanı, çalıştığı kurum, açık adresi, kolay ulaşım sağlanabilecek telefon numaraları, elektronik posta adresleri, ORCID ID vb.) editörlere ulaştırılmalıdır.

12. Yayıma kabul edilen yazıların yazar(lar)ı tarafından "Etik Sorumluluk Beyanı Formu" doldurularak editörlere iletilmelidir.

Ayrıntılı bilgi için bkz., http://insanveinsan.org/yayin-kosullari
For "Publication Rules" in English, see, http://insanveinsan.org/en/yayin-kosullari

Yazım Kuralları

A4 Kağıt düzeni
Kenar boşlukları: Sol: 3,5 cm Sağ: 3,5 cm Üst: 2,5 cm Alt: 2,5 cm

Metin içi
Yazı tipi: Times New Roman
Punto büyüklüğü: 12 pt
Hizalama: İki yana yaslı
Paragraflarda girinti boşluğu: Sol: 0 pt Sağ: 0 pt Özel: Yok
Paragraf aralığı: Önce: 8 pt Sonra: 0 pt Satır aralığı: Tek
Alıntı paragraflarda girinti boşluğu: Sol: 30 pt Sağ: 0 pt Özel: Yok

Başlıklar
Yazı tipi biçimi: Koyu
Başlıklarda Yalnızca İlk Harfler Büyük olmalı ("ve", "veya", "ile" gibi bağlaçlar küçük harfle yazılmalıdır).
Yazı tipi: Times New Roman
Punto büyüklüğü: 12 pt
Paragraf girinti boşluğu: Sol: 0 pt Sağ: 0 pt Özel: Yok
Paragraf aralığı: Önce: 10 pt Sonra: 0 pt Satır aralığı: Tek

Başlık numaralandırma

Çalışmalar Öz, Giriş, Sonuç, Kaynakça dışında uygun sayıda (en az iki) alt başlık içermelidir. Öz, Abstract, Giriş, Başlık ve Alt Başlıklar, Sonuç ve Kaynakça için hiçbir numaralandırma kullanılmamalıdır. Başlık ve alt başlıklarda kelimelerin ilk harfleri büyük, bağlaçlar küçük olmalıdır ve tümü koyu olmalıdır.

Dipnotlar
Yazı tipi: Times New Roman
Punto büyüklüğü: 9 pt
Hizalama: İki yana yaslı
Paragraf girinti boşluğu: Sol: 0 pt Sağ: 0 pt Özel: Yok
Paragraf aralığı: Önce: 0 pt; Sonra: 0 pt; Satır aralığı: Tek

Kaynakça
Yazı tipi: Times New Roman
Punto büyüklüğü: 12 pt
Hizalama: İki yana yaslı
Paragraf girinti boşluğu: Sol: 0 pt Sağ: 0 pt Özel: Asılı (Değer: 0,7 cm)
Paragraf aralığı: Önce: 2 pt Sonra: 0 pt Satır aralığı: Tek

Tablo, Şekil, Grafik, Resim, Fotoğraf başlıkları
Yazı tipi biçimi: İtalik
Başlıklarda Yalnızca İlk Harfler Büyük olmalı ("ve", "veya", "ile" gibi bağlaçlar küçük harfle yazılmalıdır).
Yazı tipi: Times New Roman
Punto büyüklüğü: 12 pt
Paragraf girinti boşluğu: Sol: 0 pt Sağ: 0 pt Özel: Yok
Paragraf aralığı: Önce: 10 pt Sonra: 0 pt Satır aralığı: Tek
Tablo başlıkları tablonun üzerinde, Şekil, Grafik, Resim başlıkları ise şekil veya grafiklerin altında verilmelidir.
Tablo veya Grafikler aşağıdaki gibi numaralandırılmalıdır.
Tablo 1. Tablo Başlığı
Grafik 2. Grafik Başlığı

Tablo içerikleri
Tablolar (satır, sütün ve hücreler) düzenleme sırasında karışıklığa ve veri kaybına yol açmayacak şekilde hazırlanmış olmalıdır. Bu çerçevede, makalelerde kullanılan tablolar, Word belgenin dışında, ayrıca Excel dosya içinde gönderilmelidir.

Şekil veya grafikler
Şekil veya grafikler Word dosya dışında, ayrıca Excel dosya olarak gönderilmelidir.

Resimler
Resim formatında olan öğelerin çözünürlüğü yüksek olmalı; resim öğeleri Word dosyanın haricinde, ayrıca yüksek çözünürlüklü resim dosyası olarak gönderilmelidir (Çözünürlük en az 300 DPI olmalıdır).

Yazıma ve atıflara dair diğer hususlar
Kitap, Dergi, Ansiklopedi vb. eserlerin yazımında bu tür eserler tırnak içine alınmamalı veya koyu yazılmamalıdır. Kitap gibi eserler genel yazım kurallarına göre italik yazılmalıdır.

Dipnot ve kaynakça için Chicago dipnot ve kaynakça sistemi kullanılmalıdır.

Atıf ve kaynakça yazım kılavuzu için bkz.

http://insanveinsan.org/form/Dipnot-kaynakca-yontemi.pdf
Ayrıca, atıf ve kaynakça örneği için son sayının makalelerini inceleyiniz.